

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bc. Marie Gročková

**Analýza problematiky odsunu Němců v dobovém tisku
v letech 1945-1946**

Diplomová práce

Praha 2018

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště historické sociologie

Bc. Marie Gročková

**Analýza problematiky odsunu Němců v dobovém
tisku v letech 1945-1946**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **doc. JUDr. et PhDr. Jan Štemberk, Ph.D**

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 1. 2018

Marie Gročková

Poděkování

Mé poděkování směřuje především vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. et PhDr. Janu Štemberkovi, Ph.D za jeho obětavý přístup, podnětné rady a lidské pochopení při našich konzultacích, přesně v duchu citátu J. A. Komenského: *„Jediným učitelem hodným toho jména jest ten, který vzbuzuje ducha svobodného přemýšlení a vyvinuje cit osobní odpovědnosti.“*

Dále bych chtěla poděkovat všem svým blízkým, kteří stáli celou dobu při mně a podporovali každý můj krok.

Abstrakt

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma: Analýza problematiky odsunu Němců v dobovém tisku v letech 1945-1946. V úvodní části práce se zaměřím na metodologii a zvolený typ analýzy. Poté v teoretickém podložení práce budu interpretovat vývoj vztahu mezi Čechy a Němci, pokusím se zevrubně popsat, kdy začaly první konflikty mezi oběma národy. Dále se budu zabývat odsunem Němců jako takovým, fázemi odsunu s přihlédnutím ke vzniku soustavy internačních táborů, dekrety prezidenta republiky i pohledy obou národů na danou problematiku. V poslední kapitole se budu věnovat analýze tisku z let 1945-1946. Mým cílem bude poté popsat diskurs poválečného Československa co se odsunu Němců, postoje mocností, ale i vize budoucí republiky Československé, jak ji ustavila tehdejší politická reprezentace.

Abstract

For my diploma thesis I chose the topic: Analysis of the problematics of the expulsion of Germans in the period press of 1945-1946. In the first part of the thesis I will focus on the methodology and the chosen type of analysis. Then, in the theoretical background of my work, I will interpret the development of the relationship between the Czechs and the Germans, I will try to describe in detail when the first conflicts between the two nations began. In addition, I will deal with the expulsion of the Germans as such, as well as its phases, taking into account the establishment of the system of internment camps, the decrees of the president of the republic and the views of both nations on the issue. In the last chapter I will deal with the analysis of the press from 1945-1946. My aim will then be to describe the discourse of post-war Czechoslovakia regarding the expulsion of Germans, the attitude of the powers on an international scale, but also the visions of the future Czechoslovak Republic, as it was established by then political representation.

Klíčová slova: prezidentovy dekrety, Češi, Němci, národ, odsun, internační tábor

Keywords: President's decrees, Czech, German, nation, transfer, detention camp.

Obsah

Úvod	7
1 Metodologie výzkumu/práce	9
1.1 Kritická diskursivní analýza	9
1.2 Prameny a dosavadní bádání.....	14
1.3 Design výzkumu/Zvolený přístup k analýze	15
2 Teoretické podložení práce	17
2.1 Definice národa	17
2.2 Vztahy mezi Čechy a Němci	21
2.3 Národní obrození.....	25
2.4 Rok 1848 a 2. polovina 19. století	28
2.5 Mnichov 1938	33
2.6 Protektorát Čechy a Morava	36
2.7 Rok 1945 - konec druhé světové války	39
3 Odsun, vysídlení, vyhnání Němců z ČSR.....	41
3.1 Definice odsunu	42
3.2 Dekrety prezidenta republiky.....	46
3.3 1. fáze odsunu - excesy a násilnosti po válce	50
3.4 Vývoj plánu odsunu (1939-1945)	52
3.5 Pohled Němců na soužití s Čechy.....	54
3.6 Organizace odsunu Němců	58
3.7 Zřízení internačních středisek.....	60
3.7.1 Pracovní, internační, sběrné tábory	63
4 Analýza dobového tisku 1945 -1946	70
4.1 Rudé právo 1945	71
4.2 Svobodné slovo	82

4.3	Lidová demokracie	92
4.4	Právo lidu.....	99
5	Závěr	113
6	Zdroje	116
7	Přílohy.....	123

Úvod

Téma odsunu Němců z Československa po druhé světové válce jsem si zvolila proto, že mne provází již delší dobu studia, konkrétně od střední školy. Tato problematika mne tehdy velmi zaujala v rámci zpracovávání seminární práce o internačním středisku ve Vlašimi, stejně jako práce s archiváliemi. Vše má i osobní rozměr, neboť jsem při svém tehdejšími bádání v archivu (Soka Benešov) zjistila, že můj děda byl pár měsíců v internačním táboře. Dle záznamů ho později propustili i s jeho strýcem se zamítavým stanoviskem ohledně odsunu.

Celková analýza dobového tisku prozatím stála lehce v pozadí, neboť badatelé vychází zprvu z pramenné základny v archivech, případně se zaměřují na konkrétní region či problém, který s odsunem souvisí. V dnešní době se problematika odsunu stává znovu významnou, vyvolávající emoce a mnohé kontroverze. V posledních letech můžeme říci, že téma přesunu obyvatel nabírá na síle kvůli tzv. migrační krizi. Analyzování nucených migrací po druhé světové válce přináší nové poznatky a je důležitým společenským aspektem, na který by se nemělo zapomínat.

Hlavním cílem práce bude na základě dostupných pramenů z dobového tisku popsat metodou kritické diskursivní analýzy reálie poválečného vývoje Československa se zaměřením na diskurs o odsunu Němců, organizace republiky a vize obnoveného státu. Podpůrným zdrojem z hlediska organizace vysídlení pro mne bude archiv bezpečnostních složek (ABS).

V první kapitole své diplomové práce se zaměřím na metodologii. Slovníkové významy slova diskurs jsou především rozhovor, vyprávění, diskuse o nějakém tématu. Diskurs se formoval i v rámci lingvistiky, jedná se o jazykové útvary nad úrovní věty, společným významem pak je verbalizované vědění, které je pochopitelně sdíleno v rámci komunikace., *Diskurs prostupuje lidské jednání, bývá jeho analýza definována jako studium lidských významotvorných praktik, mezi badateli však převažuje soustředění na text, protože skrze něj poznáváme diskurs.*”¹

¹Vávra, M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

V další kapitole se budu věnovat teoretickému podložením práce, historickým vývojem vztahů mezi Čechy a Němci. Ke střetům mezi oběma národy docházelo již od prvních snah germanisace správy českého území Josefem II. v rámci jeho osvícenských reforem přes národní obrození i revoluční rok 1848, až po úspěšný vznik samostatného Československa a nešťastný Protektorát Čechy a Morava.

Náplní třetí kapitoly bude samotný odsun Němců, obecné předpisy, které určovaly pravidla pro organizovaný odsun a zřizovaly internační tábory. Samozřejmě zde zmíním genezi odsunových plánů, neboť ty se rodily již během války v londýnském exilu. Třímilionová německá menšina sehrála při rozbití Československa svou zásadní roli, narůstající nacistický teror se stupňoval a v exilové politické reprezentaci sílila myšlenka částečného či úplného vysídlení Němců z republiky.² Mezinárodně právní rámec dala odsunu až konference v Postupimi. Období do ledna roku 1946 se označuje jako tzv. divoký odsun, jenž byl provázen celou řadou excesů a násilí, které stálo život tisíce nevinných obětí (o skutečném počtu obětí odsunu se dosud vedou spory). Od 25. ledna do 29. října 1946 potom byla deportována německá menšina „spořádaným způsobem“ tzv. organizovaným odsunem do okupačních pásem v Německu.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat analýzou dobového tisku v letech 1945 - 1946, zaměřím se na čtyři politicky orientované deníky, dle čtyř v té době povolených politických stran. Odsun Němců (menšin) z východní Evropy nejdříve posvětila Velká trojice, následně se začal uskutečňovat připravený plán. Vláda ČSR chtěla vše beze zbytku naplnit, aby dokázala svou transparentnost, a tak uspokojila domácí i světovou veřejnost, pod jejímž drobnohledem byla. Zaměřím se základní otázky, v první řadě na to, jakým způsobem byl odsun menšin vnímán a to nejen z hlediska Československa, ale zahrnu i mezinárodní pohled.

Dalšími důležitými aspekty jsou také charakteristiky, které měly splňovat osoby určené k odsunu a představa budoucího československého státu po válce. Svou pozornost budu poté orientovat na způsob psaní tisku s ohledem na jeho politickou příslušnost i na aktuálnost a četnost tématu odsunu v denících.

Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 210.

²Paměť národa., Online dostupné z: http://www.pametnaroda.cz/anniversary/detail/id/32?locale=cs_CZ [cit 16. 11. 2017]

1 Metodologie výzkumu/práce

1.1 Kritická diskursivní analýza

Analýza diskursu se může také definovat jako „analytická strategie mezi mnoha přístupy“, má široké použití nejen v sociálních vědách, není extra vyhraněnou metodou, já se zaměřím na přístup CDA (Critical discourse analysis).³

Kritická diskursivní analýza není striktně danou metodou, jedná spíše o „sít“ výzkumníků, kteří publikují v časopisech, vzájemně spolu komunikují, spolupracují na projektech či se odkazují k identickým zdrojům. V současnosti jsou nejdůležitějšími představiteli CDA Norman Fairclough⁴, Ruth Wodak⁵, Teun van Dijk⁶ a Siegfried Jäger⁷. Je třeba upozornit na to, že mezi jednotlivými badateli tohoto přístupu existují logicky difference. Autoři Ruth Wodak a Teun van Dijk se snaží o zavedení kognitivní dimenze do diskursivní analýzy, resp. zkoumají i vnímání diskursu jako takového, na rozdíl od Fairclougha a Jägera, kteří se zabývají a soustřeďují hlavně na texty samotné a jejich vztah k širší společnosti, odhlíží od problému interpretace. Van Dijk však souhlasí s názorem diskursivní psychologie, že je třeba vysvětlit, proč lidé určité názory sdílí a nestačí pouze odkazovat na existenci daného diskursu. CDA chce popsat a nalézt, obohacená o kognitivní psychologii, tzv. diskursivní modely v myslích lidí.⁸

„Termíny kritická lingvistika (CL) a kritická diskursivní analýza (CDA) jsou často zaměňovány. Ve skutečnosti se v poslední době zdá, že termín CDA je upřednostňován a používá se k označení toho, co se dříve označovalo jako CL.

³Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 209-210.; Vávra M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

Fairclough, N., *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge, c2003. ISBN 978-0-415-25893-7.

⁴Fairclough, N., *Analysis discourse: Textual analysis for social research*. s. 270. 2003 ISBN 978-0-415-25893-7.

⁵Webové stránky Lancasterské university, Ruth Wodak, online dostupné z: <http://www.lancaster.ac.uk/linguistics/about-us/people/ruth-wodak> [cit 22. 11. 2017]

⁶Webové stránky University Leiden, Teun van Dijk, online dostupné z: <http://www.ascleiden.nl/content/ASC-community/members/teun-van-dijk> [cit 22. 11. 2017]

⁷Wikipedia Die freie Enzyklopädie., Siegfried Jäger, online dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Siegfried_J%C3%A4ger [cit 22. 11. 2017]

⁸Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 204-219.; Vávra M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

CDA považuje jazyk za společenskou praxi (dle Fairclough, Wodak, 1997) a zohledňuje kontext používání jazyka (zvláště zájem o vztah mezi jazykem a mocí). Diskurs signalizuje konkrétní pohled na používaný jazyk, o němž jsem se zmínil výše - jako součást společenského života, který je úzce propojen s dalšími prvky. Termín CDA se v dnešní době používá pro specifitější odkaz na kritický lingvistický přístup badatelů, kteří najdou větší diskursivní jednotkou textu, aby z ní mohla být základní jednotka komunikace. Tento výzkum speciálně bere v úvahu institucionální, politické, genderové a mediální diskursy (v nejširším slova smyslu), které svědčí o více či méně zřejmých vztazích zápasu a konfliktu.”⁹

Tato analýza rozlišuje dva různé významy slova diskurs, jedná se o diskurs jako praxi či proces. Dalším významem poté je tzv. „foucaultovská“ náplň tohoto pojmu, diskurs je strukturovaná fixace významu. Každá diskursivní formace musí být (re)produkována praxí, tudíž chce kritická diskursivní analýza zkoumat oba tyto aspekty současně. Chce však vycházet z konkrétních odpovědí, na rozdíl od metody Foucaulta¹⁰. Sama o sobě se označuje jako hermeneutická, zatímco Foucault se vyhýbá interpretaci a (ve své Archeologii vědění) hovoří o jistém druhu pozitivismu. Badatel v CDA se zaměřuje na jazyk, jazykové jevy a systematicky je analyzuje. Základ CDA je pak v lingvistice, analýza se věnuje slovníku, žánru a stylu projevů, dále jejich gramatických tvarů nebo rétorických figur.¹¹

⁹„The terms *Critical Linguistics*(CL) and *Critical Discourse Analysis*(CDA) are often used interchangeably. In fact, in recent times it seems that the term CDA is preferred and is used to denote the theory formerly identified as CL. CDA regards language as social practice (Fairclough and Wodak, 1997), and takes consideration of the context of language use to be crucial (Wodak, 2000c; Benke, 2000). Moreover, CDA takes a particular interest in the relation between language and power. The term CDA is used nowadays to refer more specially to the critical linguistic approach of scholars who find the larger discursive unit of text to be the basic unit of communication. This research specially considers institutional, political, gender and media discourses (in the broadest sense) which testify to more or less overt relations of struggle and conflict.”

Wodak, R., Meyer, M., *Methods of critical discourse analysis: Introducing qualitative methods* London: SAGE Publications, 2001, s. 193.

¹⁰Foucault, M., *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann, 2002, s. 293.

¹¹Vávra, M., *Diskurz a diskursivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008, *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 204-219.; Vávra M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

Norman Fairclough¹² je předním představitelem CDA, kritizuje Foucaulta za jeho odtrženost od praxe, za to, že ignoruje lingvistické aspekty diskursů, nezaujímá zkrátka zcela jasné kritické stanovisko. Cílem této metody není pouze poznávat realitu, ale i o pluralizaci diskursů, o nastavení rovnějšího prostředí pro komunikaci a odideologizování, zároveň nejde jen o kritiku konkrétního stavu společnosti, jedná se i o sebekritiku či reflexivitu.¹³

Fairclough využívá koncept řádu diskursu od Foucaulta¹⁴, řád diskursu je určitá konfigurace diskursů, stylů, žánrů, kde se tvoří diskursivní aspekt sítě sociálních praktik. Tyto fenomény mají vlastnost, která má vztah k sociálnímu původu textů, řády diskursu mohou být sociálně strukturované lingvistické variace nebo diference. V CDA není diskurs dle Foucaulta něco autonomní fakt, jedná se o součást širšího sociálního světa, jenž zahrnuje i nediskursivní realitu. Diskurs je diskurs instituce a ta má svůj diskursivní doprovod. S tím souvisí rozlišení ideologických a neideologických diskursů, což je samo o sobě dosti problematické. CDA chce především být metodou analýzy nikoliv obecnou teorií. Fairclough později začal používat teorii sociálních polí dle P. Bourdieu¹⁵, neboť dle Fairclougha lze pomocí konceptů sociálních polí a habitu vysvětlit reálné chování lidí ve světě plném nerovností a působení moci.¹⁶

V rámci analyzování mediálních textů se využít dva různé přístupy a tj. klasická obsahová analýza (kvantitativní), která se orientuje na proměnné a používá předdefinované kategorie, postupuje „shora dolů“ (top-down approach). Soustředuje se potom na objektivně chápaný obsah. Typicky počítá výskyty slov či tvrzení v rámci velkého množství materiálů a výsledky lze zařadit do klasických kategorií validity a reliability. Zásadní nevýhodou je ztráta významu v průběhu

¹²Fairclough, N., *Analysing discourse: textual analysis for social research*. New York: Routledge, 2003. ISBN 978-0-415-25893-7. Norman Fairclough, profesor lingvistiky, webová stránka Wikipedia.org, online dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Norman_Fairclough [cit 15. 11. 2017]

¹³Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 204-219.; Vávra, M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

¹⁴Foucault, M., *Řád diskursu*. vyd.1., Bratislava: Agora, 2006., Myslénie nášho času

¹⁵Bourdieu, P., *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. s. 253.

¹⁶Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 204-219.; Vávra, M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webové stránky FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]

kódování, tento druh analýzy zpracuje velké množství textů, ovšem spíše povrchním způsobem.¹⁷

Diskursivní analýza stejně jako kritická diskursivní analýza (CDA) se soustřeďuje na jazyk jako na formu společenské praxe, zejména na to, jak je diskurs ovlivňován vztahem moci a ideologie. Jedná se o kvalitativní metodu, orientovanou na jednotlivé případy (case - oriented). Dle Foucaulta představují konkrétní pojetí weberovských abstraktních ideálních typů diskursu¹⁸. Navíc nevyhází z předdefinovaných kategorií, ale přímo z textů, kde kategorie teprve objevuje tzv. „zdola nahoru“ (bottom – up approach) a zaměřuje se na významy, které mohou části textů nabývat v sociálních kontextech.¹⁹ Diskursivní analýza vychází z lingvistiky, jde o hloubkovou interpretaci jednotlivých textů, analytik se nechává vést a vytváří kategorie dle toho, co objeví, její hlavní nevýhodou je pracnost z hlediska analýzy a nakonec i čtení. Oproti tomu obsahová analýza hledá v textech dané kategorie, výzkumník je sám pak dodavatelem významu.²⁰

Významnou charakteristikou mediálních diskursů je velké množství textu, druhé hledisko je, že texty jsou si podobné. Můžeme prozkoumávat diskurs v čase, jeho podobu v produktech různých mediálních organizací, jeho vztah k dominantním ideologiím apod. Kritická diskursivní analýza se soustředí na sociální, kulturní a politický kontext, zejména mocenská nerovnost na základě pohlaví, rasy, věku či třídy. N. Fairclough je autorem velmi propracovaného rámce CDA, každý text je instancí diskursivní praxe a instancí sociální praxe. Na úrovni textu se má použít lingvistická analýza, na úrovni diskursu lze studovat instituce, na úrovni sociální praxe můžeme naši analýzu propojit s obecnou sociální teorií. Například masová média fungují jednostranně, v tom bývá podstata, neboť do nich vstupují pouze určité diskursy a autoři, což zužuje prostor pro diskusi. Aplikujeme - li CDA, výsledky porovnáme s popisem např. politických ideologií, můžeme mediální diskursy (řadit) k určité dané ideologii a určit různé závěry např. MF Dnes

¹⁷Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. online dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

¹⁸Weber, M., *Metodologie, sociologie, politika*. Praha: Oikoymenh, 2009. s. 356. Knihovna novověké tradice a současnosti.

¹⁹Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. online dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

²⁰Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. online dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

reprezentuje neoliberální diskurs, zatímco třeba deník Právo tento typ diskursu problematizuje.²¹

U Fairclougha je klíčové pojetí diskursu jako skutečné entity, která se vyskytuje „venku“ a čeká na objevení. Důležitá potom je také „distinkce“ diskursivní a non-diskursivní, oproti např. přísně poststrukturalistickému pojetí analýzy. Tato analýza pak spatřuje diskursivitu jako první a zároveň i poslední proměnou jakékoliv sociální praxe, Fairclough hovoří o diskursivitě jako o formě nebo aspektu sociální praxe obecně, která má nicméně své zákonitosti i logiku. Dělení tohoto typu je třeba chápat jako analytické, protože hranice mezi oběma doménami je fluidní a empiricky těžko stanovitelná. Navíc obě domény jsou ve vzájemném dialektickém vztahu, přičemž jsou dokonce převoditelné jedna na druhou. CDA jako metoda představuje konkrétní aplikaci proudu sociálního konstruktivismu, ale zároveň i způsob, jakým lze přistupovat ve výzkumu k částem textu - ať již se jedná o přepis rozhovoru, zápis z terénního deníku nebo pramen.²²

Nejzajímavějším přístupem je analýza na základě významu, otevírá to totiž analytikovi možnosti pro definování vlastních „významových jednotek“, jež se vyskytují v textu opakovaně, nevýhodou je sice horší možnost kvantifikace a replikace analýzy, ovšem oproštění od závislosti na formálních kategoriích je pro mne zásadní. Badatel v tomto případě může lépe kontrolovat to, co považuje za zásadní a tím pádem má možnost zdůraznit hlavní aspekty daného diskursu, pravidelnost či vývoj analyzovaného diskursu v čase, místo aby je omezoval na úkor nepodstatných detailů. *„Potenciálně tak jde o možný způsob, jak na základě analýzy mediálních textů dělat závěry o celých mediálních diskurzech – a nikoliv pouze vybranými ilustrativními příklady dokládat tvrzení různých kritických teorií tak, jak to dělá současná kritická diskursivní analýza. Velké množství mediálních textů by tak už nemělo být překážkou pro kritickou analýzu mediálních diskursů, naopak by mělo přispět k větší síle závěrů této analýzy.“*²³

²¹Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. online dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

²²Vašát, P., *Kritická diskursivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi*. online dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi> [cit 12. 11. 2017]

Fairclough, N., *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press, 2006 s. 251.

²³Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. online dostupné z:

1.2 Prameny a dosavadní bádání

V dosavadním bádání vyšlo o českoněmeckých vztazích mnoho knih a studií. Zásadní pro mne jsou práce historika J. Kuklíka o vzniku ČNV a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci 1939-1940, Osvobozené Československo očima britské diplomacie společně s J. Němečkem. Vydané dokumenty týkající se právního pojetí dekretů prezidenta republiky i práce Cesta k dekretům od J. Němečka, samostatné práce historika T. Staňka např. Odsun Němců z ČSR.

Nejnověji potom též série knih od kolektivu autorů Arburg A., Staněk T.,(ed) s názvem Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů, kde se badatelé čeští i němečtí snaží zevrubně popsat odsun Němců na podkladě nově vyšlé edice dokumentů z různých, často zatím nezveřejněných pramenů z regionálních fondů.

Na tomto místě bych zmínila konkrétní archivní prameny, které byly zásadní pro mou práci. Archiv bezpečnostních složek (ABS) *dle zákona č. 181/2007 Sb.*, o ÚSTR a ABS spravuje fondy, které vznikly z činnosti KSČ, složek bezpečnosti, i organizací Národní fronty.²⁴

Pro mne byly v tomto případě relevantní archivní fondy nadřízených orgánů, především archiv ministerstva vnitra - správa táborů nucených prací Praha E - 6, 7, zemského národního výboru Praha (ZNV Praha), kde se nachází protokoly o odsunu Němců z ČSR, zprávy o zřízení internačních táborů, korespondence mezi ZNV Praha a různých MNV (Místní národní výbory) po ČSR k realizaci odsunu, zprávy pro pana ministra vnitra, protokoly ze sběrných táborů o počtech odsunutých apod. V rámci mého bádání a získávání informací jsem několikrát navštívila archiv ABS v hlavní pražské badatelně, ale také v badatelně, která se nachází v Kanicích u Brna, kde má tento archiv uskladněnu většinu fondů a materiálů, který se týká tematiky internačních, sběrných a pracovních táborů pro Němce po druhé světové válce.

Informace o dokumentech jsou dnes zpřístupněny v elektronické podobě podle mezinárodních standardů, postupně jsou digitalizovány vzácné rukopisy

http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

²⁴ABS ČR, webové stránky Archivu bezpečnostních složek. online dostupné z: <https://www.abscr.cz/> <https://www.abscr.cz/data/pdf/inventar/inventar-a12.pdf> [cit 12. 11. 2017]

a ohrožené tiskoviny. Pro mne byl zásadní tisk z roku 1945 - 1946. Dobové noviny Právo lidu a Lidová demokracie existují v podobě mikrofilmů, takže je lze prohlížet přímo ve studovně knihovny (NK ČR) na čtečce mikrofilmů, protože v originální papírové verzi nejsou z technických důvodů zapůjčitelné. Dále zde v elektronické podobě jsou zpřístupněny periodika Rudé právo a Svobodné slovo. Dvě posledně zmíněná může badatel nalézt i v knihovnách Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, též v elektronické podobě.²⁵

1.3 Design výzkumu/Zvolený přístup k analýze

Kvalitativní metodologie, jež budu používat pro svou práci, si klade za cíl nalézt význam(y), který komunikační partneři přikládají událostem, skutečnostem, pochopit jejich nazírání na svět. Z toho lze poté vyvodit jejich vlastní identitu. Obecně lze říci, že kvalitativní metody jsou spíše induktivního charakteru, badatel svou teorii teprve vytváří na základě informací, které získal v „terénu“ či studiem pramenů. Tento postup je výhodný z hlediska zařazení získaných do dat do uměle vytvořených kategorií, neboť ty neodpovídají realitě v konečném důsledku.²⁶

Svým přístupem kritické diskursivní analýzy, který v této míře ještě nebyl použit, se budu snažit o porozumění a popsání diskursu poválečného Československa se zaměřením na problematiku odsunu Němců (menšin) v letech 1945 - 1946. Soustředím se na čtyři deníky čtyř v té době povolených politických stran. Zaměřím se na téma vysídlení německé menšiny, prostřednictvím kritické diskursivní analýzy budu zjišťovat význam, jenž byl přikládán odsunu především německé menšiny z ČSR na vzorku článků z novin a najít odpovědi na výzkumné otázky.

²⁵NK ČR, webové stránky Národní knihovny České republiky, online dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/zakladni-dokumenty> [cit 12. 11. 2017].

²⁶Dudová, R., *Kvalitativní metodologie sociologického výzkumu: konstruktivistická grounded theory a rozumějící rozhovor*. In. Šubrt, J. a kol. 2010. *Soudobá sociologie IV*. Karolinum. Praha: Karolinum, s. 365.

Hlavní výzkumná otázka a podotázky:

1. Jakým způsobem byl odsun menšin vnímán? (v ČSR vs. mezinárodně - mocnosti SSSR, USA, VB...)
2. Jaké charakteristiky měly splňovat odsunované osoby?
3. Jaká byla vize budoucího československého státu?
4. Jak psal tehdejší tisk s ohledem na politickou příslušnost?
5. Jaká byla společenská aktuálnost tématu odsunu?

2 Teoretické podložení práce

2.1 Definice národa

Zásadní je v první řadě definovat pojem národ pro další kontext, proto bych se u tohoto pojmu zastavila. Společným kořenem termínu národ je latinské *natio*, ovšem převody do jednotlivých evropských jazyků v odlišných politických a kulturních podmínkách daly tomuto termínu odlišný význam i konotace. „Čeština definovala od počátku národ jazykem, kulturou a společnými dějinami. Komenský definoval národ jako soubor lidí, kteří žijí na společném území, mají společné dějiny a společný jazyk a jsou spjatí láskou ke společné vlasti. Národ je určen jako pospolitost lidí, kteří žijí podle stejných zákonů a pracují ke společnému užitku.“²⁷

Oproti tomu v němčině se udržel termín *Volk* až do moderní doby, což je překlad latinského *natio*, ještě dříve než došlo k převodu v *Nation*. *Volk* mohl zahrnovat příslušníky různých etnik na území státu či jen obyvatele státu. V době nacionalismu 2. říše zde pak byla konotace *Volk* s lidem, takže se tím naznačovala pospolitost krve všech, kdož hovoří daným jazykem, ať již žili na území jakéhokoliv státu, čímž došlo k silnému emocionálnímu zabarvení tohoto termínu. Tento extrém byl sice zavržen a překonán, ovšem německý termín *Nation* zachoval silné propojení s pospolitostí jazyka, kulturou a původem.²⁸

Ottův slovník naučný uvádí tří stránkovou definici pojmu národ, kde se zevrubně popisují všechny znaky národa, od území, jazyk, rasu atd., nebudu zde proto uvádět celý slovníkový popis. „Národ pojmové vymezení *n-a* jako organizačního útvaru společenského setkává se s obtížemi, jež klade jednak sama povaha *n-a*, jednak jeho značná vývojově-historická dynamičnost. Sociologické teorie, jež chtějí postihnouti konstitutivní znaky *n-a*, člení se ve dvě hlavní skupiny podle toho, nalézají-li podstatné složky *n-a* převážně nebo výlučně ve znacích povahy spíše vnější, ve znacích objektivních, nebo v elementech vnitřních, subjektivních. Při tom zase uvnitř obou těchto skupin sociol. pojetí *n-a* jsou značné rozdíly v tom,

²⁷Hroch, M., (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty s. 12-13.

²⁸Hroch, M., (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty s. 12.

kterého objektivního, po příp. subjektivního činitele pokládá ta která teorie za převažujícího mezi ostatními. Do řady objektivních znaků n-a se počítají pravidlem. území, rasa, jazyk, kultura, společné dějiny, stát někdy i náboženství. ”²⁹

V Masarykově slovníku naučném se nachází velmi obsáhlá definice národa, která uvádí, jaké znaky národ nemá, poté, jakými znaky se definovat dá, zabývá se historickým vývojem pojmu, já uvedu lehce zkrácené znění: „*Národ, společenská skup., která si na zákl. urč. znaků objektivních a v duchu jisté ideologie uvědomuje, že tvoří celek, rozdílný od takových skup. jiných, a která má tendenci vytvořiti si vlastní stát. Žádný objektivní znak ani kombinace takových znaků nemohou samy o sobě vytvořiti pojem n-a. Znakem n-a není tedy: 1. řeč, ježto něk. n-ů mívá často řeč společnou a přesto se pokládají za n-y růz. (frc. mluví Valoni, Frc. a část Švýc.), kdežto jiní n-ové mluví něk. jazyky a pokládají za n. jeden (Američané, Švýc., Židé); 2. rasa, neboť každý nynější n. je výsledkem složitého rasového křížení; 3. kultura, ježto složitého kult. celky často n-ní hranici přesahují n. se s ní kříží (ukazují to neshody v n-ních státech, sloučených po Svět. vál. z růz. kult. oblastí); 4. dějiny n. tradice, neboť části n-ů dnes jednotných měly často odlišný historický vývoj (Češi, Slováci, Italové); 5. stát n. náb., neboť dosud žije mn. n-ů n. jejich částí ve státech cizích a hranice náb. se neshodují s hranicemi n-ními. ”* Samozřejmě se v rámci národní celků setkáváme s různými dialekty, znakem národa je i jakési vědomí osobitého celku, který se vytváří na základě společné ideologie, historie, tradice. „*N-ní uvědomění v dnešní své podobě vzniklo teprve ke sklonku XVIII. stol. zároveň ideologií demokracie. ”³⁰*

Tato definice se opírá především o to, že národ(y) se vytvářely vzrůstající potřebou sebeuvědomovat si svou historii a tradice, jednotlivé národy v Evropě po VFR a následně eskalací první světovou válkou došly postupně k myšlenkám na sjednocení v rámci celků/států, kde měli obyvatelé společný jazyk, historii, tradice, území, kde žili...atd. V počátku této definice je však zmíněno, že žádný univerzální znak národa nemůže národ vytvořit. Když Komenský zmiňuje lásku k vlasti, dalo

²⁹*Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. heslo národ N-Q. V Praze: J. Otto, 1890,*

³⁰*Masarykův slovník naučný: Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl V. N - Q. Praha: Československý kompas, 1931, s. 1127.*

by se to přirovnat k části definice z Ottova slovníku, kde se rozsáhle píše o národním vědomí, což je však „*sociálně-psychologický jev značné složitosti.*”³¹

Osobně bych řekla, že to velmi připomíná tzv. zemský patriotismus³², ten má též tendence problematizovat obecně uznávané znaky národa (společný jazyk, území, genetický materiál (rasu), případně kulturu). Ottův i Masarykův slovník zpočátku problematizují definici národa, jako by se snažily říci, že záleží spíše na emocích, národním sebeurčení, kde se cítíme být doma či k jaké skupině se kloníme, bez ohledu na jazyk, kterým mluvíme či místě, kde bydlíme.

Patriotismus - vlastenectví národní či zemské, to je základní kámen úrazu sporů a problémů mezi Čechy a Němci. Češi, především vlivem útlaku velkých říší a národním obrozením dávali povětšinou přednost objektivním znakům národa a vlastenectví dle těchto znaků. Němci však pojímali vlastenectví spíše teritoriálně, zemsky cítili se být doma v Čechách, i když mluvili německy, měli odlišný původ i kulturu, považovali české území za svou domovinu. Obě definice hovoří o společné rase lidí v národě, v novodobější definici národa se již "rasová příbuznost" z pochopitelných důvodů neřeší. Přidává se však faktor společného trhu a tato definice je postavena na objektivních znacích.³³ „*Lat. Natio, národ, kmen 1) Od 14. století obvyklé pro narozené obyvatelstvo v jedné zemi –jednotnost jazyka a kulturní tradice – kulturní n. – je nezávislý na státních hranicích, zatímco státní n. je formován společným státně-politickým vývojem.*”³⁴

Později od 18. stol. se národ stal základem státně-politického smýšlení, zpočátku v užším přiřazení k humanitě, němečtí myslitelé kladli důraz na kulturně předstátní národ, oproti tomu Francouzi (od r. 1789) viděli v národu historicky formované

³¹Ottův slovník naučný: *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. heslo národ N-Q. V Praze: J. Otto, 1890.

³²viz Hroch. M., *Na prahu národní existence*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 18-22.

³³viz „Národ: *historicky vzniklá pospolitost lidí, která se zformovala na základě podmínek rasy objektivního (společné území, jazyková jednotka, jednotný trh apod.). Ve skutečnosti pro vymezení národa neexistují žádná pevná kritéria, rozhodující je akt vůle určité pospolitosti být národem a svobodné rozhodnutí jednotlivce přihlásit se k národu a sdílet jeho osud. Termín národ je historicky mladší než např. rod, rodina, kmen; v současném významu byl uplatněn až od doby Velké francouzské revoluce; tehdy byl národ ztotožněn s lidem (tj. s úhrnem občanů) a chápán jako přirozený rámeček politický a společenský a nositel suverenity.*“ Encyklopedie Diderot. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. vyd. 1. Praha: Diderot, 1999. s. 297.

³⁴Brockhaus, N-Q: „*Nation, volksstamm von dabei geboren werden seit dem 14 Jahrh. gebräuchlich für das einem Land erborene Volk. Die durch Einheit der Sprache und Kulturüberlieferung bestimmte Kultur-N. ist unabhängig von staatl. Grenzen, während die Staats-N. durch die gemeinsame staatlich-polit. denkens, anfänglich noch in enger Zuordnung zur-Humanität; das in sich einheit.*”

určité společenství z vůle, které sjednotilo státní podstatu. Němci považují za členy národa ty osoby, které se narodily na daném území, přesto nevylučují vnitřní rozdělení na územní jednotky či federalismus. Francouzské mínění říká, že ten, kdo se k národu hlásí, patří do něj. Obecně francouzský názor ukazuje na stejnorodost, jednotný a centrální stát.³⁵

Francouzský názor z dřívějších dob vlastně podporoval myšlenku pohraničních obyvatel ČSR před druhou světovou válkou, když ve většině podpořili Henleinovu SdP, neboť si vlastně vybrali svůj národ, ke kterému chtějí patřit, a v rámci obecné německé myšlenky federalismu národa (viz výše) to pro ně bylo zcela přijatelné. Samozřejmě k tomu musíme vzít v úvahu hospodářskou krizi, která měla lví podíl na výsledcích voleb. Každý národ má právo vybudovat svůj stát (dle své vůle) či také právo na nezávislost tj. původně francouzská myšlenka, z té poté vycházela národní hnutí. V 19. st. se boje o nezávislost jednotlivých národů a jejich sjednocení (v rámci daného národa) ubíraly směrem demokratických idejí měšťanstva. Ve 20. století zvítězily myšlenky národních revolučních hnutí.³⁶

„Po dvou největších válkách lidstva však došlo k roztržtění hlavně východní Evropy, k východu počítají i ČSR, což zmiňují kvůli našemu obrazu u velmoci, přičemž my sami se počítáme spíše na západ, respektive ke středu Evropy“, neboť byl použit *„národně státní princip postavený na ne zcela jasných národních hranicích v národních zónách od Severního k Černému a Středozemnímu moři zpochybnilo význam národních myšlenek.“*³⁷ Od konce druhé světové války se lidstvo (mocnosti) snaží o vytvoření a posílení nadnárodních vztahů, především vznikem různých mezinárodních organizací (OSN, NATO, OECD, případně EU v Evropě...). Otázka zní, do jaké míry je tato snaha korunována úspěchem, osobně bych řekla, že se to liší v rámci jednotlivých světových regionů. Příkladně Arabský svět (Asie, Čína, Indie...) se vzpírá cizím vlivům, zcela odmítá kolonialismus a zřejmě rysy západní demokracie. Možná potřebují svou vlastní genezi.

³⁵Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. N-Q 15., völlig neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus, 1957. s.

³⁶Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. N-Q 15., völlig neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus, 1957. s.

³⁷Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. N-Q 15., völlig neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus, 1957. s.

Definovat národ je těžší, než se zdá na první pohled. Moderní člověk je nakloněn tomu považovat centralizovaný stát (centralizovaný národní stát) za samozřejmost, těžko je schopen vzít v úvahu situaci ve společnosti, kdy je stát nepřítomen. Antropolog vysvětlí, že kmen není státem nezbytně, kmenová organizace bývají některé bezstátní, ovšem myšlenka člověka bez národnosti je pro moderní představivost těžko uchopitelná. Člověk bez národnosti odporuje uznaným kategoriím. Člověk musí mít národnost, jako musí mít nos a dvě uši. Toto se zdá zřejmým, mít národnost však není vrozená všeobecná vlastnost lidstva, i když to tak vypadá. Národy jsou nahodilostí, nikoliv všeobecnou nutností. Objevení národů bylo nezávislé a nevy nucené, mnohé se objevily bez požehnání státem.³⁸

Obecně platná definice národa se těžko prosazuje, lze se dohodnout na klíčových faktorech vzniku národa: společný původ, společný jazyk a kultura, společné území, státní instituce. V německém prostředí vykryštovaly dva typy národů: Kulturnation, kde hlavní je pospolitost jazyka a kultury pro oblast střední a východní Evropy. Poté Staatsnation, jenž měl své kořeny v politických institucích a státní pospolitosti, především území západní Evropy.³⁹

Poněkud větší význam měl ve 20. století názor Maxe Webera⁴⁰, on považoval národ za ideální typ, sám byl přesvědčen, že je třeba rezignovat na obecné pokusy o sestavení nějaký rysů, kterým by měla odpovídat realita každého již existujícího národa. Weber dále rozlišoval národ jako mocenský útvar a národ jako etnickou skupinu. Sociologické pojetí kladlo důraz na studování vztahů uvnitř skupiny, národ byl pospolitostí „Gemeinschaft“, čímž větší byla shoda mezi příslušníky národa, tím hlubší pospolitosti dosáhli.⁴¹

2.2 Vztahy mezi Čechy a Němci

Pro porozumění událostem tehdejší doby a atmosféry vztahů mezi oběma národy je zapotřebí uvést několik historických faktů, zmínit vývoj vztahů i kontext doby.

³⁸Gellner, A., *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993. s. 14-16.

³⁹Hroch, M., *Evropská národní hnutí v 19. století: společ. předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha: Svoboda, 1986. s. 15-16. Otázky dějin.

⁴⁰Weber, M., *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh, 2009, s. 356.

⁴¹Hroch, M., *Evropská národní hnutí v 19. století: společ. předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha: Svoboda, 1986. s. 16-17. Otázky dějin.; Weber, M., *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh, 2009. Knihovna novověké tradice a současnosti.

Již v době reforem Marie Terezie a jejího syna Josefa II. se začaly projevovat první rozepře. Reformy chystané byrokratickým aparátem osvícenského absolutismu, se zpočátku těžce prosazovaly, ovšem v dalších letech byl odpor konzervativní šlechty menší, a tak byly prosazeny. Tato etapa byla dlouhá a znamenala postupný přechod od nevolnictví k svobodnému vlastnictví půdy rolníka, k osvobození od feudálního právního svazku poddanství.⁴²

Josef II. pokračoval v centralizaci státního aparátu⁴³, s čímž začala jeho matka. Postupně docházelo k likvidaci stavovské moci - zemských stavovských výborů, ideou panovníka byl centrálně spravovaný moderní stát. Opatření, které již ve své době vyvolalo velké diskuze, se týkalo zavedení německého jazyka jako jednotného jazyka správy. „*Německý jazyk je univerzálním jazykem mé říše. Proč bych tedy měl povolit, aby se v jedné jediné provincii projednávaly zákony a veřejné záležitosti v jejím národním jazyce? Jsem císařem německé říše: proto jsou ostatní státy, které držím, provinciemi, které tvoří se státem jediné tělo, jehož jsem hlavou.*” (Josef II k uherským stavům)⁴⁴

Došlo též k byrokratizaci státní správy, úřady měly být obsazovány dle schopností osob, nikoliv dle jejich urozeného původu. Na patřičnou kvalifikaci úředníků, vrchnostenských i těch na nově zřízených magistrátech, dohlížel stát. Čechy byly rozděleny do krajů, přičemž hlavní úlohu hrály krajské úřady (měly soudní i politickou moc), tyto úřady spadaly pod pražské gubernium, jenž řídila sama Vídeň.⁴⁵

Panovník chtěl svou říši sjednotit, byl radikálnější než Marie Terezie a jeho reformy zanechaly v dějinách výraznou stopu. Jestliže se centralizuje větší území, je třeba vytvořit funkční státní správu, která bude dohlížet na správné vykonávání panovníkovi vůle, pochopitelně je třeba určit úřední jazyk dané země. Josef II. sám žil ve Vídni, byl vychováván v německém prostředí, němčina pro něj proto byla logická volba, jakožto úřední jazyk, viz výše. Zde tedy započala germanisace

⁴²Petráň, J., *Počátky českého národního obrození: společnost a kultura v 70.-90. letech 18. stol.* Praha: Academia, 1990.

⁴³Po nástupu Josefa II. na trůn, bylo zrušeno nevolnictví, byl vydán Toleranční patent (1781), který povoluje také příslušnost ke dvojímu protestantskému vyznání atd. viz Hroch, M., *Na prahu národní existence.* vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 12.

⁴⁴Hroch, M., *Na prahu národní existence.* vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 12-13.

⁴⁵Tamtéž.

českých zemí. Češi byli považováni za poddané císaře a jejich jazyková odlišnost byla překážkou možnostem jejich sociálního vzestupu respektive jejich plného uplatnění ve státě. Josefinisté uznávali převahu češtiny v zemi, ovšem viděli svůj úkol v tom, aby zprostředkovali českému etniku znalost němčiny, která byla hlavní předpokladem pro překonání zaostalosti a sociálního vzestupu.⁴⁶ Jednalo se o snahy pomoci zlepšit životní podmínky obyčejným lidem, právě skrz jejich naučení se německému jazyku, jenž byl považován za elementární v rámci jakéhokoliv pokroku společenským žebříčkem. Základní úmysl nebyl zcela zlý, problém se však vyskytoval v celkovém postoji vůči čemukoliv českému. Státní úřady ztotožňovaly české etnikum s venkovským obyvatelstvem, češtině mělo být vymezeno místo v této oblasti a při posuzování vhodnosti českých textů se vycházelo z toho, že texty budou číst pouze poddaní. Čeština, jazyk venkovského obyvatelstva, byla pro šlechtu nepřijatelná a použitelná leda jako nástroj komunikace se služebnictvem či poddanými. Pokud se našly nějaké výjimky např. péče o české vesnické školy, jednalo se o projev sociálně či eticky motivovaný v rámci péče vrchnosti o své poddané. Šlechta se s českým jazykem jakožto úředním nemohla identifikovat.⁴⁷

Pohled panovníka, šlechty a státní správy je nám znám. Ještě bych zmínila postoj motivovaný etnicky resp. německy. Jan Nejedlý⁴⁸ hovořil v roce 1801 o neschopnosti se domluvit, což bylo a je zdrojem trpkosti. Někteří současní autoři, ovlivnění staršími německými názory, líčí vztah mezi českými a německým etnikem jako vztah harmonický, narušený až nenávisnými protiněmeckými výpady a postoji J. Jungmanna a jeho školy. Poté jako by „logicky“ následovaly obranné protičeské výpady z německé strany. Je však třeba vycházet z pramenné reality.⁴⁹

M. A. Voight⁵⁰ roku 1788 psal ve své studii o duchu českých zákonů, že od středověku mnozí němečtí autoři upírají slovanským národům jakoukoliv

⁴⁶Tamtéž, s. 54-55.

⁴⁷Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 55-57.

⁴⁸Webové stránky ČBDB (Československá bibliografická databáze), Nejedlý, J., český básník, překladatel., online dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-25016-jan-nejedly> [cit. 27. 11. 2017]

⁴⁹Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 55-57.

⁵⁰M. A. Voight, český historik německého původu, online dostupné z: http://www.wikiwand.com/cs/Mikul%C3%A1%C5%A1_Adaukt_Voigt [cit. 5. 12. 2017]

kulturnost a politickou organizaci. Líčí je jako neinteligentní a necivilizované barbary, což je dle Voigta výsledek nenávisi Němců vůči Čechům. J. A. Riegger⁵¹ napsal roku 1788: „*Poddaný slovanského národa (slavischer Nation) je od přírody líný a vzpurný, a musí být proto přidržován ke svým povinnostem ranami: jinak by, kdyby tato tvrdost ustala, neodevzdával panovníkovi ani své vrchnosti to, co je jim povinován.*”⁵²

V pamfletu o české korunovaci z roku 1792 je charakterizováno etnické rozdělení Čech. Český Čech „Deutsch-Böhm“ je zdvořilý, bodrý a zprvu nedůvěřivý. Oproti tomu Čech „Stock-Böhm“ je ubohá bytost, která snad nemá lidskou duši. „*Je prost schopnosti myšlení, nechápe nic jiného než hůl a žije ve své hlouposti až do blaženého konce. Nezná žádné povinnosti kromě těch, k nimž je donucen ranami holí.*”⁵³ Tyto příklady svědčí o tom, že zde existovala řada německých protičeských stereotypů ještě dlouho před počátkem organizovaného národního hnutí.⁵⁴

Období českých dějin konce 18. a 1. poloviny 19. století výrazně formoval především kulturní a politický proces, jedná se o tzv. české národní obrození. Lze to definovat jako proces formování novodobého českého národa, jehož počátek se datuje do 70. let 18. století, konec se poté datuje buď revolučním rokem 1848(9) či jej lze vymezit až 50. léty 19. století. Přičemž v začátcích tohoto období mělo hlavní vliv v Evropě osvícenství, kde dominovala přísná racionalita, Dobrovský říkal, že je nutné jít k pramenům a nespoléhat na pozdější interpretace či různá nepřímá svědectví.⁵⁵

První impuls českému národnímu obrození daly tereziánské a josefínské reformy v éře osvícenského absolutismu. Především Josef II. usiloval o maximální centralizaci habsburského soustátí, tudíž omezoval pravomoci českých stavů, tedy zejména zemskému sněmu a zemskému výboru, který byl mezičlánkem mezi zákonodárnou a výkonnou mocí na zemské úrovni. U počátku českého národního

⁵¹J. A. Riegger, 1. český demograf, online dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_ceskoslovensko= [cit. 5. 12. 2017]

⁵²Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 55-57.

⁵³Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 57-58.

⁵⁴Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha, Mladá fronta: 1999, s. 57-58.

⁵⁵Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 266-267.

obrození stála česká zemská šlechta a to bez ohledu na to, zda se jednalo o aristokraty německojazyčné či bilingvní, šlechta chtěla, aby jí vědci dodali historické argumenty o někdejší velikosti, svébytnosti a politické autonomii zemí koruny české. Pokud totiž měli stavové bojovat proti krácení vlastních pravomocí z Vídně, museli dokázat, že nové patenty císaře odporují starému zemskému zřízení a berou i těch málo práv, která Habsburkové ponechali českému státu.⁵⁶

Novodobý český národ v pravém smyslu slova neexistoval, autoři první generace českého národního obrození v češtině nepublikovali. Dobrovský a jeho generace vycházeli z tradičního zemského patriotismu, pojem vlastenectví se vztahoval k zemi, pocitu sounáležitosti s historií a kulturou. Až druhá generace obrozenců určila, kdo je vlastenec a kdo ne. Základní kritérium byl jazyk resp. mateřština.

V té době se v německém jazyce oddělila dvě slova, která lze přeložit jako český, první zní böhmisch a znamená český z hlediska teritoriálního. Oproti tomu tschechisch značilo český z pohledu národnostního hlediska.⁵⁷

2.3 Národní obrození

Samotný termín „české národní obrození“ je terminus technicus, v mnoha konotacích bývá zavádějící. Je to obrození především v literatuře. Hlavní představitelé první generace neusilovali o obnovu češtiny, narozdíl od generace druhé, která z toho učinila středobod svého vědeckého úsilí. Navazovalo se na veleslavínskou a biblickou češtinu v 16. století, kdy právě čeština patřila mezi nejslovesnější evropské jazyky a ve svých gramatických formách se plně vyrovnala nejvýznamnějším evropským literárním jazykům. V době po Bílé hoře začala však čeština jako literární a úřední jazyk upadat. Až na základě obnovených zřízení zemských byla němčina ve správě české i moravské postavena na roveň s češtinou. Zejména v éře osvěcenského absolutismu německý jazyk úplně vytlačil český. Do češtiny byly překládány jenom předpisy a vyhlášky, u nichž bylo třeba, aby jim porozuměl prostý, tehdy se říkalo „sprostý“ lid. Knihy v češtině po polovině 18. století vycházely minimálně, nebylo, kdo by je četl. Venkovské

⁵⁶Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 266-267.

⁵⁷Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 269-271. s. 397. ISBN 978-80-7277-503-3.

obyvatelstvo povětšinou bylo zcela negramotné, přičemž měšťanstvo a šlechta užívaly jako hlavní jazyk němčinu, znalost češtiny upadala. Prvními šířiteli české literatury se tak stali jezuité, neboť oni vydávali breviáře i v českých mutacích, kvůli duchovním, kteří jezdili do krajů za českým obyvatelstvem. Jezuité dbali na to, aby jejich duchovní získávali lidi pro pravou víru, což bylo možné jedině, pokud komunikovali s obyvatelstvem jejich rodným jazykem. Jezuitský řád byl však zrušen roku 1773, poté převzali většinu jejich kolejí piaristé, stejně jako snahu získávat lidi pro svou víru.⁵⁸

Proces tzv. českého národního obrození respektive formování novodobého českého národa započal ve venkovském prostředí širokých poddanských mas. První fáze obrození v 70. letech 18. století byla omezena na úzkou vrstvu inteligence, generace J. Dobrovského, M. Pelcla a G. Dobnera. Hlavní kulturní instituce, kolem které se koncentrovaly snahy prvních obrozenců, byla Soukromá učená společnost, její kořeny jsou kladeny mezi roky 1769 - 1774. Za dobrého Čecha v té době považovali každého, kdo se přihlašoval k tradicím, historii a kultuře českého státu nehledě na to, zda mluvil česky nebo německy.⁵⁹

Druhá generace českého národního obrození získala rozhodující vliv těsně po napoleonských válkách tedy kolem roku 1815. Tzv. jungmannovská generace nastoupila a byla úspěšná do revoluce 1848, kdy se poprvé projevil masový charakter českého národního hnutí. Českou zvláštností byla však kombinace geografická členění se správní a politickou svébytností obou celků. Analogii lze nalézt u Chorvatska a Dalmácie. Formování českého národa probíhalo na území mnohonárodnostního státu s jedním vládnoucím národem, zdánlivě bylo samozřejmé, že se vymezujeme proti Němcům jako jedinému národu. Ovšem v době svého vzniku většina evropských malých národů stála proti převaze dvou vládnoucích národů. Například Finové vůči švédskému a ruskému národu, Bělorusové a Ukrajinci proti Polákům a Rusům, Chorvati vůči Maďarům

⁵⁸Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 270 - 271.

⁵⁹Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 15 - 17.

viz Všeobecnou školní docházku zavedl až zákon Leopolda Hasnera tzv. Hasnerův zákon z roku 1869

a Němcům.⁶⁰ Další vývoj monarchie a celé Evropy poznamenaly zásadně revoluce z let 1830-31. Na sklonku vlády císaře Františka ve 30. letech 19. století byl proces národního obrození již ve své vrcholné fázi, hnutí se stalo masovým jevem. Jedinou výjimkou byla šlechta, která ctíla zemský patriotismus a byla bilingvní, byť její znalost češtiny mnohdy pokulhávala. Modernizace českého jazyka na sebe nenechala dlouho čekat. Jungmann a jeho spolupracovníci navraceli češtinu mezi literární jazyky světa, dokonce v roce 1829 zahájili projekt prvního českého encyklopedického slovníku, bohužel zůstal ve stádiu úvahy. K realizaci došlo až v 50. a 60. letech 19. století pod vedením Riegera.⁶¹

České hnutí však probíhalo i v rámci zemského celku Čech a Moravy. Rozpor mezi poměrem sil v celém soustátí a vlastní zemi byl zde velmi ostrý, horší než třeba ve Finsku, neboť tam byla menšina z vládnoucího národa oddělena od mateřské země státní i geografickou hranicí.⁶²

*„Zde tkví také otřesy a konflikty do nichž byly české země uvrženy ve 20. století. Základní zvláštností formování potlačovaných národů byla etnická diferenciacie vertikální sociální mobility: sociální vzestup do řad vládnoucí třídy - byl možný jen pro příslušníky velkého národa a nebo v případě z řad malého národa asimilací.“*⁶³

Národní agitace, jako další fáze národního hnutí, nastoupila až několik desetiletí po zrušení nevolnictví (1781), definitivní přechod k masové fázi se shoduje s úplným zrušením feudální závislosti rolnictva. Ještě hluboko do kapitalistické společnosti si rolnictvo udrželo lokální soudržnost. Sociální emancipace rolnictva nemusela mít výlučně podobu zrušení nevolnictví, ale také podobu významných změn ve formách držby či vlastnictví půdy.⁶⁴

České národní hnutí mohlo stavět na silnějších integračních základech v oblasti vztahů ekonomických, územních, politických i kulturních než většina ostatních

⁶⁰Hroch, M., *Evropská národní hnutí v 19. století* s. 240 - 241. Praha 1986 s. 397.

⁶¹Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013, s. 100 - 101.

⁶²Hroch, M., *Evropská národní hnutí v 19. století: společ. předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha: Svoboda, 1986, Otázky dějin. s. 240 - 241.

⁶³Tamtéž, s. 240-241.

⁶⁴Tamtéž, s. 242- - 244.

hnutí malých evropských národů. Najdeme zde i dezintegrující faktory, například německý ráz středního a vyššího školství či metternichovský politický útlak.⁶⁵

Existuje zde jeden drobný rozdíl v soudobém bádání, politologové, antropologové, sociologové se zajímají o současný stav národa, snaží se uchopit realitu v podobě modelu, který by případně mohli aplikovat na další případy. Historici, podobně jako historičtí sociologové a historičtí antropologové upřednostňují kauzální výklad, s hlubší časovou dimenzí, hledá dlouhodobé trendy vývoje, které vedly k přijetí národní identity. Většina autorů definuje u nacionalismu tyto základní faktory a souvislosti: Každý nacionalismus měl původně vazby v minulosti, proto badatelé stojí před otázkou, co předcházelo formování moderní národní identity⁶⁶

2.4 Rok 1848 a 2. polovina 19. století

K problémům, dohadům a napětí mezi Čechy a Němci docházelo ve větším míře již od národního obrození. Především postupné německé nároky na území ČSR, které dle nich mělo být součástí Velkoněmecké říše a mělo dojít k poněmčení, byli pro Čechy naprosto nepřijatelné. Když v roce 1848 předložili Češi svůj první moderní politický program, tvrdě narazili na nesouhlas českých Němců, kteří byli ovlivněni myšlenkami velkoněmecké revoluce, jež právě probíhala. Česká politika se snažila o obnovení státnosti České koruny v rámci habsburské monarchie, čeští Němci však usilovali o začlenění českých zemí do Německé říše, protože bez Čech, Moravy a Ilyrie by říše přišla na zmar.⁶⁷

Od středověku spadaly české země i jejich panovníci k větším státním celkům, v tomto případě k Svaté říši římské. Z historického kontextu vyplývá, že „*Čeští králové bývali leníky panovníků Svaté říše římské, Němci považovali Čechy mylně za příslušníky vlastního národa a české země za přirozenou součást německé vlasti.*”⁶⁸ Tímto bych chtěla poukázat na to, že Němci považovali český národ za spadající pod jejich národ, právě kvůli těmto historickým souvislostem. Jednalo se

⁶⁵Tamtéž, s. 250 - 253.

⁶⁶Hroch, M., *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003, Studijní texty s. 22-23.

⁶⁷Němeček, J., *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. vyd. 1. Praha: Littera Bohemica, 2002, s. 10. Ilyrie – zeměpisné označení online dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/illyrie-ilyrie>

⁶⁸Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolin a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013, s. 134-135.

však o nedorozumění, které ukazovalo špatné pochopení středověkých reálií, neboť lenní svazek mezi českými a římskými králi byl personální povahy. Nejednalo se tedy o svazek mezi národy či zeměmi. V minulosti neměly říšské sněmy ani soudy právo rozhodovat o vnitřních záležitostech zemí koruny české.

Český stát vedl samostatnou politiku, jak zahraniční, tak vnitřní. Němci však považovali Čechy za *poněmčený pronárod, jehož archaický jazyk, o jehož slovanské podstatě neměli ani tušení, je odsouzen k zániku*. Rozhodli se pozvat do Frankfurtu (frankfurtský Výbor padesáti) F. Palackého, předního českého historika, aby spolu s nimi pracoval na zapojení zemí svatováclavské koruny do německé říše. Palacký ovšem nemohl přijmout pozvání, odporovalo by to jeho dosavadnímu konání. Na toto pozvání odpověděl jako představitel českého národa v oficiálně publikovaném *Psaní do Frankfurtu* z 11. 4. 1848 a jeho rozhodnutí bylo zamítavé. Dal německým poslancům jasně najevo, že český národ je svébytný evropský národ a o své účasti ve spolku německých států by mohli rozhodnout jedině zástupci na generálním sněmu zemí koruny české, na kterém by byli zastoupeni představitelé všech vrstev obou zemských národů a korunních zemí.⁶⁹

Roku 1848 stáli proti sobě Češi s Němci jako nepřátelé, především německý nacionalismus vylučoval klidné spolužití. Sice se vznikem ČSR naskytlá příležitost, aby nevráživost mezi oběma tábory ustala, ale Němci se nedokázali zříci svého velkoněmeckého programu. Svoji nechuť se snažili zamaskovat za motta o sebeurčení. V podstatě přimeli ČSR k obranným akcím a zároveň podněcovali nacionalismus v českých zemích.⁷⁰

Samozřejmě se později neshodli ani v rámci tzv. rakousko-uherského vyrovnání z roku 1867, česká politika toto řešení odmítala, Němci s tím souhlasili. Později na podzim roku 1871 vídeňská Hohenwarthova vláda akceptovala fundamentální články, které zaručovaly pevné státoprávní postavení Čech v monarchii. Čeští Němci se opět postavili proti, jejich projevy vyloženě burcovaly proti „znásilnění“ zdejšího německého obyvatelstva. Od 80. let 19. st. docházel k vzájemnému zostření vztahů mezi Čechy a Němci, česká politika dosáhla v dubnu 1880

⁶⁹Vondra, R., *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. vyd. 1., Praha: Libri, 2013. s. 134-135.

⁷⁰Richter, K., *Sudety*. vyd. 2., Praha: Noos, 2016, s. 163-164.

výrazného zisku, konkrétně byla zrovnoprávněna čeština s němčinou u státních úřadů. Každá takováto emancipace české většiny však narážela na odpor zdejších liberálních německých politiků. Nacionální nepokoje mezi německou menšinou a českou většinou však rakouský státní aparát byl schopen řešit pouze výjimečným stavem. Jedním z nejvýraznějších vídeňských ústupků byla tzv. Bádeniho jazyková nařízení z dubna roku 1897, která zaváděla češtinu i jako vnitřní úřadovací jazyk a povinnost znalosti obou jazyků pro úřednictvo. Bouře a zuřivý odpor českých Němců i jejich alpských krajanů (parlamentní obstrukce, pouliční bouře, útoky na české menšiny na tzv. německých územích) vedl nejen k odvolání těchto nařízení, ale i k pádu vlády a vyhlášení stanného práva nad Prahou a dalšími oblastmi. Dohoda nebyla možná, česko-německá jednání během první dekády 20. st. končila neúspěchem. Problém byl však hlubší, než se na první pohled zdálo. Jednalo se o konflikt mezi dvěma národy, přičemž každý prosazoval svou vlastní koncepci a historickou tradici.

V rámci národního vyrovnání a boje o jazyková práva v Předlitavsku došlo ke zřízení „*oázy klid a míru*“ (ovšem omezené časově i územně) tedy režimu v roce 1905 na Moravě tzv. Moravské vyrovnání. Česko-německá jednání, iniciovaná E. von Koerberem během let 1900-1904, která neměla výsledky, pokračovala nadále jenom na Moravě, kde dospěla k dohodě o vyrovnání. Tuto dohodu mohl potom císař uznat 7. 11. 1905. Úspěch jednání byl dán tím, že Němci se vzdali svých privilegií a přistoupili na nový volební řád v zemském sněmu. Moravský zemský sněm měl tedy tři kurie⁷¹ českou, německou a velkostatkářskou, Češi měli 73 poslanců, Němci 46 a velkostatkáři 30. V užívání jazyků dosáhlo se také míru, používání jazyka si začaly určovat obce. Místa ve veřejných službách se obsazovala dle toho, jaké byly jazykové poměry v dané oblasti. Tato dohoda přinesla Moravě 9 let národnostního smíru. Po založení ČSR byla tato dohoda zrušena.⁷²

⁷¹Oddělení parlamentu, parlamentní korporace viz Beran, L., Schwarz, J., (ed.) *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. Praha: Pulchra, 2009. 64-66. s. Testis.

⁷²Je však korektní říci, že tehdejší vývoj směřoval k tomu, že by došlo k všeobecnému hlas. právu, Němci by tedy ztratili svou většinu stejně. viz Beran, L., Schwarz, J., (ed.) *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. Praha: Pulchra, 2009.64-66. s. Testis. viz také podrobněji ve sborníku Fasora, L., Hanuš, J., Malíř, J., (ed.) *Moravské vyrovnání z roku 1905 -*

Jelikož však dospěla k vyrovnání pouze moravská oblast, která byla příliš malou částí, zemský sněm byl zrušen resp. rozpuštěn a už nesvolán viz níže. V Čechách se snažil o smír předseda vídeňské vlády Schmerling, na základě právě moravského uspořádání, avšak neúspěšně.

Působení českého zemského sněmu ukončily tzv. Anenské patenty, které nejsou příliš ve všeobecné patrnosti. Jednalo se o dva císařské patenty z července 1913, císař (František Josef I.) chtěl takto vyřešit česko-německý spor v českém sněmu, protože sněm byl obstrukcemi německých poslanců zcela ochromen. Pojem obstrukce, a činnost s tím spojená (tedy nátlak), byl tedy znám již za Rakouska - Uherska od začátku 19. st. Jak čeští, tak němečtí poslanci používali obdobný postup a snažili se blokovat jednání sněmu či říšské rady. Zákonodárci se nemohli věnovat ani běžným činnostem, natož aby byli schopni řešit reformy nějakého zásadního charakteru. V této situaci, kdy nebyla ochota k jakémukoliv kompromisu, se ukázalo nutností upravit zemské zřízení, vláda ve Vídni se rozhodla pro tzv. „zásah shora“ a těmito patenty rozpustila český zemský sněm, ten se však už nikdy nesešel.⁷³

Do sněmu měly být vypsány volby a měl se sejít po zvolení nových zástupců. K tomu však nedošlo, protože 28. 7. 1914 vypukla první světová válka.⁷⁴ Ta ukončila jakékoliv snahy o mír. Po založení ČSR bylo toto vyrovnání zrušeno.⁷⁵

Na konci října se němečtí poslanci z českých zemí rozhodli vydělit území s většinou německého obyvatelstva a vytvořit provincii Deutschböhmen. Celkově si německá reprezentace, nad níž převzala patronát rakouská vláda, nárokovala 28 000 km² s třemi miliony obyvatel, z nichž ovšem bylo dle statistik z roku 1910 -

možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě: sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference konané ve dnech 10.-11. listopadu 2005 v Brně. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2006.

⁷³PS PČR, webové stránky Poslanecké sněmovny PČR, Anenské patenty, online dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=6716> [cit 23. 11. 2017].

⁷⁴Stream.cz, Slavné sny, Den, kdy vypukla první světová válka, online dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/10003112-den-kdy-zacala-prvni-svetova-valka-28-cervenec> [cit 28. 11. 2017].

⁷⁵Je však korektní říci, že tehdejší vývoj směřoval k tomu, že by došlo k všeobecnému hlas. právu, Němci by tedy ztratili svou většinu stejně. viz Beran, L., Schwarz, J., (ed.) *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. Praha: Pulchra, 2009. 64-66. s. Testis.

21,5% Čechů. Jelikož nedošlo k dohodě, začala česká vojska obsazovat území tzv. sudetoněmeckých provincií, většinou bez odporu.⁷⁶

Je třeba zmínit, že demokratická ústava a právní řád ČSR zajišťovali Němcům rovnost před zákonem, ochranu jejich menšiny a různé jiné možnosti jako například hospodářské uplatnění a rozvoj svébytného kulturního a vůbec veřejného života. V okresech s nejméně 20 % podílem německého obyvatelstva byla dvojjazyčnost, měli též možnost zřizovat menšinové školy, praxe však ukázala na problémy zejména v činnosti úřadů. Požadavek znalosti státního jazyka určoval jazykový zákon z roku 1920 i jazykové nařízení z roku 1926, oboje ztížilo zaměstnávání Němců ve státních a veřejných službách.⁷⁷

Česká zahraniční politika od jara 1917 nejprve usilovala o sjednocení zemí Koruny české a jejich reálnou autonomii, ovšem postupem času chtěla již samostatný stát. Německá menšina se však držela svého plánu Deutschböhmen, poté v říjnu 1918 zasedli němečtí poslanci z českých zemí ve shromáždění německo-rakouských parlamentních zástupců, jež chtěli vytvořit tzv. Německé Rakousko (Deutschösterreichischer Staat), do kterého měly patřit i velmi podstatné části Čech, Moravy a většina Slezska. Národní výbor československý však převzal v Praze státní moc a vyhlásil samostatnost.⁷⁸

Kondrad Henlein vydal svolání „Ke všem sudetským Němcům“, kterým současně oznámil vznik nového politického hnutí Sudetendeutsche Heimatsfront (SHF), kam zvalo všechny Němce bez rozdílů stran a stavů. Československá oficiální místa ujišťovala, že hlavním cílem tohoto hnutí bude zajištění a výstavba národního jmění, kulturních zařízení, hospodářství a pracovních sil, spravedlivé řešení sociálních a hospodářských otázek všech stavů. Od léta 1934 byla činnost SHF financována z Říše, 30. 4. 1935 došlo k přejmenování SHF na Sudetendeutsche Partei, aby se mohli účastnit voleb jako politická strana. V říjnu 1933 mělo SHF 9 500 členů, ovšem SdP v červnu 1938 měla již 1 349 180 členů. Taktika zastřeného boje a metod, které se budou zdát světu zákonné, aby splnili

⁷⁶Němeček, J., *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. vyd. 1., Praha: Littera Bohemica, 2002. s. 9-12.

⁷⁷Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948) : studijní materiál*. vyd. 1., Ostrava: Amosium servis, 1992, s. 8-9.

⁷⁸Tamtéž.

politickou úlohu zničit ČSR jako baštu spojenectví proti Německé říši, se jim dařilo naplňovat až do roku 1938.⁷⁹

Do poloviny září 1938 odmítaly čeští zástupci jakékoliv požadavky na vytvoření autonomní správní jednotky založené na etnickém základě, natož pod německým vedením, přičemž tyto požadavky vznášela Sudetoněmecká strana K. Henleina. Bylo však ustaveno tzv. pohraniční pásmo, z důvodu ohrožení hitlerovským Německem a následným vydáním vládního nařízení již v roce 1936, do něhož bylo započítáno celkem 77 politických okresů, 55 okresů z České země a 22 okresů z Moravskoslezské země. Toto území zahrnovalo vlastně všechny pohraniční okresy, které byly osídleny německým obyvatelstvem, zde byl podíl německého obyvatelstva v Čechách 91,7% a na Moravě a Slezsku 70,2%, v absolutních číslech 2 644 922 osob.⁸⁰

2.5 Mnichov 1938

Na této konferenci v Mnichově 29. září 1938 zástupci Francie a Velké Británie E. Daladier a N. Chamberlain souhlasili s textem tzv. mnichovské dohody, která stanovovala odstoupení československého tzv. sudetoněmeckého území Německu. Dohoda předjímala právo opce pro obyvatele odstoupených území, dále mimo jiné zakotvovala princip záruk nových hranic ČSR proti nevyprovokovanému útoku. Československá reprezentace v čele s prezidentem republiky E. Benešem se nesměla vlastního jednání účastnit, 30. září dohodu přijala, protože jedinou alternativou byla izolovaná válka Československa proti Německu, které by nejspíš podpořilo Maďarsko a i Polsko, přičemž západní velmoci se nezajímaly a postoj SSSR byl nejistý. Ministr zahraničních věcí (K. Krofta) však upozorňoval vlády Francie a Británie na to, že mnichovské rozhodnutí fakticky znamená další vyzbrojení Německa, protože v odstoupených pohraničních pevnostech musela armáda ČSR nechat Německu za 2 miliardy korun kanonů, kulometů a munice. Československá vláda doufala dosti naivně, že se jí podaří zachránit nějaká území v jednání s mezinárodním výborem, který měl rozhodnout o konečném záboru,

⁷⁹Tamtéž, s. 13-24.

⁸⁰Arburg, A., Staněk, T.,(ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 32. viz příloha Obrázek č. 1.

ovšem tomuto výboru předsedal státní tajemník německého ministerstva zahraničních věcí (Ernst von Weizsäcker) a německá strana si nadiktovala rozsah konečného záboru území dle svých strategických potřeb.⁸¹

Prezident Beneš abdikoval a do čela druhé republiky byl zvolen dr. E. Hácha. Působil zde relativně úspěšně pro český národ až do atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha v září 1941. Prezidentu Benešovi se podařilo v Londýně vytvořit exilovou vládu a rovněž prosadit uznání anglické vlády. Po celou dobu neexistence československého parlamentu, tedy do 28. října 1945, byly vydávány vládou dekrety nahrazující řádné zákony. Prvními dvěma dekrety ustanovil dr. Beneš exilovou vládu, které po celou dobu předsedal dr. Šrámek. Dále určil i Státní radu jako poradní sbor, a sám sebe ustanovil prezidentem.⁸²

Již v roce 1939 napsal prezident Beneš, že mnichovská rozhodnutí pro nás (ČSR) právně neexistují, byla nám vnucena, „určena o nás bez nás“, nikdo je neratifikoval. V roce 1940 prohlásil prezident v rozhlasovém projevu: „...*Hájili jsme a hájíme zásadu, že Československá republika, republika Masarykova, žila a existovala i po Mnichově dál. Celá naše právní soustava mezinárodněprávně i politicky pokračuje: pro nás právně není mého odchodu z úřadu a vlasti, pro nás právně není rozbití republiky, právně a politicky neexistuje nic, co provedl násilnický nacismus u nás po 15. 3. 1939.*“⁸³

Zrušení mnichovského diktátu na mezinárodní úrovni se poté stalo hlavním cílem československého zahraničního odboje. prezident trval na tom, že ČSR nikdy nepřestala existovat právně, ani po Mnichovu či po březnu 1939. V Británii chtěli uzavřít československé velvyslanectví, ovšem tím by svůj protest proti agresi Německa značně zpochybnili. Dle československých právních expertů však byla

⁸¹Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1. Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 373.

Němci prosadili odtržení území s 51% německé populace, dle sčítání lidu z roku 1910, což znamenalo mimo jiné nechání asi 600 000 Čechů na těchto územích.

viz spory srovnej s Kuklík, J., *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940.* Praha: Karolinum, 1996. s. 17-18. ISBN 80-7184-138-2.

⁸²Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou.* Praha: Libri, 2002. Otazníky našich dějin. s. 16-17.

⁸³Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou.* Praha: Libri, 2002. Otazníky našich dějin. s. 16-17.

viz spory srovnej s Kuklík, J., *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940.* Praha: Karolinum, 1996. s. 17-18.

republika „pouze“ okupována, nemohla tedy vykonávat svoje práva. Parlament tuto dohodu nikdy nepřijal. Byla nám vnučena pod hrozbou války ze strany Německa, v které bychom ale zůstali sami.⁸⁴

Mocnosti se domnívaly, že se jim podařilo dohodou s Hitlerem a zachovat mír v Evropě, osud pohraničního území Československa pro ně neměl tak zásadní význam, jako klid v Evropě. Pravý stav věci poznaly 1. září 1939, kdy Hitler napadl Polsko a již 3. září 1939 vyhlásila již Velká Británie a Francie válku Německu. Politika appeasementu neboli ústupků, kterou využívala hlavně Velká Británie, se neosvědčila. Ukázala se jako velmi naivní a zároveň vyloženě slabá proti takovému soupeři jako byli nacisté, případně Hitler osobně. Teprve úspěchy Němců na západní frontě, pád Francie, vyvolaly obrat britské politiky appeasementu. Nastoupil W. Churchill⁸⁵ se svým novým kabinetem slibujícím sice jen „krev, pot a slzy“, přesto se však Britové hodlali nacistům bránit. Pád Francie výrazně přispěl k obratu britské politiky.⁸⁶

Až v srpnu roku 1942 prohlásila britská vláda a i Francouzský národní výbor ustanovení mnichovské dohody za neplatné. V září roku 1944 dokonce i postfašistická vláda v Itálii negovala tuto dohodu.⁸⁷

Prezident Beneš měl ve Velké Británii těžkou vyjednávací pozici, v počátcích jednání byl považován jen za soukromou osobu, a to přes již vypuknutou válku. o uznání Prozatímní vlády a vytvoření československých jednotek na jejím území nemluvě. Oproti tomu Francie přislíbila podepsání dohody o vytvoření československých vojenských jednotek.⁸⁸

Po vstupu německých jednotek do pohraničí začalo vyhánění Čechů, přechali však i někteří němečtí antifašisté a Židé. Dle stavu v roce 1938 bylo do vnitrozemí vysídleno 152 000 Čechů a nejednalo se pouze o státní zaměstnance, kteří přišli o práci jako první, ale i o další vrstvy obyvatelstva (23 000 dělníků, 8000

⁸⁴Kuklík, J., *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. Praha: Karolinum, 1996. s. 17-18.

⁸⁵Churchill, W., britský předseda vlády, online dostupné z: <http://zivotopisyonline.cz/winston-churchill-30111874-2411965-sir-winston/> [cit 1-1-2018]

⁸⁶Gebhart, J., Kuklík, J., *Velké dějiny zemí Koruny české (1938-1945)*, XVa. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2008. s. 200-208.

⁸⁷Němeček, J., *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. vyd. 1., Praha: Littera Bohemica, 2002. s. 46-50.

⁸⁸Kuklík, J., *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. Praha: Karolinum, 1996. s. 18.

živnostníků, 1000 rolníků, 13 000 veřejných zaměstnanců, zbytek připadal na děti a rodinné příslušníky. Téměř úplně zmizela z pohraničí židovská komunita, z 27 000 Židů, zůstalo pouze 600 – 1600 osob. Většina skončila buď ve vnitrozemí Čech, nebo v exilu. Konečné odhady vysídlení Čechů ze Sudet z počátku okupace z března 1939 se pohybují kolem 250 000 osob.⁸⁹

Vyhlášení protektorátu mělo za následek útěk českého obyvatelstva do vnitrozemí, v některých případech se jednalo přímo o vyhnání všech osob, které nevyhovovaly nacionálně socialistickým „pánům“. Poté také útěk těch, jež věděli, že by byli pronásledováni z rasových či politických důvodů.⁹⁰

Hromadný přesun obyvatelstva z let 1938-1939 se týkal asi pětiny či jedné čtvrtiny českého obyvatelstva pohraniční, přičemž při říšskoněmeckém sčítání lidu z května 1939 bylo v odtržených oblastech českých zemí asi 318 500 Čechů, z toho zhruba 291 000 v Říšské župě Sudety. Vysvětlit to lze dvěma způsoby, v první řadě historici čeští i němečtí považují tyto statistiky za málo spolehlivé, v druhé řadě musíme zvážit i variantu, že členové českoněmeckých rodin se přihlásili k německé národnosti, i když se předtím hlásili k národnosti české. Národnostní příslušnost jedinců lze tedy těžko objektivně určovat. Novější literatura hovoří o 357 000 až 394 000 osobách, započítáme – li Těšínsko, pak se uvádí 517 000 až 567 000 i více osob české národnosti.⁹¹

2.6 Protektorát Čechy a Morava

Česká společnost i politická reprezentace druhé republiky zažila pocity nejistoty a šoku během oněch tří osudových dnů v březnu 1939. Konkrétně 15. března začali nacisté okupovat i zbytky území Čech a Moravy. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava začaly velmi rychle mizet demokratické prvky ze života politického i toho veřejného. A. Eliáš⁹² k tomu řekl: „*Po provedení mnichovských usnesení byli jsme bezbranní jako strom v bouři. Nemohli jsme se*

⁸⁹Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 373.

⁹⁰Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1. Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 43-44.

⁹¹Tamtéž.

⁹²Eliáš, A., generál, československý politik, online dostupné z: <http://zivotopisyonline.cz/alouis-elias-2991890-1961942-popraveny-predseda-vlady/> [cit 1-1-2018]

*ani mobilizovat, neřku-li bránit se. Němci mohli obsadit Prahu dříve, než bychom vylepili mobilizační vyhlášky...*⁹³

V první fázi byli lidé i politici překvapeni, nastal zmatek, potom již převažovala bezmocnost a zklamání z toho, že ČSR ztratila samostatnost, málokdo byl ochoten přijmout nový úděl republiky, jediné pozitivní pro český národ byly pocity jakési národní sounáležitosti, kterou si mnozí lidé měli potřebu začít projevovali. Nálada logicky panovala zcela „protiněmecká“.⁹⁴

Nepřátelství přerostlo v ozbrojený boj, německým nacionalistům šlo o přičlenění Sudet k Velkoněmecké říši a tím pádem o rozbití společného státu s Čechy, neboť v tom spatřovali největší dobro pro svou národnostní skupinu. Češi se střetávali se sudetskými Němci na domácí půdě v protektorátu, ovšem i na frontách druhé světové války. Čestně je třeba uznat, že i mnozí sudetští Němci bojovali proti německému nacismu, ovšem většina lidu německé národnosti k páchaným zločinům mlčela, trpěla je.⁹⁵

Občané Čech a Moravy dávali bojkotem ostentativně najevo, co si o dané situaci myslí, když se v německých filmových týdenících objevoval Hitler a vychvaloval sílu třetí říše, nebo tím, že se v divadle při představeních ozývali různé zvuky od kýchání až po šoupání nohama. Dokonce byla uzavřena i některá kina, protože občas museli kvůli projevům nesouhlasu přerušovat promítání. „*To, že v polovině května vydali (protektorátní ministerstvo vnitra) nařízení o zákazu zpěvu národních písní v restauracích, vinárnách a veřejných místnostech*“⁹⁶ Nacisté využívali tyto prostředky k potlačení pocitu soudržnosti českých obyvatel. Obvyklým způsobem bývá zaútočení na kulturu či uvěznění nebo likvidaci intelektuálních elit, k čemuž všemu postupem času došlo.⁹⁷

Nepřátelství mezi Čechy a Němci vyvrcholilo v ozbrojený boj na bojištích druhé světové války, oba národy se zde střetávaly. Čeští piloti sváděli letecké souboje

⁹³Gebhart, J., Kuklík, J., *Velké dějiny zemí Koruny české (1938-1945)*, XVa. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2008. s. 200-208.

⁹⁴Tamtéž., s. 240-247.

⁹⁵Richter, K., *Sudety*. vyd. 2., Praha: Noos, 2016, s. 165. viz také porovnej s: *Komu sluší omluva: Češi a sudetští Němci* : (dokumenty, fakta, svědectví). Praha: Erika, 1992.

⁹⁶Tamtéž., s. 242-243.

⁹⁷Gebhart, J., Kuklík, J., *Velké dějiny zemí Koruny české (1938-1945)*, XVa. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2008. s. 240-247.

s letouny luftwaffe, Češi seděli v bombardérech 311. československé bombardovací peruti, jež podnikala nálety na Německo, Češi společně s Poláky a Brity bránili Tobruk proti Rommelovým vojskům atd. Docházelo i k paradoxům, generál O. Kvapil vzpomíná na událost z útoku na vesnici Ruda u Bílé Cerkve, když pronásledoval skupinu prchajících Němců. *„Poslední utíkal zřejmě velitel čety, vypálil několik ran, zřejmě všechny ze zásobníku a neměl čas je vyměnit. Najednou měl v ruce malou černou pistoli a stačil z ní vypálit dvě rány, já už byl u něj na dva kroky. Naštěstí se mu vzpříčil náboj, já zvedl samopal a on tiskl spoušť, která však nestřílela, když v tom si všiml československého odznaku na mé ušance a začal křičet: „Čech, kamarád, já z Liberec, nestrelat!“ To mi neměl říkat! Já ty Sudeťáky z Liberce dobře znal. Sloužil jsem jako voják v Liberci a v Oldřichově za mobilizace. Byl jsem rozzuřen a rozpálen bojem, moje zbraň neselhala...”*⁹⁸ Vojáci byli naplněni nenávistí, bez které se zřejmě nedá bojovat, navíc k ní měli důvod. Za vše mluví například obsahy dopisů, jenž nacházeli v kapsách padlých Němců jako například tento od obergefreitera G. Kyszelitschka, Olomouc, starhermská kasárna: *„Na nějakou velikou dřinu si nemohu stěžovat. Ale teď po atentátu na Heydricha se tady leccos děje. Můžeš mi klidně věřit, že s Čechy nejednáme v rukavičkách a že s nimi neděláme žádné cavyky...”*⁹⁹ Sudetští Němci byli vtaženi do války, kde jich 200 000 padlo a přibližně kolem 30 000 civilních obyvatel zemřelo při bombardování v zápolí. Mnozí si uvědomili relativně rychle, že byli pouze nástrojem nacistické propagandy, že byli zneužiti a důsledky dopadly na všechny, ty vinné i nevinné. Rozpoutanou válku nelze zastavit, když už začne a v konečném důsledku je slepá ve svých dopadech, krutosti a běsnění.¹⁰⁰

V roce 1943 píše německý emigrant v Anglii Gustav Beuer, že mezi všemi okupovanými zeměmi a územími Sudeťané vykazují nejmenší odpor a boj proti fašismu. Jejich podíl na osvobozeneckém boji je velice malý, pro situaci v Sudetech je charakteristické, že se účastní války a útisku jiných národů, především Čechů. Dále ve své brožuře autor připomíná rok 1938, dále apeluje na Němce, aby si uvědomili svou politicko-morální odpovědnost za to, co se stalo

⁹⁸Richter, K., *Sudety*. vyd. 1., Praha: Noos, 1994. s. 164.

⁹⁹Richter, K., *Sudety*. vyd. 1. Praha: Noos, 1994, s. 164.

¹⁰⁰Tamtéž, s. 164-165.

právě v Mnichově a stále se děje v rámci druhé světové války. Avšak zmiňuje i fakt, že i mezi sudetskými Němci byli čestní a stateční bojovníci proti fašismu, ovšem skutečností zůstává mlčení a strpění německého lidu vůči zločinům, které byly páčány jejich jménem, čímž nesou spoluvinu, i když i oni patřili k obětem hitlerovskému nacismu.¹⁰¹

2.7 Rok 1945 - konec druhé světové války

Ještě před koncem války psal W. Churchill prezidentu H. Trumanovi, že pokud by americké vojsko osvobodilo Prahu a co nejvíce území západního Československa, jistě by to změnilo budoucí poválečnou situaci právě zde a mělo by to silný vliv i na okolní země. Vojska spojenců však zůstala na linii Karlovy Vary - České Budějovice, zastavila se v Plzni, tím bylo v podstatě naznačeno další směřování naší republiky, a sice pod vliv SSSR.¹⁰²

Vnitrozemské okresní orgány se kvapně ujímaly moci v rámci květnových revolučních dní, snažily se o obnovení československé státní autority v přilehlých oblastech Sudet. Sovětská armáda měla pokyn, že jakmile některá část osvobozeného území už nebude pásmem válečných operací, převezme zde kontrolu nad výkonem veřejné moci československá vláda. Americká armáda z nařízení generála Eisenhowera věděla, že Sudetské území je součástí ČSR. A úřady republiky zde měly nastolit svou organizaci a správu, doporučovalo se v rámci reorganizace administrativy obracet se na osoby, jejichž loajalita vůči ČSR je nepochybná.

V některých sudetských obcích se ujali iniciativy tamní Češi spolu s nečetnými německými antifašisty a snažili se udržovat pořádek před příchodem vnitrozemských Čechů. Například v Liberci vystoupil z ilegality výbor složený z Čechů, kteří tu prožili okupaci, zahájil jednání s představiteli nacistické správy o odchodu jednotek wehrmachtu i SS a odevzdání moci.¹⁰³

„Dne 5. 5. 1945 vypuklo povstání na celém území českých zemí, civilní správu převzaly revoluční národní výbory, jednotky povstaleckých vojenských velitelství oblehly a zlikvidovaly místní německé posádky. Povstalci totálně paralyzovali

¹⁰¹Tamtéž, s. 165.

¹⁰²Šedivý, J., *Osudné spojení: Praha a Moskva : 1920-1948*. vyd. 1., Praha: Mladá fronta, 2015, s. 228.

¹⁰³Richter, K., *Sudety*. vyd. 1., Praha: Noos 1994, s. 168-169.

protektorát a ochromovali týlový provoz skupiny armád Střed, K. H. Frank požádal velitele Waffen-SS v Čechách a na Moravě SS-Gruppenführera Carla von Pücklera-Burghause o potlačení tohoto povstání. Ten se soustředil na uvolnění Prahy.“¹⁰⁴

Československo se ocitlo po skončení války na důležité křižovatce, podobně jako další státy střední a východní Evropy. Změny ve společenském a politickém životě ukazovaly, že publika vstoupila do nové etapy svého vývoje. Mezi témata, která po květnu 1945 rezonovala ve společnosti a pociťovala je jako zvlášť naléhavá k řešení, bylo provedení národní očisty od válečných provinilců. Dosažení tohoto cíle bylo spjato s perzekučními opatřeními vůči početným skupinám lidí, jež byly považovány za provinilé. Represe měly vícestranný charakter, jednalo se o stanovení okruhu trestaných osob a o mechanismy jejich postihů, k jejich uplatnění docházelo v rámci platné existující legislativy či nové vytvořených norem, které se staly součástí právního řádu a zakotvily zásady trestního stíhání i činnost justičních orgánů.¹⁰⁵

¹⁰⁴Jakl, T., *Květnové vítězství: konec skupiny armád Střed*. Praha: Mladá fronta, 2015.

¹⁰⁵Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1. Opava: Tilia, 1996, s. 263.

3 Odsun, vysídlení, vyhnání Němců z ČSR

V této kapitole bych ráda popsala průběh vysídlení německého obyvatelstva z Československa po skončení druhé světové války. Všeobecně se skládají tři fáze odsunu, excesy při první fázi odsunu bezprostředně po válce, organizace dalších částí odsunu plus následný přesun obyvatelstva při dodatečném vnitrozemském odsunu z pohraničí. S touto problematikou souvisí i vznik tzv. internační středisek či táborů pro odsunované osoby.

Začnu však tím, že nastíním tehdejší poválečnou situaci. Ke kapitulaci Německa resp. k podepsání dohody došlo v noci z 8 na 9. 5. 1945. Americký ministr války nastínil konkrétní rysy vojenské správy Německa, plány na obsazení říše byly sestaveny na základě konference na Jaltě. Vše bylo pod taktovkou spojenecké kontrolní komise, tato komise měla mít dvanáct oddělení, vzniklo i tiskové oddělení, aby dohlíželo na německý tisk a provádět cenzuru. Hlavním úkolem bylo zbavit Německo nacismu. Němci se museli „*spřátelit*“ s tím, že ještě nějakou dobu byli nuceni žít ve sklepích a s omezenými přídělky potravin.¹⁰⁶

Do evropské politiky vstoupili dvě velmoci, SSSR a USA. Velmocenská politika Moskvy usilovala o rozšíření své sféry vlivu, své nároky považovala za zcela legitimní a přirozený výsledek druhé světové války a podíl na plodech vítězství. Druhým výrazným rysem byl posun Evropy doleva. Konec každé války je provázen revoluční vlnou a radikalismem. Druhá světová válka přinesla vzestup socialistické a komunistické ideologie a jejich účasti ve vládách v evropských zemích. Československá politika poválečnou změnu ve střední Evropě respektovala včetně rozhodující pozice SSSR. Jednotlivé státy si hledaly nejvýhodnější mezinárodní vazby, vybíraly si spojence, uzavíraly dohody.¹⁰⁷

¹⁰⁶Česká pravda (pozdější Svobodné slovo) č. 1., 12. 5. 1945, s. 1.

¹⁰⁷Kaplan, K., *Pravda o Československu 1945-1948*. vyd. 1., Praha: Panorama, 1990, s. 245.

3.1 Definice odsunu

Odsun Němců z Československa či také vysídlení, též vyhnání Němců, v dobových dokumentech se nalezneme i výraz transport či transfer, byla masová deportace německého obyvatelstva z území Československa po skončení druhé světové války v letech 1945 – 1946. V této části uvedu definice termínu odsun z různých zdrojů, například „*Odsun německé menšiny z ČSR, znamenal pro Malou československou encyklopedii vysídlení většiny německého obyvatelstva z území ČSR po 2. světové válce. – Převážná část něm. menšiny se ve 30. letech stala nástrojem expanzivní imper. politiky hitlerovského Německa a přispěla k rozbití ČSR 1938. To vedlo již během války v prostředí domácího a zahr. odboje k formování názoru, že něm. otázka v osvobozené rep. bude optimálně vyřešena vysídlením nespolehlivých obyv. něm. národnosti, představujících nebezpečí pro státní nezávislost ČSR a pro samu existenci českého národa. S odsunem postupně vyslovili svůj souhlas i velmoci protihitlerovské koalice; oficiálně byl schválen v létě 1945 postupimskou konferencí, jež přijala zásadu všeob. odsunu něm. obyv. z ČSR, Maďarska a Polska. Organizovaný odsun proběhl (pod dozorem Spojenecké kontrolní rady) z větší části během roku 1946. Celkem bylo při organizovaném odsunu vysídleno z ČSR asi 2,4 mil. Němců (z toho přibližně 2/3 do amer. A 1/3 do sov. okupační zóny Německa). Koncem 1948 zůstalo na území ČSR asi 185 000 registrovaných příslušníků něm. národnosti – antifašistů, osob ze smíšených manželství a specialistů (hl. v okresech Sokolov a Jablonec nad Nisou).*”¹⁰⁸

V Malé československé encyklopedii se vysvětluje, jaké historické okolnosti vedly k myšlence odsunu a jeho realizaci. Píše se zde i o tom, že tento postup byl schválen klíčovými velmocemi. Zajímavé jsou pak statistické údaje o počtu odsunutých osob, cca 2,4 milionů osob, zhruba o +/-200 000 osob více než ve skutečnosti, je to však odhad. Zdroje přiznávají, že se během odsunu děly nespravedlnosti a násilnosti, ovšem zmiňují i, že odsun byl schválen na Postupimské konferenci a že na jeho průběh bylo dohlíženo československými státními orgány (národní výbory).

¹⁰⁸Malá československá encyklopedie. M-Pol vyd. 1. Praha: Academia, 1984. s. 631.

Další definice pochází z novodobého zdroje: „*Odsun Němců a Maďarů z ČSR, někdy též vyhnání – vysídlení většiny německého a maďarského obyvatelstva ČSR po roce 1945. Odsun, požadovaný již v průběhu 2. světové války československým zahraničním a domácím odbojem, byl od podzimu roku 1945 prováděn na základě Postupimské dohody z 2. 8. 1945 a rozhodnutím Spojenecké kontrolní rady v Německu z 20. 11. 1945. Ještě předtím docházelo z iniciativy místního českého obyvatelstva a revolučních orgánů státní moci k živelnému odsunu, doprovázenému neomluvitelnými akty násilí a bezpráví. Až koncem léta roku 1945 se situace stabilizovala. Odsun byl důsledkem války a předcházela mu okupace českých zemí Německem (na její přípravě se část německého obyvatelstva žijící v ČSR aktivně podílela); přesto šlo o nehumánní čin, protože postihl i nevinné. Oficiálně bylo odsunuto z ČSR (bez tzv. divokého odsunu) 1 010 000 žen, 636 000 dětí do 12 let a 541 000 mužů. K 1. 5. 1945 žilo v bývalé ČSR 3 200 000 Němců (neorganizovaným, tzv. divokým odsunem prošlo asi 660 000 osob, organizovaným asi 2 250 000 osob). Regulérní odsun byl zahájen 24. 1. 1946. V daleko menší míře došlo k výměně maďarského a slovenského obyvatelstva mezi Maďarskem a Slovenskem.*“¹⁰⁹

Všeobecná encyklopedie Diderot zmiňuje především průběh realizace odsunu a počty odsunutých osob do okupačních zón USA a SSSR v rozděleném Německu. Uvádí číslo 2 250 000 osob, které měly projít organizovaným odsunem. Zároveň odsuzuje tzv. živelný (divoký) odsun, který byl provázen různými akty bezpráví, zároveň se zde píše o nutnosti odsunu německé menšiny z ČSR.

Heslo odsun je v německém slovníku Der Grosse Brockhaus popsáno jako „*Jednostranné státní donucovací opatření k trvalému vysídlení částí národů nebo národních skupin, k dosažení větší etnické, politické nebo religiózní jednotnosti v národně promíchané oblasti nebo vyčištění určitého území od jeho obyvatelstva k novému osídlení, často bezprostředně po mocenských jednáních, zpravidla vyhoštěním, což se vztahuje i na uprchlíky.*“¹¹⁰

¹⁰⁹Encyklopedie Diderot. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. vyd. 1. Praha: Diderot, 1999, s. 439.

¹¹⁰Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. 15., Unk-Zz, *Vertreibung* völlig Neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus, 1928., s. 173.

V další části je zevrubně historicky popisuje na různých příkladech pojem odsun či vysídlení. Explicitně je zde zmiňováno právo na vlast na základě sebeurčení národů (lidská práva), které uvádí jako základní lidské právo, což „*odporuje násilnému vysídlení a odsunům v nové době.*”¹¹¹

K tomuto slovu je pak přiřazeno ještě slovo vyhnanci, kde se více dostáváme k jádru věci. Vyhnanci: obecně osoby nedobrovolně vyhnány ze svých bytů a domovů, v užším smyslu němečtí státní a národní příslušníci kromě západních Němců, sovětské zóny a Berlína, kteří přišli o své domovy důsledkem událostí po 2. světové válce. Na konferenci v Teheránu a Jaltě dohodli spojenci vysídlení Němců východně od Oderské linie. V červnu/červenci 1945 došlo k první vysídlovací vlně především z týlu, k brutálnímu honu polskými vojáky a milicemi. Současně se konala ukrutná masová vyhnání sudetských Němců z Československa, menší část šla do Rakouska.

Z této definice je patrné, že Němci interpretovali odsun zásadně jako vyhnání, o jehož násilnosti a masovosti jsou zcela přesvědčeni. Musím zde v rámci kontextu dodat, že tento slovník Brockhaus je z roku 1957, tudíž v dnešní době je tento pojem posunut do objektivnější roviny z německé strany. Mimo to v době vydání se v případě tohoto pojmu hodnotila situace ex-post ne příliš dlouho po konci války, tudíž to odpovídá dobovému diskursu ze strany Němců.¹¹²

*„Myšlenku snížit počet Němců v ČSR odstoupením některých pohraničních výběžků, o které se uvažovalo i v době vzniku ČSR, použil Edvard Beneš v září 1938 během mnichovské krize. Po válce přední českoslovenští politici využili poválečné atmosféry naplněné odporem a nenávisť vůči Němcům a potažmo ke všemu německému.”*¹¹³

¹¹¹Tamtéž., s. 173.

¹¹²Tamtéž, Der Grosse Brockhaus Unk-Zz, Vertreibung

„Od 17. do 19. století byla přijata povinnost států, v nově získaných oblastech udělit obyvatelstvu jejich státní příslušnost a respektovat jejich práva (menšiny). Dějiny. Vysídlení obyvatel z dobytých území nebo měst je známo již od dávnověku. V nové době byla nejdříve konfesní odchylna jako důvod k vysídlení. Při vysídlení „Morisků“ ze Španělska v 16. a 17. století byly rozhodující etnické a náboženské důvody, taktéž u Arménů z Turecka v 1. světové válce, dále vysídlení následkem změny území po 1. Světové válce (Němci z Polska a Poláci ze Sovětského svazu, Maďaři z Rumunska, Jugoslávie a Československa). Bez výslovného vyhoštění se pod politickým nátlakem po r. 1945 vystěhovali turecké národy z Bulharska do Turecka.”

¹¹³Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1. Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 373.

Situace ve střední Evropě byla neúnosná z hlediska přítomnosti německého obyvatelstva. Velmoci se dohodly na nutnosti odsunu především z důvodu stabilizace situace a zřejmě vzhledem k místním poměrům a poválečným náladám v jednotlivých zemích, navíc plusem bylo, že měli „volný prostor“, kam tyto lidi přesunout, protože velkou část Německa měla pod kontrolou sovětská armáda a druhou část armáda americká. Jednalo se velmi detailně o konkrétním plánu odsunu, protože například z ČSR mělo být odsunuto cca 3 miliony obyvatel německé národnosti, což není zanedbatelné množství lidí, k čemuž je třeba důsledná organizace a též určení pevných zákonných pravidel, kdo přijde o české státní občanství a bude odsunut do některé z okupačních zón, či kdo bude moci zůstat a tím pádem nabude českého občanství.¹¹⁴

Česká historiografie dosáhla při zkoumání okolností odsunu resp. poválečného řešení německé otázky mnoha výsledků, které umožňují lépe porozumět jednotlivým problémům i celkové povaze o zacházení se státně nespolehlivým obyvatelstvem. Analyzování tehdejších nucených migrací přináší mnohé nové poznatky, celkem pochopitelně je největší pozornost věnována útekům, vyhánění a vysídlování v období druhé světové války a po ní. Dnes je téma přesunu obyvatel relativně reprezentováno tzv. migrační krizí, přičemž uprchlíci mířící z východu na západ, potýkají se s tím především evropské země, jednotná celoevropská koncepce zatím nebyla definována. Poválečné euforii vystala otázka, jak se chovat a postupovat proti poraženým, jakým způsobem vyřešit dilema viny a trestu, s ohledem na nedopuštění dalších konfliktů v budoucnosti. Postoje Spojenců a válkou zdevastovaných zemí vedly k tvrdému potrestání viníků i jejich pomahačů, koncepty z toho vzniklé měly obrovský dopad na německé obyvatelstvo ve státech středovýchodní Evropy.¹¹⁵

„Zejména v první poválečné etapě (květen – srpen 1945), v atmosféře šokujících zjištění o utrpených ztrátách a zruďnosti nacionálně socialistických zločinů, v době vypjatého nacionálního radikalismu, ale též počínajících významných sociálních a politických změn provázejících etablování systému tzv. lidové demokracie,

¹¹⁴Tamtéž.

¹¹⁵Arburg, A., Staněk, T., *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. s. 12-14.

překračovalo mnohdy násilné zacházení se státně nespolehlivým obyvatelstvem meze nejen standardních zvyklostí příznačných pro plně demokratické poměry, ale i novým podmínkám přizpůsobeného právního řádu.“ V českých zemích se poválečné excesy odehrávaly více či méně s masovým odlivem německého obyvatelstva za hranice, s počátkem podzimu 1945 odešlo různými cestami (s přímou účastí československých složek) zhruba 700 000 až 820 000 osob včetně říšskoněmeckých příslušníků a běženců z Východu.¹¹⁶

3.2 Dekrety prezidenta republiky

Dekrety prezidenta republiky E. Beneše, jsou právní dokumenty, které prezident vydával mezi lety 1940-1945 v době jeho exilového působení v Londýně, tvořily poté zákonný rámec pro různorodé oblasti obnovy československou státu po roce 1945. Československé národní shromáždění prohlásilo dekrety za závazné právo a tím se z nich staly platné zákony. Zhruba 10 dekretů se týká trestání nacistických zločinů a bezpráví, zároveň nařizují odebrání práv (např. občanství) a majetku příslušníkům německé a maďarské menšiny na území Československa. K terminologii je třeba dodat, že Evropský parlament užívá ve svých usneseních pojmu prezidentovy dekrety, neboť Benešovy dekrety jsou příliš tendenčním pojmem, známým především od odpůrců těchto výnosů. Na základě jazykové struktury těchto dekretů se nelze příliš divit, že se staly předmětem kontroverze.¹¹⁷ Podíváme - li se na definice dekretů například do Malé čs. encyklopedie vydané před rokem 1989, vidíme, že přímá definice dekretů chybí, je tu však zmínka o prezidentovi „Edvardu Benešovi, který v *té době* 4. 4. 1945 jmenoval 1. vládu NF (Národní fronty). 16. 5. 1945 se vrátil do Prahy jako prez. republiky; do této funkce byl znovu zvolen Ústavodárným NS 19. 6. 1946. Svého postavení využíval k obnově otřesených pozic burž. a snažil se čelit dalšímu postupu social. rev.(oluce). V únoru 1948 stál v pozadí pokusu o zvrát lid. dem. zřízení; pod tlakem rev.(oluce) a vystoupení lid. mas přijal 25. 2. 1948 demisi

¹¹⁶Tamtéž., s. 16 - 19.

¹¹⁷Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd.1. Praha: Dokořán, 2007. s. 19 - 22.

reakčních ministrů a jmenoval vládu obrozené NF. V květnu 1948 odmítl podepsat lid. dem. Ústavu 9. května a 7. června 1948 rezignoval na úřad prez. rep.“¹¹⁸

Vzhledem k době vydání encyklopedie (socialismus) se zde objevuje silné ideologické zabarvení, kdy je dokonce prezident Beneš obviňován přímo z pokusu o zvrát tzv. socialistické revoluce svým konáním. Komunistický režim si měl tendenci hledat nepřítele naprosto kdekoliv, aby se měl vůči komu vymezovat a na základě toho též částečně odůvodňovat nutnost své existence. Možná, že v době socialismu toto bylo již lehce zapomenuté téma, především pro svou neaktuálnost, spíše se soustředili na udržení ideologie.

Vymezení Benešových dekretů obecně zmiňují především historický vývoj a odůvodnění nutnosti jejich vydání. *„Benešovy dekrety je vlastně nepřesné označení souboru prezidentských dekretů vydaných za druhé světové války a v prvních poválečných měsících, které připravovala československá vláda, a svým podpisem stvrzoval Edvard Beneš. Od 21. 7. 1940 do 27. 10. 1945 vydali více než 100 Benešových dekretů, jejichž smyslem bylo obnovit právní stav v osvobozené republice. Řešily otázku převzetí moci, obnovení demokratických institucí apod. Všechny Benešovy dekrety schvalovala vláda a státní rada či parlament, podepisoval je prezident a příslušný ministr. Většina Benešových dekretů měla celostátní působnost. K hlavním patří dekrety č. 10/1944 Sb. o dočasné správě osvobozeného území; č. 18/1944 Sb. o národních výborech; č. 33/1945 Sb. a další o ztrátě ČSR státního občanství; č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení půdy Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel českého a slovenského národa; č. 16/1945 Sb. z 19. 6. 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných soudech.*“¹¹⁹

Tato novodobá definice ve všeobecné encyklopedii má v sobě zásadní sdělení hned na začátku, a sice, že se jedná o nepřesné označení jako Benešových dekretů, zevrubný historický popis objektivně shrnuje situaci ohledně jejich vydávání. Bude to dáno tím, že čím větší odstup mají autoři od historické události, tím objektivně o ní jsou schopni psát.

¹¹⁸Malá československá encyklopedie. A-Č vyd. 1. Praha: Academia, 1984. s. 417.

¹¹⁹Encyklopedie Diderot. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. vyd. 1. Praha: Diderot, 1999. s. 365.

Poněkud obsáhleji obsahově pojímá definici dekretů Všeobecná encyklopedie Universum, kde „**Benešovy dekrety**, v době okupace ČSR nacistickým Německem byla ustavena vláda v čele s E. Benešem v Londýně, parlament prakticky neexistoval; až do jeho ustavení v r. 1946 měla proto nejdůležitější rozhodnutí formu prezidentských dekretů. Prvním z nich byl ústavní dekret o prozatímním výkonu moci zákonodárné z 15. 10. 1940. Nejvíce je zmiňován B. d. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční d.) a o trestání některých provinění proti národní cti („malý“ d.), jinými d. byla vyhlášena konfiskace majetku Němců, Maďarů, „zrádců a nepřátel“ (tedy i provinilých Čechů a Slováků), ustanoveny národní výbory, vyhlášeno znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, a soukromých pojišťoven, zrušeny německé vysoké školy v Praze a Brně, též ale založena nová VŠ politicko-sociální v Praze a Akademie múzických umění, přeložena VŠ báňská z Příbrami do Ostravy, stanoveny přísné tresty za drancování v pohraničí atd.“¹²⁰

Ze zkráceného textu dekretů je patrné, že se snažily postihnout viníky, tedy i případně osoby české nebo slovenské národnosti, nikoliv pouze Němce. Kromě ustavení státní správy si čtenář povšimne i prvních znárodnění či rušení německých škol.

Prezident nevydával dekrety z vlastních pohnutek, mimo ústavního dekretu o ustavení Státní rady vydával tyto dekrety vždy na návrh vlády. Proto je velmi zavádějící označení těchto dekretů jako „benešových“, neboť vláda připravovala předlohy dekretů, pak se o nich usnesla a nakonec je dala prezidentovy republiky vyhlásit. Když prezident s něčím nesouhlasil, oznámil to v dopise k vládě, ovšem nezasahoval do vládních rozhodnutí. Kromě toho v každém z dekretů se přímo píše, že byl vydán v rámci návrhu vlády.¹²¹

Zde bych uvedla zásadní příklady dekretů a tím pádem právního podložení odsunu: Konfiskační dekret č. 5/1945 Sb., tímto dekretem je zkonfiskován veškerý majetek českých a slovenských kolaborantů a rovněž majetek všech osob německé a maďarské národnosti. Dále pak tzv. Velký retribuční dekret č. 16/1945 Sb. z 19.

¹²⁰Universum. *Všeobecná encyklopedie. A-F*. vyd. 1. Praha: Odeon, 2000. s. 232.

¹²¹Jech, K., Kaplan, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. vyd. 2., Brno: Doplněk, 2002. s. 17.

června byly jím zřízeny lidové soudy, jež měly trestat nacistické zločiny.¹²² „*Všichni domácí zrádci budou přirozeně potrestáni, a především nelze připustit, aby hranice Německa byly vzdáleny 60 km od Prahy. Němci jsou vinni Mnichovem, začali válku v Československu, okupovali ho a musí za to být potrestáni.*“¹²³

Tento dekret se týkal potrestání a odsunu Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, z čehož jasně vyplývá, že se ČSR chtělo zbavit maďarské menšiny stejně jako té německé. Faktem zůstává, že se to příliš nezdařilo dle původních představ. S Maďary měli a mají do dnešní doby konflikty a spory spíše Slováci, my Češi obecně k nim přistupujeme spíše smířlivě. Maďaři byli druhou nejpočetnější menšinou v ČSR, v průběhu války se teprve vyvíjela situace ohledně slovenských Maďarů, byl tu i plán na podstoupení části území, ale odsunový plán na vysídlení této minority nakonec zvítězil.¹²⁴

Byl vydán zákon č. 115 z 8. 5. 1946 Sb. tzv. amnestijní zákon neboli zákon o právnosti jednání souvisejících se znovunabytím svobody Čechů a Slováků, jímž se omilostnilo jednání, které se dělo během okupace a prvních poválečných měsíců, pokud účelem tohoto jednání přispělo k znovunabytí svobody zmíněných národností či mělo přispět k odplatě za činy okupantů a těm, co jim pomáhali.¹²⁵

Rok 1945 byl v ČSR rokem převratným, moci se chopila vláda Národní fronty, která měla začít s obnovou státu a stabilizovat situaci po skončení nacistické okupace. Prezident Beneš se netajil svou vizí jednoty politických stran a vzniku moderní republiky, čímž se naváže na první republiku, ovšem dojde ke značné proměně v sociální oblasti. Prozatímní národní shromáždění bylo vytvořeno 28. 10. 1945, což bylo důležitým krokem pro aktivitu československé vlády. Legislativním základem pro porevoluční dění se staly dekrety prezidenta republiky, těchto dekretů je celkem 143. K terminologii autora dodávám, že

¹²²Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd. 1., Praha: Dokořán, 2007. s. 20 - 22.

¹²³Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002. Otazníky našich dějin. s. 12.

¹²⁴Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd. 1., Praha: Dokořán, 2007. s. 20 - 22.

¹²⁵Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd. 1., Praha: Dokořán, 2007, s. 23.

Benešovými dekrety označuje pouze asi 20 dekretů, které mají ve svém obsahu politické, mocenské a právní normy. Celkově nazývá všechny dekrety prezidenta republiky.¹²⁶

3.3 1. fáze odsunu - excesy a násilnosti po válce

Před oficiálním začátkem odsunu, vlivem rozvířených poválečných emocí, docházelo k excesům, lynčům a násilí páchaném na povětšinou nevinných lidech. Zmíním zde nejčastěji skloňované případy ve fázi tzv. „divokého“ odsunu. Prvním z nich je brněnský pochod smrti neboli násilné vyhnání Němců z města Brna 30. a 31. května 1945, jednalo se 20 000, údajně z iniciativy moravského ZNV, celou věc prováděla Národní stráž bezpečnosti spolu s dělnickými hlídkami. Proč Brno? Brno skoro jako jediné moravské město muselo být dobýváno armádou, navíc tu brněnští Češi měli velmi špatné zkušenosti s Němci. děti, ženy a starci vyrazili 30. května večer na pochod přes Rajhrad směrem k Rakousku, přechody však byly uzavřeny. Vyhnanci tvrdí, že ještě během pochodu byli mnozí lidé postříleni, ovšem dokázáno to nebylo. „*Rakouská historička E. Hrabowecz zmínila údajně, že staří lidé byli vezeni na nákladních autech, unavené děti nesli čeští strážníci na zádech.*”¹²⁷ Psychické trauma z toho však měly tyto lidé značné. K největší tragédii došlo v momentě, kdy byla většina skupiny vrácena zpátky, přičemž osoby byly internovány v Pohořelicích od 1. června do 10. července. Bohužel v tomto táboře propukla epidemie a 455 osob zemřelo, k dalším úmrtím došlo mezi členy pochodu a ve skupinkách, jenž byly internovány v okolních vesnicích. Celkový počet obětí tohoto pochodu se odhaduje na 800, novináři mluví o 1 300, ale i o 8 000 mrtvých. Nic z toho není doloženo. Kromě toho je nespécifikovaný počet mrtvých osob na rakouském území.¹²⁸

Na přelomu měsíců května a června 1945 došlo v Postoloprtech a okolí k postřílení 763 lidí. Dalším excesem potom bylo povraždění 265 Němců z karpatské Dobšíné v noci z 18. na 19. června, tato skupina byla vojáky transportována na Slovensko. Postříleli 120 žen a 74 dětí. Možná vůbec nejznámějším případem je poté Ústí nad

¹²⁶Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002, Otazníky našich dějin. s. 12.

¹²⁷Beneš, Z. a kol., *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s. 209.

¹²⁸Tamtéž. s. 209.

Labem, kde došlo k explozi v muničním skladišti v městě Krásném Březně (viz dobový tisk), příčiny neobjasnili. Výbuch si vyžádal 27 mrtvých a desítky raněných obyvatel města plus velké materiální škody. Exploze se ozývala asi 20 minut, již během té doby začal masakr německého obyvatelstva na Mírovém náměstí, před nádražím a na mostě přes Labe. Obětí bylo 80-100, sudetská strana hovořila i o 8 000 osobách. Důkladným bádáním však bylo zjištěno, že pachatelé násilností nebyli čeští občané, dokonce německé dělníky varovali či je schovávali. Masakru se dopustily revoluční gardy, vojáci československé armády, rudoarmějci a větší počet civilistů, kteří přijeli do města těsně před těmito násilnostmi. Vyšetřovací komise označila za viníky německé werwolfy, ovšem příčinu výbuchu nezjistila.¹²⁹

Tyto násilné události lze vysvětlit jako jistou touhu po pomstě, odplatě, spravedlnosti, umocněnou nacionálním běsněním. Rovněž se vynořily na povrch osoby, kteří jsou nazýváni příznačně „příživníky svobody“, jedná se lidi s temnou minulostí, jenž se snažily o sebezprosažení či zakrytí předchozích činů. Mohlo však jít i o naplánovanou akci připravenou armádním obranným zpravodajstvím, vyvolat dojem, že jedině odsun německé menšiny stabilizuje situaci.¹³⁰

V současné době přináší analyzování nucených migrací nové poznatky, celkem pochopitelně je největší pozornost věnována útekům, vyhánění a vysídlování v období druhé světové války a po ní. Poválečné euforii vyvstala otázka, jak se chovat a postupovat proti poraženým, jakým způsobem vyřešit dilema viny a trestu, s ohledem na nedopuštění dalších konfliktů v budoucnosti. Postoje Spojenců a válkou zdevastovaných zemí vedly k tvrdému potrestání viníků i jejich pomahačů, koncepty z toho vzniklé měli obrovský dopad na německé obyvatelstvo ve státech středovýchodní Evropy.¹³¹

Česká historiografie dosáhla při zkoumání okolností odsunu resp. poválečného řešení německé otázky mnoha výsledků, které umožňují lépe porozumět jednotlivým problémům i celkové povaze o zacházení se státně nespolehlivým

¹²⁹Tamtéž.

¹³⁰Beneš, Z. a kol., *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. vyd. 2. Praha: Gallery, 2002, s. 210. ISBN 80-86010-60-0.

¹³¹Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. vyd. 1. Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 12-14.

obyvatelstvem.¹³² „Zejména v první poválečné etapě (květen – srpen 1945), v atmosféře šokujících zjištění o utrpených ztrátách a zrůdnosti nacionálně socialistických zločinů, v době vypjatého nacionálního radikalismu, ale též počínajících významných sociálních a politických změn provázejících etablování systému tzv. lidové demokracie, překračovalo mnohdy násilné zacházení se státně nespolehlivým obyvatelstvem.“¹³³

Pokus, o vyrovnání se s vlastní minulostí dělá každý národ. V roce 1945 mělo toto vyrovnání začít odsunem osob německé národnosti z ČSR jakožto spravedlivá odplata. Ovšem rozpoutané bezpráví, útlak a násilí včetně vyvlastnění se dotkly mnohých nevinných. Lze souhlasit s tezí, že pomocí zbožných lží nevylepšíme naše dějiny nikterak zásadně. Ovšem stejně jako zbožné lži nepomohou českému národu, jistě též nemohou pomoci ani národu německému, polskému či jakémukoliv jinému. Zajímavou poznámkou potom autor končí své úvodní slovo, když píše, že se kloní spíše k zemskému vlastenectví než tomu národnímu. Tím ostatně osvětluje, v čem je dané téma problematické, a sice v určení národnostní identity před a po druhé světové válce.¹³⁴

3.4 Vývoj plánu odsunu (1939-1945)

V průběhu roku 1944 se začal odsunový plán v londýnském exilu upřesňovat. Britské veřejné mínění však nemělo zcela jasný názor, Velká Británie a USA hlavně díky válečným událostem a blížící se porážce Německa měly již sice ve svých představách transfer Němců z Východu Evropy, ovšem odmítaly chaotické a násilné vysídlení tzv. mass expulsion. Vše musí probíhat organizovaně, humánně, v delším časovém horizontu a pod mezinárodní kontrolou.¹³⁵

Zde si povšimněme pojmu transfer, nikoliv odsun či vyhnání nebo násilné vysídlení, prostě používali neutrálního, nezabarveného pojmu transfer pro odsunutí Němců z východní Evropy, což nám dává jasně najevo, že ČSR byla počítána k

¹³²Tamtéž., s. 12-14.

¹³³Tamtéž., s. 16-19.

¹³⁴Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002. Otazníky našich dějin. s. 18-20.

¹³⁵Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948)* : studijní materiál. vyd. 1., Ostrava: Amosium servis, 1992, s. 32.

východu, možná oproti očekávání. V dnešní době se snažíme spíše o příklon k západním demokraciím.

Významným milníkem se stalo také memorandum z 23. 11. 1944, které bylo určeno spojencům a poukazovalo na negativní historické zkušenosti s německými etnickými minoritami v zemích středovýchodní Evropy a hlavně v ČSR. Kromě toho odmítal tento dokument změnou hranic vyřešit tento národnostní problém. Tyto etnické „nepřátelské“ skupiny vysídlit, toto memorandum hovořilo o odejítí 2/3 z celkových 3 200 000 Němců. Uvažované ztráty sudetoněmeckých občanů byly zhruba 250 000, přibližně 500 000 aktivních nacistů a henleinovců zřejmě uprchne ještě před skončením války, s tím se reálně počítalo.¹³⁶

Prezident Beneš vzkázal domácímu odboji dne 16. 7. 1944, že prozatím nelze počítat s vysídlením 3 milionů Němců, ale že by se neměl opouštět cíl zmenšit jejich počet cca na 2 miliony. Ovšem požadavky by měly být zdrženlivé a brát ohled na mínění spojenců, ovšem současně se doporučovalo, aby lidé byli připraveni na zúčtování s nacisty a jejich pomahači. Pokud se jednalo o vyhnání značného počtu Němců, mělo se postupovat radikálně. „*Je nutné, abychom v prvních dnech po osvobození mnohé vyřídili sami, a aby bylo v revoluci zabito co nejvíce těch, kteří se stejně jako nacisté budou bránit a klást odpor.*“¹³⁷

H. Ripka zkonstatoval, že většina Němců bude muset natrvalo vystěhovat z Československa. Předpokládal, že většina provinilců opustí území ČSR či budou vyhoštěni.¹³⁸

Konkrétní situace lidí, kterých se státní či sídelní politika dotkla lze rozlišit dle možností, zvolené formy, obsahu i mezi této politiky, hlavně na reakcích jedinců postavených do role jejího objektu. Pohled na tuto problematiku si ucelíme do různých podob interakce úřadů a obyvatelstva. Vzhledem k povaze pramenů snadněji a přesněji vysledujeme přístup státních orgánů než motivace lidí, kteří na

¹³⁶Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948)* : studijní materiál. vyd. 1., Ostrava: Amosium servis, 1992, s. 32.

¹³⁷Tamtéž.

¹³⁸Tamtéž.

jejich postupy reagovali. Rovněž musíme vzít v potaz konflikty, ke kterým docházelo mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva.¹³⁹

Špatné zkušenosti s ochranou menšin v rámci Versailleského systému a s uznáváním národnostních nebo jazykových menšin byly hlavním signifikátorem pro vysídlování menšin během války, ale také řešením „německé otázky.“ Menšiny měly prostě zmizet z území, posedlost čistotou národa se ve střední Evropě objevila jistě i dříve, ale Hitler ji během války využil. Bezpečnost byla, zrovna tak jako u Hitlera, hlavní motivací poválečné československé národnostní politiky a ta byla chápána přes kolektivní příslušnost k národu. Teprve pak přicházely v potaz i politické názory nebo jiné prvky náhledu na populaci. Londýnská exilová vláda a tři první poválečné kabinetů přikládaly realizaci odsunu Němců veliký bezpečnostní význam.¹⁴⁰ Velmocí nakonec souhlasily s vysídlením ovšem pod podmínkou, že bude proveden humánním způsobem. Vysídlení části německého obyvatelstva bylo v poválečné situaci považováno za naprosto legální a zároveň preventivní řešení otázky především německé menšiny, jenž se mohla stát zdrojem napětí v mezinárodních vztazích.¹⁴¹

Povšimněme si slovního spojení „řešení německé otázky“, mělo za jisté evokovat definitivní konec konfliktů těchto dvou národů na jednom území, ovšem v tomto případě vysídlením. Bohužel to termínově připomíná nápadně tzv. „konečné řešení židovské otázky“, o kterém víme z minulosti, jak dopadlo.

3.5 Pohled Němců na soužití s Čechy

Postavení německého obyvatelstva určovala jeho sociální skladba a ekonomická struktura v pohraničí, v roce 1930 připadalo v ČSR z celkového počtu Němců, jež spadali do různých ekonomických sfér, 45,4% na průmysl a řemesla. Převážně průmysl citlivě reaguje na změny v tržním systému a též vysoký podíl námezdně pracujících lidí nebyl zárukou stability v německém

¹³⁹Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1. Ve Středoklukách: Susa, 2010, s.14-15.

¹⁴⁰Staněk, T., *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Academia 1991, s. 536.

¹⁴¹Staněk, T., *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Academia 1991, s. 536.; Štefanica, J., *Odsuny a výměny skupin obyvatelstva evropských států v první polovině 20. století.* In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč. 2, 2010, č. 4., s. 78-93. online dostupné z http://www.pravnedejiny.sk/file/page4_file13.pdf [cit. 29. 12. 2017]

sídelním území, další opatření československého státu tomu nepřidalo, jednalo se především o měnovou reformu, pozemkovou reformu, oslabení kapitálových pozic německých podnikatelů, závislost na vnitrozemí, výkyvy v zaměstnanosti a v cenových relacích, které vytvářely v pohraničí potenciál pro napětí v sociálním klimatu. Od konce 20. let 20. st. byly Sudety velmi těžce postiženy hospodářskou krizí. Olej do ohně přiléval i neprozíravý postup při obsazování pozic ve státní a veřejné správě, v důsledku penzionování mezi lety 1921 - 1930 ubylo více než 30 000 úředníků a zřízců německé národnosti ve službách státu jako na železnici, u pošty, u ozbrojených sil apod. Za krize se zvýšila i emigrace Němců za hranice.¹⁴²

Od konce roku 1937 se krize československo-německých vztahů začala vyostřovat, SdP se přizpůsobila hitlerovským plánům expanze. Na jaře 1938 se situace spád událostí urychlil, byl blokován vliv Henleinových odpůrců od nacizující části Němců. V dubnu téhož roku předložila SdP tzv. karlovarské požadavky, přičemž jejich splnění by znamenalo vnitřní rozklad republiky, jelikož si vláda byla vědoma mezinárodního politického dopadu v dosti nepříznivé době, začala s SdP vyjednávat o různých variantách řešení například o národnostním statutu či tzv. čtvrtý plán, který vycházel dosti vstřícně karlovarským požadavkům, henleinovci však o dohodu neměli zájem. Mobilizace v květnu 1938 je sice zastavila, ale bohužel jen na chvíli, výsledky obecních voleb z května-června ukázaly jasně jejich další směřování, pro SdP hlasovalo skoro 90% voličů a strana v té době měla 1,3 milionu členů. ČSR se ocitla v prakticky bezvýchodné situaci vlivem tlaku SdP a politiky appeasementu (usmiřování) ze strany Francie a Británie, na pomoc sovětů se nedalo spolehnout. Bohužel tato defenziva Západu vyústila v Mnichovskou dohodu představitelů Francie, Británie, Itálie a Německa z 29. 9. 1938 o odstoupení československého pohraničí. V té době žilo v ČSR 3,4 miliony Němců, více než 3 miliony žilo na anektovaném území v pohraničí, jejich podíl na rozbití republiky byl značný a nepopíratelný. Ovšem ne ve všech případech k tomu Němci měli stejné důvody, německý historik R. Javorski hovoří o tom, že první

¹⁴²Staněk, T., *Vysídlení Němců z Československa*. vyd. 1., Ostrava, Amonium servis, 1992, s. 12-14.; srovnej s: Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948) : studijní materiál*. vyd. 1., Ostrava: Amosium servis, 1992.

republika neměla dost času kvalifikovaně řešit národnostní otázky a vztah k Němců tak postavit na základě politického rozumu, což podnítilo krizi v klimatu radikálního německého nacionalismu. Obtížná hospodářská situace, přehmaty v národní politice, špatná sociální situace, silící tlak z Německa spolu se systematickým působením henleinovců, to všechno a mnohé další faktory přispěly k tomu, že u obyvatelstva německé národnosti vzbuzovaly odstředivé tendence, které se včas časem obrátily proti nim samým.¹⁴³

Na území Sudet okolo roku 1937 žilo 3 700 000 lidí, z čehož bylo 2 650 000 Němců a přes 1 000 000 Čechů, někde byl větší počet židovského obyvatelstva. V roce 1938 žilo v Sudetech 30 000 Židů, paradoxní je, že v roce 1938 se většina Židů hlásila k německé národnosti, což jim však vůbec nepomohlo a v roce 1945 velmi uškodilo.¹⁴⁴

Umět si vybrat mezi špatnou variantou a ještě horší dokáže málokdo, proto těžko odsoudit lidi, kteří se cítili být stejně Čechy jako Němci a nevěděli, jakou národnost si vybrat. Vznikalo zde také mnoho smíšených manželství, později se museli statisíce lidí rozhodnout, ke které národnosti se přihlásí. Mnohdy rozhodovaly vnější okolnosti jako například praktičnost jazyka či blízkost školy. Pochopitelně rozhodoval i sociální status člověka, protože podnikatel v prvorepublikovém více německém městě si vybral jinak než třeba člověk pracující na poště.¹⁴⁵

Zde bych ráda uvedla fragment z projevu poslance H. Krebse¹⁴⁶, než ho odsoudil mimořádný lidový soud k smrti: *„Bojovali jsme pro svůj národ ve víře nejlepší. Byli jsme oklamáni, dobrou víru nám však nemůžete upřít. Vždy jsem věřil, že Češi a Němci mohou vytvořit společný stát jako Švýcary, každý ve svém kantonu, ve své samosprávě. Nestalo se. Dějiny rozhodly jinak. Před vámi stojí zbytek*

¹⁴³Staněk, T., *Vysídlení Němců z Československa*. Ostrava, Amonium servis, 1992, s. 18-21.; srovnej s: Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948) : studijní materiál*. vyd. 1. Ostrava: Amonium servis, 1992. Amonium servis pedagogům.

¹⁴⁴Antikomplex., *Sudetské osudy*. vyd. 1., Praha: Antikomplex, 2006, s. 14.

¹⁴⁵Antikomplex., *Sudetské osudy*. vyd. 1., Praha: Antikomplex, 2006, s. 14-16. ISBN 80-861-2574-2.

¹⁴⁶Webové stránky rozhlasu - Sever - Ústecký kraj, „Hans Krebs - muž, který pomáhal rozbit Československo“ online dostupné z: http://www.rozhlas.cz/sever/severoceskyatlas/_zprava/447677 pro porovnání s: <http://www.fronta.cz/dotaz/hans-krebs> či [https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_\(politik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_(politik)) [cit 1. 12. 2017] Srovnej s: Sládek, M., *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, c2002.

parlamentního zastoupení, kdysi více než sedmdesáti poslanců a senátorů, dnes patnáct mužů a vám náleží je soudit. ¹⁴⁷

Z tohoto úryvku je jasně patrná úplně jiná představa Němců o soužití Němců a Čechů v jednom státě. Vzhledem k válečným i poválečným událostem zřejmě dosti naivní. Možná šlo o chytrý tah obhajoby, aby nedošlo k nejhorsímu. Jelikož se však jednalo o nacistického vysokého funkcionáře, nemohlo to dopadnout jinak. Vyznání lítosti za činy, co spáchal, přišlo příliš pozdě. Jeho poslední slova byla: „*Ať žije můj německý národ.*“ ¹⁴⁸

Úsilí o odsun Němců, především těch sudetských, bylo velmi silné, před skončením války ještě obyčejní sudetští Němci ¹⁴⁹ netušili, co se s nimi stane, co všechno jim nachystaly české orgány. Ani o Benešových dekretech, které vznikly během exilu v Londýně, nevěděli vůbec nic. Je třeba připomenout, že tyto dekrety pocházejí z dob předtím, než byl zveřejněn Košický vládní program, tudíž některá ustanovení vylepšily. Bylo celkem jasné, co měli autoři dekretů i Košického programu za záměr. ¹⁵⁰

Velice hořký úděl pak měli němečtí antifašisté, kteří až do Mnichova bránili republiku a to i se zbraní v ruce, němečtí sociální demokraté, komunisté a jiní antifasisté se stali terčem henleinovců, posléze byli objektem pronásledování. Po okupaci zatkli, internovali či rovnou poslali do koncentračních táborů 8 000 - 10 000 Němců. Jejich odbojová činnost však neskončila, i když měli ztížené podmínky. ¹⁵¹

¹⁴⁷ Webové stránky <http://www.fronta.cz/dotaz/hans-krebs> či [https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_\(politik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_(politik)) [cit 1. 12. 2017] Srovnej s: Sládek, M., *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, c2002.

¹⁴⁸ Webové stránky rozhlasu - Sever - Ústecký kraj, „Hans Krebs - muž, který pomáhal rozbit Československo“ online dostupné z: http://www.rozhlas.cz/sever/severoceskyatlas/_zprava/447677 pro porovnání s: <http://www.fronta.cz/dotaz/hans-krebs> či [https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_\(politik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_(politik)) [cit 1. 12. 2017] Srovnej s: Sládek, M., *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, c2002.

¹⁵⁰ Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. vyd. 1., Praha: Libri, 2002, Otazníky našich dějin. s. 83.

¹⁵¹ Staněk, T., *Vysídlení Němců z Československa*. Ostrava, Amonium servis, 1992, s. 18-21., srovnej s: Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948) : studijní materiál*. vyd. 1., Ostrava: Amonium servis, 1992, s. 111.

3.6 Organizace odsunu Němců

Na tomto místě bych ráda zmínila plán samotné organizace odsunu. Veškeré německé obyvatelstvo z Polska mělo být odsunuto do sovětského a britského okupačního pásma. Němci z Rakouska, ČSR a Maďarska poté do amerického, francouzského a sovětského okupačního pásma. Tento plán byl schválen 20. 11. 1945. Československé vládě byl sdělen nótami z 28. 11., 3. 12. a 8. 12. 1945. Z Československa mělo být umístěno 750 000 osob do sovětského pásma a 1 750 000 osob do pásma amerického.¹⁵²

Organizovaně měli být odsunuti též všichni Němci, kteří se sice neprovinili, ovšem smýšlení mají pangermánské a považují Německo za svoji pravou politickou i duchovní vlast. U těchto osob se uvažovalo dokonce o částečné kompenzaci majetku, jež zanechají v republice a to z nároků na reparační.¹⁵³

Dále bylo později jednáno o technických podmínkách odsunu a způsobu jeho provedení, československé úřady byly v neustálém kontaktu s tzv. Kontrolní radou, která dohlížela na odsun a jeho průběh. Odsun do sovětského pásma byl ukončen 19. 9. 1946, zbytek lidí byl pak odsunut mezi 5. až 15. 10. 1946. Do amerického pásma přijímali 4 vlaky denně a až do 31. 10. 1946. Po tomto datu snížily počty na 3-4 vlaky týdně, aby mohl odsun plynule pokračovat. Odsun z republiky pak byl ukončen k 28. 10. 1946.¹⁵⁴

Otázka odsunu Němců z Polska, ČSR a Maďarska byla projednávána na postupimské konferenci 21., 22., a 25. 7. 1945. Z čehož jasně vyplývá, že se jednalo o osudu Němců v celé střední Evropě, nikoliv jen v Československu. Závěrečné ustanovení podepsali vedoucí představitelé vítězných mocností: prezident H. Truman za USA, C. R. Atlee za VB a J. V. Stalin za SSSR. Spojenci se shodli, že jejich cílem bude zajistit, že Německo už nebude nikdy ohrožovat své sousedy ani mír ve světě.

„Tři vlády uznávají po projednání otázky ze všech aspektů, že musí dojít k odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do

¹⁵²Tamtéž.

¹⁵³Beneš, E., *Odsun Němců z Československa a dokumenty*. vyd. 3., Praha: Společnost E. Beneše, 2011, Knižnice Společnosti E. Beneše. s. 68-73.

¹⁵⁴Tamtéž.

*Německa. Souhlasí s tím, že jakýkoliv odsun, k němuž dojde, se musí provádět organizovaně a humánním způsobem. Protože přísun velkého počtu Němců ještě zvětší břímě, které mají již nyní na sobě okupační úřady, domnívají se, že Kontrolní rada v Německu musí především prozkoumat tento problém, zejména s přihlédnutím ke spravedlivému rozdělení těchto Němců do všech okupačních pásem. Dají svým zástupcům v Kontrolní radě instrukce, aby oznámili svým vládám tak rychle jak je to jen možné, celkový počet obyvatelstva, které již bylo přisunuto do Německa z Polska, Československa a Maďarska, a aby navrhli lhůtu a rychlost, s níž by se měl další odsun obyvatelstva uskutečňovat s přihlédnutím k situaci v Německu...*¹⁵⁵

Zde bych se mělo zdůraznit humánním způsobem, za což se tzv. „divoký odsun“ nedá považovat. Proto se nelze divit negativnímu postoji odsunutých Němců a jejich výtkám vůči našemu českému násilí, kterého jsme se na nich dopustili a bohužel většinou na nevinných lidech, kteří neměli s nacistickými hrůzami páchanými na českém národě nic moc společného.

Území naší republiky v letech 1945-1951 bylo zasaženo rozsáhlými migracemi, což ovlivnilo složení obyvatelstva. Strážlivé odhady mluví o tom, že během prvních šesti poválečných let opustilo či se přistěhovalo, respektive změnilo své bydliště na šest milionů osob, to buď z donucení či dobrovolně nebo pod situačním nátlakem. Největší migrační vlivy patřil útěk, vyhánění nebo nucené vysídlení Němců (více než tři miliony), dále příliv Čechů z vnitrozemí a příchod dalších skupin jako Slováků, Maďarů, Romů, Rusínů, Řeků aj.) na vysídlená území za účelem jejich opětovného osídlení (přibližně 2 miliony). Oba tyto procesy se děly současně, vzájemně se podmiňovaly. Kromě toho se staly sledovanými centrálně a řízeny jednotně orgány státní moci v ČSR.¹⁵⁶

Jinak je třeba připomenout, že součástí dohod z Postupimi byly i válečné reparace, které mělo zaplatit Německo na základě mezispojeneckých dohod. Každá strana si mohla určit formu, jakou bude nepřátelským německým majetek disponovat.

¹⁵⁵Beneš, E., *Odsun Němců z Československa a dokumenty*. vyd. 3., Praha: Společnost E. Beneše, 2011, Knižnice Společnosti E. Beneše. s. 64-66.

¹⁵⁶Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 373.

Především by se neměl dostat vlastnictví Němců a měl by se odečíst od podílu na reparacích.¹⁵⁷

3.7 Zřízení internačních středisek

Dekretem č. 137/1945 Sb. z 27. 10. byly zřízeny internační tábory pro „osoby státně nespolehlivé“.¹⁵⁸ Prezident Beneš byl ochoten jednat o kompromisu, ovšem chtěl vysídlit minimálně 2 miliony Němců a maximálně 2,8 milionu. Požadoval také, aby jejich majetek připadl státu, hovořil o nacionální revoluci spojené se sociální revolucí.¹⁵⁹

Tábory vznikly, protože bylo třeba zabezpečit pobyt a pracovní nasazení válečných zajatců, přičemž jejich návrat domů se oddaloval. Dále bylo nutné zajistit přechodně množství skupin uprchlých osob, repatriantů a reemigrantů, dalším náročným úkolem bylo zadržení Němců předtím, než budou nuceně vysídleni. V praxi ukázalo, že je nutné umístit hodně zajištěných a internovaných lidí, pro které kapacity věznic a trestních ústavů nestačila. Rovněž pro osoby s pracovním přidělením musely vyhledat prostory, neboť ty musely opustit své domovy kvůli práci.¹⁶⁰

Národní výbory zřizovaly tyto tábory, respektive jejich správní komise, někde i revoluční formace a bezpečnostní úřady, zajatecké tábory byly pod vojenskou správou, ti všichni se měli postarat o jejich vedení, denní chod - hospodaření, střežení, zdravotní péči, hygienu, zásobování atd. jelikož věznice byly přeplněné, využívaly se různé jiné prostory, některé z nich vznikly v rámci války a okupace. Jednalo se objekty typu poboček pracovních komand některých koncentračních a zajateckých táborů.¹⁶¹

Celkově bylo v ČSR takovýchto objektů zhruba více než 600. Jelikož byl počet internovaných osob velký po květnu 1945, ubytovací prostory se sháněli všude,

¹⁵⁷Beneš, E., *Odsun Němců z Československa a dokumenty*. vyd. 3., Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011, Knižnice Společnosti Edvarda Beneše., s. 66-67.

¹⁵⁸Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd. 1, Praha: Dokořán, 2007. s. 22.

¹⁵⁹Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002. Otazníky našich dějin. s. 12 - 13.

¹⁶⁰Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1., Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 27. viz příloha: obrázek č. 2

¹⁶¹Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1., Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 27.

kde to jenom trochu šlo, takže některá táborová zařízení neměla se zařízeními tzv. „barákového typu“ nic moc společného, jednalo se o kasárna, školy, budovy kin, hostinců, skladiště, tovární haly, stodoly či dvory apod. Ze začátku převažovaly tábory smíšené, kde byly osoby internované, zajištěné, určené k evakuaci nebo k pracovnímu nasazení. Civilisté se zajatci zde pobývali společně, třídění probíhalo pozvolna.

K terminologii je třeba říci, že počáteční zmatky se odrazily v jejich označení, ať už šlo o tábory koncentrační, zajišťovací tábor, tábor politických vězňů, internační tábor, sběrný tábor, tábor Němců či spojení názvů internační a pracovní tábor, sběrný a internační tábor. Dle dostupných zpráv po květnu 1945 vzniklo v ČSR kolem zhruba 500 větších či menších takovýchto objektů, asi 300 v Čechách, 200 na Moravě a ve Slezsku, řada z nich však byla rušena či slučována, takže existují údaje o nižších počtech, 200 či 220 v Čechách a 120-170 na Moravě a ve Slezsku.

V Košickém vládním programu z 5. 4. 1945 se uvádělo, že „budou zřízeny tábory pro konfinování německých a maďarských příslušníků, již měli jakoukoliv spojitost s nacistickými a fašistickými organizacemi, s jejich aparátem a jejich ozbrojenými a teroristickými formacemi.“¹⁶²

K masovému zatýkání a zajišťování tzv. státně nespolehlivých osob docházelo samozřejmě hned po osvobození, pokyny k tomu byly vydávány zhruba od poloviny května 1945. Byly vytipovány především objekty v lokalitách Praha-venkov/sever. Místní úřady si mezitím z vlastní iniciativy zajistily a soustředily osoby do vlastních objektů. Soustředování většího počtu osob v souvislosti s odsunem, pracovním přidělováním, zajišťováním a vyšetřováním probíhalo na základě vydaných pokynů od národních výborů, bezpečnostních orgánů, někdy i armády. V pohraničí nebo v jazykových ostrovech docházelo k raziím či čistkám během zajišťování a mnohdy to bylo provázeno násilnostmi a šikanou. Nařízení místních autorit obsahovalo návody, za jakých podmínek a koho zadržet, bohužel se to nedodržovalo, řada Němců byla nucena opustit své domovy za účelem pracovního nasazení. Ti, jež nebyli určeni k pracovnímu nasazení, nebo nebyli vysídleni za hranice, jako ženy a děti či starší lidé, se ve většině případů ocitli

¹⁶²Tamtéž.

v jiném náhradním ubytování, ve vyklizených domech a bytech, šlo o dočasné řešení, jejich životní podmínky se však zhoršily. Poté následoval přesun do některého z táborů.¹⁶³ Němci byli dávání po skupinách na práci Rusům, československým vojákům a bezpečnostním oddílům, hojně byli přidělováni do různých závodů či živností, na městské statky nebo k rolníkům v okolí hl. města či v obcích ve Středních Čechách.¹⁶⁴

O odsunu německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska rozhodla konference v Postupimi v srpnu 1945 a půdu pro odsun Němců připravil dekret prezidenta Edvarda Beneše, jenž byl podepsán den po ukončení postupimské konference a stanovil, že Němci a Maďaři, kteří již dříve nabyli německé či maďarského občanství, ztratili dnem jeho získání občanství československé. První organizovaný transport odsouvaných Němců odjel do amerického okupačního pásma 25. 1. 1946.

V roce 1946 bylo odsunuto 2 232 544 Němců a to v rámci organizovaného odsunu, a sice 2/3 do pásma amerického a 1/3 do sovětského pásma. Ovšem ne všichni by se dali označit jako Němci, mezi těmito lidmi bylo až několik tisíc osob (a sice žen) české i slovenské národnosti, jež žily ve smíšených manželstvích, též sem patřili i lidé ze smíšených manželství, kteří se přihlásili k německé národnosti až za okupace.

Dle sčítání lidu z roku 1930 žilo v ČSR 3 149 820 Němců, odhady říkají, že zhruba 100 000 až 150 000 osob německé národnosti padlo na frontě druhé světové války či při bombardování. V rámci tzv. divokého odsunu bylo vysídleno nebo vyhnáno či také dobrovolně odešlo zhruba 560 000 Němců. Započítáme - li i říšské Němce (usedlí za války, uteklé před frontou, i ty, co zůstali po 8.květnu 1945) odhady jsou potom vyšší skoro 750 000 osob.¹⁶⁵

¹⁶³Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1., Opava: Tilia, 1996, s. 28-29.

¹⁶⁴Tamtéž.

¹⁶⁵Beneš, Z. a kol., *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. vyd. 2., Praha: Gallery, 2002. s. 211.; 450 000 Němců - sovětská zóna, 200 000 - americká zóna, 150 000 - Rakousko

Macháček, P., *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. vyd. 1., Praha: Aventinum, 2002, s. 122. ; online dostupné z: <http://www.fronta.cz/dotaz/pocty-nemcu-odsunutych-z-csr>

3.7.1 Pracovní, internační, sběrné tábory

Využití německých pracovních sil řešil dekret č. 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly čsl. státní občanství a směrnice, které v nejbližších době vydalo MV.¹⁶⁶ Pracovních táborů vzniklo podle neúplných údajů 300 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přes 200. V Praze bylo 36 velkých a ještě pár menších. Jednalo se převážně o tábory smíšené, v nichž se vyskytovaly podezřelé osoby a vyšetřované osoby z trestných činů, pak zde byly i osoby přestárlé, nemocné či práce neschopné, jež čekaly na odsun.¹⁶⁷

Správa táborů byla též různorodá. Strážní oddíly se ukázaly dle pramenu „*kapitolou sami pro sebe*.” Vnitřní vybavení táborů nebylo dostatečné pro nastávající zimu, mnohé tábory také byly velkým zdravotním nebezpečím pro své okolí. Oddělení V/4 byl svěřen na krátko dozor nad těmito tábory, nejkřiklavější případy se snažily vyřešit, a poté hodlala přistoupit k radikální reorganizaci celé této instituce.¹⁶⁸

První požadavek reorganizace nařizoval vybudovat řádné internační tábory, ve kterých budou výhradně osoby vyšetřované z činnosti proti republice, těchto osob však nebylo mnoho, proto pro ně prozatím chtěli vybudovat pouze jeden či dva tábory v každém politickém okrese. Zbývající tábory plánovali využít jako tábory pracovní či sběrné.¹⁶⁹

Tyto úkoly spadaly do kompetence a působnosti ministerstva vnitra, výkon ochranné vazby organizuje oddělení V/4, odsun ref. B a pracovní využití ref. B a též ministerstva ochrany práce a sociální péče. K dosáhnutí těchto cílů bylo potřeba koncentrovat osoby, a to v táborech dle následujícího rozlišení: Tábory *internační*, v nichž byla vykonávána ochranná vazba, dále pak *pracovní*, v kterých se soustředily osoby, jejichž pracovní využití vyžadovalo jejich soustředění mimo dosavadní bydliště. A na konec *sběrné, odsuvné*, v nichž byly soustředěny osoby určené pro odsun.¹⁷⁰

¹⁶⁶MV=ministerstvo vnitra

¹⁶⁷Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁶⁸Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁶⁹Tamtéž.

¹⁷⁰Tamtéž.

Instituce táborů vznikla „via facti”¹⁷¹ už v době revoluce. Jelikož však vznikla pouhou improvizací, bylo nutno podřídít tyto tábory pevnému řádu. Faktický stav byl takový, že již za revoluce zřizovaly místní či okresní národní výbory, komise, úřady národní bezpečnosti, vojsko a různé revoluční orgány tábory pro Němce a kolaboranty. Postupně se do těchto táborů koncentrovali i Němci a váleční zajatci, kteří nespádali pod ustanovení dekretu presidenta republiky č.16/1945 Sb. a to i proto, aby mohli uvolnit byty pro Čechy, jindy třeba, aby získali nové pracovní síly. Osoby německé národnosti, u nichž vyšetřování skončilo negativně, byly převedeny do pracovních táborů, osoby české propuštěny na svobodu. Ostatní internované osoby, u kterých se podezření potvrdilo, byly dnem 1. 1. 1946 převedeny do definitivních internačních táborů, jenž byly zřízeny na jednom maximálně dvou vždy v obvodě krajského/lidového soudu. Tyto tábory podléhaly přímo zemským národním výborům a střežila je SNB. Pro nové případy používaly okresní národní výbory komise, a úřady národní bezpečnosti normálních policejních resp. soudních věznic.¹⁷²

Do konce roku 1945 to v těchto táborech mělo fungovat následujícím způsobem: V každém politickém okrese zřídili jeden až dva internační tábory. Budou tam pouze osoby, kterým byla nařízena ochranná vazba, členové SNB nad nimi měli dohled. V čele stál velitel, z řad SNB pokud možno, ten vedl tábor dle předpisů. Ministerstvem vnitra byl již vydán řád „*Domácí řád pro internační tábory*”. Hospodářky tábory vedly buď v rámci hospodářství okresních národních výborů (komisi), či úřadů národní bezpečnosti dle prozatímních směrnic. Do konce roku neměli tábory žádný rozpočet, ale v rámci částek, jež se zařazovaly do výkazu výdajů a příjmů pro každý měsíc. Ovšem od ledna 1946 se to změnilo, internované práce schopné osoby práce nasazoval velitel na práci¹⁷³, nebudou - li ve samovazbě, velitel tábora nasazuje na práce v dohodě s příslušným okresním úřadem práce a to v kolonách, pod stálou stráží. Ubytování internovaných osob mimo tábor z

¹⁷¹Slovník cizích slov ABZ, překlad spojení Via facti=Vývojem věci, online dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/via-facti> [cit. 12. 12. 2017]

¹⁷²Archiv ministerstva vnitra (MV), E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁷³Pojem „nasazení na práci” bohužel trochu připomíná hitlerovské Německo, i když v tomto případě měli internovaní slušné podmínky, měli k vězňům v koncentračních táborech daleko a rozhodně nikde neviselo heslo: Arbeit macht frei. / Práce osvobozuje.

pracovních důvodů bylo zcela nepřijatelné, logicky z důvodu případného útěku. Dle vydané směrnice ministerstvem ochrany práce a sociální péče platil podnikatel, jedno zda veřejný či soukromý, správě tábora za pracovní síly zásadně stejnou mzdu jako za české zaměstnance. Z těchto odměn uhradila správa tábora především náklad na udržování tábora, vybavení, stravu a otop, náklady na strážní mužstvo, náklady na léčebnou péči. Osoby v internačních táborech nebyly sociálně pojištěny. Každému internovanému vyplácely kapesné denně na běžné denní potřeby jako je mýdlo, holení, stříhání, papír, tužky apod. Zbytek byl odveden přes okresní národní výbor (ONV) a úřad národní bezpečnosti přímo zemskému národnímu výboru (ZNV).

Tábory byly vybaveny postelemi a jiným nábytkem, slamníky, lůžkovinami, ručníky. Internovaní měli i šatstvem, prádlo, obuv. Dokonce jim okresní národní výbor obstaral pracovní náradí resp. úřad národní bezpečnosti z majetku zabaveného osobám státu nepřátelským. Zdravotní službu potom obstarávali někteří internovaní lékaři, dozor převzali úřední, místně příslušní lékaři.¹⁷⁴

Z tohoto výčtu je patrné, že při organizovaném odsunu šlo o humánní zacházení, zajištění dohodnutých podmínek pro internované, aby žili v co nejvíce důstojných podmínkách. Internované osoby byly nuceny pracovat i žít v táboře do doby, než se rozhodlo o jejich osudu.

Od 1. 1. 1946¹⁷⁵ zřídili tedy v každém obvodu krajského soudu jeden, maximálně dva internační tábory. Zásadně k tomu používali již existující tábor(y), který byl nejlépe vybaven a dal se dobře střežit, v jeho okolí se též muselo nacházet pracovní využití pro zajištěné osoby. Přípravné práce vykonaly zemské národní výbory do konce roku 1945 a tyto tábory poté přešly přímo pod zemské národní výbory, předtím byly pod okresními národními výbory.

Zemské národní výbory měly tímto nad tábory přímý dohled a spravovaly je úvěrově a hospodářsky. Bylo kvůli tomu dokonce zřízeno speciální oddělení pro internační tábory, které se skládalo z důstojníka a několika gážistů SNB pro dozor

¹⁷⁴ Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁷⁵ viz příloha Obrázek č. 3.

nad službou a pořádkem v táborech. Mimo to zřídily ZNV¹⁷⁶ centrální skladiště lůžkovin a oděvu, obuvi, dílny na šití šatstva, prádla a obuvi. Vlastní správu tábora(ů) vedl velitel tábora, zásadně důstojník nebo gážista SNB¹⁷⁷, jemu podléhal jak velitel strážního oddílu se svým mužstvem, tak i hospodář se svým personálem (zaměstnanci ZNV). V táborech byly domy speciálně pro samovazbu a sanitní oddělení pod vedením někoho z internovaných lékařů. Internovaní byli odděleni, muži od žen a Němci od Čechů. Vnitřní chod táborů upravoval domácí řád a hospodářské směrnice, ministerstvo vnitra si ponechalo pouze vrchní dozor, provádělo ho prostřednictvím svých zmocněnců.¹⁷⁸

Ke kompletnímu obrazu nastíníme ještě situaci v pracovních a sběrných/odsuvných táborech. Zkoncentrováním osob podezřelých nejprve do pouze jednoho tábora v okrese, pak od 1. 1. 1946 do jednoho tábora v celém kraji se uvolnily zbylé tábory pro jiné účely. Těchto táborů bylo používáno jako pracovních, do nichž byli soustředěni z ostatních táborů Němci, kteří nebyli podezřelí z činů proti republice a práce schopní. Tyto tábory vedly jenom okresní národní výbory. Vyskytovaly se zde osoby v ochranné vazbě, ovšem přesto nespolehlivé, byly střeženy, ale jen pomocnými dozorci.¹⁷⁹

Osoby práce neschopné stahovaly obecně do táborů sběrných, kde čekaly na odsun, později k těmto účelům sloužily i vhodné pracovní tábory. Na hranicích byly zřízeny pro odsun instradační stanice v podobě táborů odsuvných. Tuto kategorii táborů spravovalo ministerstvo vnitra, střežení prováděla armáda, která řešila odsun po stránce technické. Trvání táborů bylo dáno tím, jak dlouho bude trvat odsun, předběžně si na nejvyšších místech mysleli, že koncem roku 1946 odsun skončí.¹⁸⁰ Byla vydána směrnice o kapacitě, v každém soudním okrese bylo alespoň jedno sběrné středisko, které na krátkou přechodnou dobu soustřeďovalo Němce k odsunu, s pokud možno kapacitou 1 200 až 1 500 osob.¹⁸¹

¹⁷⁶ZNV=Zemský národní výbor

¹⁷⁷SNB=Sbor národní bezpečnosti

¹⁷⁸Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁷⁹Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁸⁰Tamtéž.

¹⁸¹Tamtéž.

Tábory tohoto typu vznikly proto, že měly především ubytovat a zajistit pobyt pro válečné zajatce, ovšem i zajistit počty lidí kvůli plánovanému masovému odsunu německé menšiny z Československa. Jednalo se o skupiny uprchlíků, repatriantů, osob zavlčených, reemigrantů a i o dočasné zadržení osob německé národnosti, které byly určeny k odsunu. Věznice však svou kapacitou takovému náporu lidí nemohly čelit, a tak byla zřízena různá táborová zařízení v různých objektech. Docházelo k soustřeďování osob, které byly podezřelé z válečných zločinů, nacistů či osob podezřelých z kolaborace. Samotná existence táborů byla přímým důsledkem působení exilového zastoupení a odbojového hnutí, na čemž pracovali ještě během války, ovšem v rámci přesunů obyvatelstva docházelo i k perzekucím a improvizacím při uplatňování „revoluční spravedlnosti“. Velmi těžké podmínky byly v internačních „poválečných“ táborech především do konce roku 1945. Postupem času se situace v táborových zařízeních vlivem dokončování odsunu Němců, slábnutí migrační vlny a dalších etap vyšetřování válečných zločinů, trestáním provinilcům, stabilizovala. Na početní redukci německé menšiny pak navázala snaha o potrestání prací politické odpůrce a příslušníky třídních nepřátel, rozvratníků. Po osvobození vznikala celá řada zařízení s názvem tábor, využity byly budovy některých koncentračních táborů, místa ubytování komand pro tyto tábory, zařízení k soustřeďení Židů. Vysoké počty zatýkaných a příprava odsunu přivedly v prvních poválečných měsících do táborů Němce v rámci pracovního nasazení, ale i občany Československa v rámci pomoci při obnově, byly tedy obsazeny i budovy jako třeba kasárna, sály kin, hostince, školy, skladiště, tovární stavby či venkovské dvory, sýpka apod.¹⁸²

Na začátku zde byly soustřeďeny všechny osoby neodděleně, tudíž tu žili civilisté spolu se zajatci, neboť jejich roztrídění se dělo jenom velmi zřídka, a když tak nerovnoměrně. Navíc totéž platilo pro zacházení s ženami, dětmi, nemocnými, starými či práce neschopnými lidmi, ovšem v pramenech se dozvídáme, že bylo vydáno hodně vyhlášek o tom, že by se mělo zacházet s odsunovanými lidsky, bez záště, spravedlivě. Psalo se též o mírném zacházení s dětmi, již přestárlými lidmi či nemocnými. Základní ideou bylo buď co největší počet Němců odsunout, nebo

¹⁸²Archiv ministerstva vnitra (MV),fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

nasadit na práce. Tábory bývaly často přeplněné, panovaly zde zhoršené hygienické podmínky i špatná zdravotní péče, docházelo k nedostačujícímu zásobování a při těžké práci měly všechny tyto faktory fatální následky v podobě zvýšené úmrtnosti, především u starých lidí nebo dětí. Zajímavé je zmínit i terminologii, jelikož v začátcích byl značný zmatek, k označení táborů se používaly pojmy jako koncentrační tábor, internační tábor, sběrný či záchytný tábor, tábor politických vězňů, pracovní tábor, kárný tábor, dle souhrnných pravidel ve zprávách ze srpna až října roku 1945 bylo využito cca 500 zařízení, jež byla pojmenována a fungovala jako tábor.¹⁸³

Od srpna 1945 lze hovořit o vybudované táborové soustavě českých zemích, která měla svou centrální správu, dozor i kontrolu, tohle všechno zabezpečovalo vyhrazené speciální oddělení ministerstva vnitra. Při koordinaci postupů řešili záležitosti týkající se táborů, to jest provozu a správy táborů, zároveň občas tuto problematiku řešila i jiná ministerstva jako např. spravedlnosti, zdravotnictví, obrany či ministerstvo ochrany práce a sociální péče. Internační oddělení se ustanovila při ZNV v Praze, Brně a Ostravě v rámci bezpečnostního aparátu, s příslušníky SNB v čele. Tam kde byla vysoká koncentrace průmyslu a vysoký počet Němců vznikla také velitelství, faktem zůstává, že většina agendy, jenž se týkala vedení, kontroly táborů byla delegována na okresní národní výbory či v pohraničí na okresní správní komise. Klíčová byla kooperace i s dalšími složkami jako například armádou, zdravotní správou, justicí, a také institucemi, které měly na starosti osídlování pohraničí a konfiskace Němcům zabaveného majetku. Samozřejmě se tyto všechny instituce podílely na organizaci a provedení odsunu.¹⁸⁴

Hospodaření jednotlivých táborů a jeho zásady se snažili nějakým způsobem sjednotit, ale bohužel tyto pokusy narážely na výrazné problémy. Jiným způsobem fungovaly tábory pro repatriaci a reemigraci, jinak zase závodní střediska, jež spravovala doly a průmyslové podniky, proto byly postupem času zavedeny jednotné domácí řády plus závazná zdravotní, pracovní i strážní pravidla. Prosadit

¹⁸³ Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

¹⁸⁴ Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech

všechny pokyny a směrnice nebylo jednoduché, ovšem poměry v táborech zhruba od podzimu roku 1945 stabilizovaly. Na konci roku 1945 se ustálily tři základní typy táborů: internační, sběrné a pracovní. První typ byl určen pro osoby, které byly zadrženy a vyšetřovány pro trestné činy či skutky dle dekretu č. 16/1945 Sb. tzv. retribučního dekretu, díky němuž měli být postaveni před mimořádné lidové soudy. Sběrné tábory určeny k soustředění Němců před definitivním odsunem z ČSR, rovněž jako přechodné ubytování pro lidi, kteří měli opustit své domovy a také pro osoby, jež podléhaly pracovní povinnosti a přidělené mimo své bydliště. Dle prostudovaných pramenů mohli být zásadním důvodem důslednější kontroly ze strany nadřízených úřadů důvod personální, občas byli vystřídáni kontroverzní velitelé táborů či jiný problémový personál, který dozoroval internované osoby. Dále mohly mít vliv na podmínky v táborech častější návštěvy delegátů mezinárodního červeného kříže plus kritické hlasy z ciziny, v nejmenší míře pak i od domácího prostředí, ale i zde se v pramenech objevovaly přísné vyhlášky o humánním zacházení s odsunovanými osobami. Předběžný odhad hovoří o 6 000 - 7 000 úmrtích v těchto táborových zařízeních za období 1945-1948. Samotný vznik táborové soustavy v ČSR měl přispět k řešení poválečné situace, na místě je ovšem i připomenout, že v táborech mohlo docházet k násilnostem na často nevinných lidech, resp. k jisté formě mimosoudních perzekucí.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Archiv ministerstva vnitra (MV), fond E-6, E-7, inv. j. č. 5, Informace pro pana ministra o internačních a jiných táborech ; srovnej s: Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1., Opava: Tilia, 1996, 263.

4 Analýza dobového tisku 1945 -1946

V této analýze dobového tisku se zaměřím na články, které v době těchto dvou let vycházely na téma vysídlení německého obyvatelstva z Československa a témat s tím spojených, jako je poválečné uspořádání země, dekrety prezidenta republiky, požadavky veřejnosti či vznik soustavy internačních středisek pro odsunované osoby a samotný průběh odsunu. Použiji k tomu přístup kritické diskursivní analýzy (CDA) předeslaný v první kapitole práce.

Papírové noviny byly nejen v době 1945 - 1946 jedním z hlavních mediálních prostředků, jak sdělit lidem události z domova i ze světa. Rozhlas a noviny sloužily jako hlavní média této doby. V době poválečné bylo normální a zcela běžné, že většina občanů ČSR byla členy některé ze čtyř politických stran, případně nějakého zájmového spolku. Z tohoto důvodu je zajímavé dění v jejich straně, která vydávala své noviny a na jejich stránkách informovala své členy o aktuálních tématech. V tomto případě o poválečném vývoji ČSR, neboť po osvobození občané čekali na pokyny, jakým způsobem mají navázat na předchozí život. Jakým způsobem se republika vypořádá se zrádci, kteří pomohli rozbít republiku, poslali mnohé do koncentračních táborů, z kterých se skoro nikdo nevrátil a také, jak se bude obnovovat zničená republika.

Noviny všech povolených politických stran byly obnoveny zhruba v polovině května 1945 (12., 14., 15., 16. 5. 1945), tedy těsně po konci druhé světové války v Evropě (8. - 9. 5. 1945). Tyto deníky jsem zvolila, protože jsem se zaměřila na pohledy jednotlivých politických stran, zda se jejich argumenty a stanoviska ohledně odsunu Němců, poválečného vývoje či vize nového státu výrazně lišila dle jejich jednotlivých ideologií či ne. Pořadí jsem zvolila dle výsledků voleb do Ústavodárného národního shromáždění z roku 1946, postupuji sestupně, tedy od extrémní levice a vítěze voleb KSČ k nejméně úspěšné straně ve volbách Československé sociální demokracii.

4.1 Rudé právo 1945

Tento deník byl obnoven dne 16. května 1945, jednalo se o noviny vydávané Komunistickou stranou Československa, tato strana byla v té době nejsilnější. Témata týkající se odsunu Němců, zabírala vždy přední stránky novin, pokud se o nich psalo. Bezprostředně v květnu se v Rudém právu řešil programový bod vlády o řešení menšinové otázky, resp. zda bude či nebude poskytnuto československé státní občanství Němcům a Maďarům, případně a za jakých podmínek. Republika však nechtěla trestat své loajální občany německé a maďarské národnosti, kteří jí zachovali věrnost, ovšem s viníky chtěli jednat přísně. Historicky odůvodňovali již od počátků, proč by tyto menšiny občanství dostat neměly, argumentovali především mnichovskou dohodou.¹⁸⁶ Už název onoho programového bodu vlády, řešení menšinové otázky, ukazoval postoj společnosti vůči menšinám, který nebyl příliš kladný. V tomto ohledu používali především argumentaci týkající se mnichovské dohody (a tím následné rozbití republiky atd.)¹⁸⁷

Za měsíc květen přibližně do poloviny června 1945 se přímo pojem odsunu nepoužil, byl v podstatě ukryt ve vyjádřeních typu: „*vykořeňujeme ze svého života Němce*“¹⁸⁸, Tímto spojením bylo jistě myšleno, že se společnost všemožně snažila Němce vytlačit z veřejného života. Rudé právo na svých stránkách chválilo hrdinnou Rudou armádu, vyzývalo k jednotě národa, ke společné práci na obnově republiky, protože budovali nový stát, novou státní správu, ale i třeba lidově demokratickou armádu. Tendence vypořádat se zrádci národa byla veliká, rovněž proto informovaly noviny o lidových soudech se zrádci národa. Téma odsunu se definitivně akcentuje až po polovině června, kdy SSSR pochopil jako první naši situaci a podpořil „energické řešení otázky Němců a Maďarů“ u nás. Západní mocnosti ještě vyčkávaly se svými stanovisky. Přímý pojem odsun se objevil poprvé krátkém červnovém oznámení o tom, že tato otázka budou řešit přesně podle programu vlády.¹⁸⁹

¹⁸⁶Rudé právo, č. 11., 16., 17., 1945, s. 1., 18. 5. 1945, s. 1., 25. 5. 1945, s. 2., 26. 5. 1945, s. 1.

¹⁸⁷Rudé právo, č. 11., 16., 17., 1945, s. 1., 18. 5. 1945, s. 1., 25. 5. 1945, s. 2., 26. 5. 1945, s. 1.

¹⁸⁸Rudé právo, č. 18., květen 1945, 27. 5. 1945, s. 1.

¹⁸⁹Rudé právo, č. 38., 20. 6. 1945, s. 2.

Dalším tématem objevujícím se v diskursu byla konfiskace zemědělské půdy, která byla ve vlastnictví Němců, tedy v „cizáckých rukou německo-maďarské šlechty“. Tato konkretizace vykresluje německou menšinu jako buržoazní živel, s kterým je třeba řádně zatočit, komunisté se svou ideologií třídního boje vymezovali vůči aristokracii či buržoazii, proto to zřejmě zdůraznili. V následném čísle se řešily konkrétní postupy konfiskace. Objevila se tu historická argumentace, kdy po bitvě Bílé hoře (1620) byla mezi „cizácké kořistníky“ rozdělena většina panství v českých zemích. Pozemkovou reformou po první světové válce se situaci nepodařilo vyřešit uspokojivě, a proto chtěli odčinit tuto odvěkou křivdu. Tento národohospodářský aspekt nejvíce akcentovali právě komunisté. Až s obdivuhodnou důsledností byly zdůrazňovány Rudým právem historické epochy, jenž se hodily k protiněmecké argumentaci, přičemž důrazem na 17. století (vláda Habsburků a násilná rekatolizace) opravdu silně zvýraznili německý způsob uvažování v rámci velké „evropské“ říše (Velkoněmecké říše).¹⁹⁰

Na počátku července vyšly na titulní straně hned tři články, které měly souvislost s odsunem Němců a Maďarů z ČSR. „Vyčistíme republiku“...zde se řešila pravidla později vydaného ústavního dekretu o státním občanství. Sovětská vláda na jednání v Moskvě podpořila odsun Němců a Maďarů, používali pojmy transfer a odsun. ČSR žádala podporu organizovaného odsunu neloajálních menšin německých, které se provinily, ale i maďarských, považovala to za svůj životně důležitý zájem. U Němců z jižní části Čech a Moravy navrhovali přesídlení do Rakouska s tím, že česká menšina žijící ve Vídni by mohla přesídlit zpět do republiky.¹⁹¹

Postupimská konference začala v červenci 1945.¹⁹² O pár dní později vyšlo plné znění dekretu o novém osídlení zemědělského území slovanským i slovenským obyvatelstvem. Jasně obrysy odsunu menšin z ČSR dala až tato konference. Komunisté si připisovali největší zásluhy za kladné stanovisko k odsunu, velký Stalin ho totiž schválil v Moskvě. Zřejmým důvodem, proč Rudé právo nepsalo o odsunu dříve, mohla být dosud nevyjednaná podpora, neboť československá

¹⁹⁰Rudé právo, č. 38., 20. 6. 1945, s. 2. ; srovnej s: Mikulec, J., *31.7.1627 - rekatolizace šlechty v Čechách: čí je země, toho je i náboženství*. Praha: Havran, 2005., s. 196.

¹⁹¹Rudé právo, č. 48., 3. 7. 1945, s. 1-2.

¹⁹²Rudé právo, č. 57., 14. 7. 1945, s. 2.

reprezentace ji neměla slíbenou mezinárodně. Požadovali vystěhování Němců především z bezpečnostních důvodů, v jejich argumentaci zmiňovali německé wervolfy - vlkodlaky, kteří rozvíjeli teroristické akce, nejen v ČSR, ale i v západní Evropě. Přicházeli do pohraničí, aby zde škodili, byli zdrojem neklidu, proto požadavek na jejich bezpodmínečné vystěhování sílil. „*Němci nedají pokoj, dokud nebudou z Československa vystěhováni.*”¹⁹³

Na základě dobové interpretace události, se zdůvodnění odsunu vyskytovalo i v různých údajně „německých akcích“. Příkladem byl požár v továrně v Krásném Březně u Ústí nad Labem. Zde byly jako dělníci zaměstnány pouze osoby německé národnosti, proto podezření ze založení požáru padlo na ně. Vše bylo navíc podpořeno útokem na vlak na trati Ústí nad Labem - Podmokly, jenž se odehrál krátce před požárem a vlak vykolejil. Rudé právo psalo o této události negativně směrem k Němcům, i když důkazy nebyly jednoznačné. Podporovaly tím jejich odsun a myšlenku trvalého nebezpečí pro stát, kdyby tu Němci zůstali.¹⁹⁴ Následující den byla veřejnost informována ještě podrobněji o Ústecké katastrofě a důrazně se deklarovalo vypořádání s pátou kolonou. Hned dva články tedy vyšly v jednom čísle na titulní straně k tématu „očistění“ či „dokonalé očistě“ republiky od Němců. O den později, 2. srpna 1945, poprvé oficiálně velmoci uznaly požadavek odsunu. Velká trojice¹⁹⁵ tak dala najevo, že měla zájem na zničení nacionálně socialistického učení ve všech oblastech života.¹⁹⁶

Vysídlení Němců bylo úspěšně dohodnuto za podpory tří velmocí. Ze zprávy a tohoto neutrálního termínu vidíme, že se mělo jednat o akt organizovaný, humánní, ne o pomstu, takto to bylo v diskursu doby prezentováno. Mezinárodní podpora odsunu měla obrovský význam. Československá reprezentace si toho byla vědoma, bez souhlasu velmocí by k odsunu dojít jistě nemohlo.

Podrobný plán odsunu Němců předložila československá vláda spojencům zhruba měsíc po jeho schválení mocnostmi, velká většina Němců měla být vyvezena z republiky. V té době jich bylo na území ČSR cca 3 miliony, počítalo se evidentně

¹⁹³Rudé právo, č. 54., 11. 7. 1945, s. 1.

¹⁹⁴Rudé právo, č. 72., 1. 8. 1945, s. 1.

¹⁹⁵Velká trojice/trojka, webové stránky moderní dějiny, online dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/velka-trojka-a-mezinarodni-jednani/>

¹⁹⁶Rudé právo, č. 73., 2. 8. 1945, s.1.; č. 74., 3. 8. 1945, s. 1.

s tím, že výjimku dostanou jen nemnozí.¹⁹⁷ Komunisté výrazně podporovali svou ideologií vysídlení německé menšiny.

Na počátku srpna 1945 bylo vydáno velké komuniké z Postupimi a o den později kompletní znění dekretu o úpravě československého státního občanství. Veřejnost zajímalo, jak tato konference probíhala, zda požadavek odsunu najde pochopení či ne. Dlužno dodat, že pro dnešní dobu může být raritou tehdejší tištění textů zákonů v novinách, tehdejší veřejnost však chtěla tyto dekry číst.

Moskva byla pro vystěhování Němců z ČSR, tito vlkodlaci se snažili hledat podporu u Henleinovské páté kolony. Dnes údajně „*prolévají krokodýlí slzy nad osudem tehdejších chráněnců a nad tím, že prý Češi s Němci krutě zacházejí.*“¹⁹⁸ Opakovaná argumentace mnichovskou dohodou a nuceného podřizování fašistické¹⁹⁹ agresi, přičemž tehdejší diskurs stavěl fašismus a nacismus na roveň, i když tyto ideologie nebyly stejné. Rudé právo tuto argumentaci Němců interpretovalo nejen jako útok na nezávislost ČSR, ale také jako útok na oporu míru SSSR. Toto zaštitění svědčilo o snaze jasného vymezení se vůči nepříteli, přičemž Sovětský svaz stál při nás. V. Clementis²⁰⁰ dokonce hovořil o tom, že je životním zájmem ČSR odsun Němců a odmítal, že bychom se staly jakýmsi satelitem SSSR, neboť jenom díky SSSR jsme byli v bezpečí.²⁰¹ Komunistická propaganda začala s počátkem vydávání novin a nijak neustávala v průběhu obou dvou let. Rudé právo řešilo dále ke konci září osídlení a počestění pohraničí, chtěli dosáhnout těchto cílů bez zbytečných národohospodářských ztrát.²⁰² Vůbec na národohospodářské a majetkové poměry Rudé právo vždy pamatovalo na prvním místě. Rozhodně tím získávalo pozitiva u veřejnosti, protože mnozí získali po odsunutých Němcích majetek.

Odsun Němců začal dle návrhu 15. října 1945, z Československa, Polska a Maďarska se mělo odsouvat 4,5 milionu Němců. Z ČSR přesněji 2 a čtvrt milionu osob, po 6 000 denně, z Polska to celkovým součtem bylo 1,5 milionu

¹⁹⁷Rudé právo, č. 103., 7. 9. 1945, s. 2.

¹⁹⁸Rudé právo, č. 111., 16. 9. 1945, s. 1.

¹⁹⁹Rudé právo píše o fašistické agresi, nikoliv nacistické, což by asi bylo přesnější

²⁰⁰V. Clementis, slovenský komunistický politik, online dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/vladimir-clementis.php>

²⁰¹Rudé právo, č. 111., 16. 9. 1945, s. 2.

²⁰²Rudé právo, č. 115., 21. 9. 1945, s. 1.

Němců, z Maďarska „jen“ půl milionu osob. Zřídila kvůli tomu uprchlická střediska v Roztokách, Zhořelci, a Wriezenu.²⁰³ Odsun byl chápán jako velké zadostiučinění pro československý lid, jeho reprezentace přijala bez námitek plán maršála Žukova²⁰⁴ na vystěhování Němců a Maďarů, přímo psali, že všichni „pocitiví Češi a Slováci“ uvítali tuto skutečnost. Daleko více než odsun zde však zdůrazňovali komunisté práci po skončení odsunu, neboť té mělo být hodně. Zvláště v pohraničních oblastech, kde po odsunutých osobách zbyla zemědělská půda k obdělávání. Zřídili tzv. Osídlovací úřad, který se staral nejen, o provádění organizovaného odsunu, ale i o osídlování pohraničí. Lid si přál mír a klid na budování nové republiky.²⁰⁵ Vizi nové republiky založili na, jak nastínil komunistický ministr V. Nosek²⁰⁶, národním státu a vůli tvrdě pokračovat v očistě od fašismu (lidové soudy, znárodňování). Zde se termínově spojují ideologie fašistická a nacistická, respektive v diskursu se nám objevoval pouze pojem fašismus (antifašisté). Razantně i v otázce „řešení německého problému“, neboť někteří nacisté upláceli státní orgány republiky, aby dostali osvědčení o tom, že jsou státně spolehliví občané. Byla dále přislíbena ochrana ze strany čs. úřadů i orgánů těm Němcům a Maďarům, kteří stáli při republice, věrně za ni bojovali a trpěli pod nacismem, ve své podstatě stejným způsobem jako občané čeští.²⁰⁷

Předseda tehdejší vlády deklaroval, že odsun by rádi provedli do roka. Považoval za samozřejmé, že se o své vystěhované soukmenovce „musí v říší postarat sami“, pokud se chtějí zasloužit o mír. Připomíná však, že sudetští Němci hlasovali z velké části pro Henleinovu stranu, čímž byla zřejmá jejich neloajalita vůči ČSR.

Poprvé se v září v Rudém právu objevila zahraniční kritika odsunu ze strany Anglie, kterou předložila deputace biskupů anglických církví lordu Attleemu²⁰⁸, ten však odvětil, že „vláda nenesla žádnou odpovědnost a snažila se o vše možné.“²⁰⁹ Upozorňovali na stížnosti o žalostných podmínkách evakuovaných Němců z Polska a ze Sudet. Angličtí poslanci k tomu (šest labouristů a dva

²⁰³Rudé právo, č. 129., 9. 10. 1945, s. 1 .

²⁰⁴22. 11. 1945 Přijat Žukovův plán na umístění Němců Spojeneckou kontrolní radou

²⁰⁵Rudé právo, č. 132, 12. 10. 1945, s. 3.

²⁰⁶Ministr vnitra V. Nosek, komunistický politik ČSR, online dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/vaclav-nosek.php>

²⁰⁷Rudé právo, č. 71., 31. 7. 1945, s.1.

²⁰⁸Ministerský předseda VB, C. R. Attlee., online dostupné z: <https://www.thefreedictionary.com/Attlee>

²⁰⁹Rudé právo, č. 110., 15. 9. 1945, s. 2.

nezávislí) požadovali zastavit odsun Němců kvůli případnému sociálnímu a hospodářskému chaosu, i kvůli nastalému zimnímu období.²¹⁰

V říjnu 1945 se i prezident Beneš ve svém projevu vyjádřil k obviněním z mezinárodního tisku, že odsun neprobíhal správným, důstojným způsobem, dokonce „*děláme to, co dělali nacisté nám. Prohlásil však kategoricky, že ať už je na tom všem něco pravdy nebo ne, naši Němci musí odejít a odejdou.*” Právě kvůli drobnohledu zahraničí se zdůrazňoval náš humánní, lidský, morálně odůvodněný postup při odsunu. Orgány, které by to porušily, by byly volány k odpovědnosti. Vláda si byla vědoma mezinárodní situace, proto nehodlala dopustit poškození pověsti republiky nějakými nezodpovědnými živly.²¹¹

Podpurným argumentem pro odsun se jistě stal i říjnový článek, který otiskl deník Daily Mail, jenž uveřejnil pár rozhovorů s Němci z československého pohraničí a Rudé právo otisklo krátký článek o jejich názorech na odsun z republiky, vyjmu příklad: Jednalo se o bankovního úředníka, 40let, narodil se v Ústí, nenaučil se nikdy česky, prý neměl talent na jazyky. Při otázce na odsun ano či ne si myslel, že asi bude vystěhován do Německa. Tvrdil, že se vystěhovat nechce. Byl ovšem členem nacistické strany, takže vydedukoval, že nebude moci zůstat. Ohledně otázky na spravedlivost odsunu jen krčil rameny. Pak řekl, „*takový je život, nevinní musí trpět.*”²¹² Tuto ukázkou uvádím proto, abych upřesnila pohled tehdejších Němců (sudetských), kteří sami sebe považovali za nevinné. Přestože úplně bez viny nebyli, vzhledem například k členství ve nacistické straně jako v tomto případě.

Chtěl - li někdo vehementně zůstat, možnost zřejmě byla, ale těchto případů bylo málo. Kromě toho se řešily násilné činy z opačné strany, *tedy „Němci pálili úrodu, vytrhávali koleje, docházelo k tajemným výbuchům a zákeřným vraždám.*”²¹³ Jednalo se pro tehdejší společnost pouze o utvrzení v tom, že sudetští Němci museli být vystěhováni z republiky.²¹⁴ V listopadu již odsunuli 1000 Němců z Plzně, odsun proběhl šetrně, měli dostatek potravin. Byli u toho dva zahraniční

²¹⁰Rudé právo, č. 130., 11. 10. 1945, s. 1 .

²¹¹Rudé právo, č. 135., 16. 10. 1945, s. 2.

²¹²Rudé právo, č. 139., 20. 10. 1945, s. 2.

²¹³Tamtéž.

²¹⁴Tamtéž.

novináři, kteří se informovali o poměrech na Plzeňsku a kvitovali průběh odsunu.²¹⁵

Používali v tisku často spojení „naši Němci“ ovšem ve smyslu naše záležitost, nikoliv naši spoluobčané či soukmenovci. Akcentace odsunu sudetských Němců vypovídá o složité situaci v pohraničí (Sudotech), kde bylo tvrdě postiženo české obyvatelstvo za dob Protektorátu, po válce zde proto byla větší vůle k tvrdšímu vypořádání se s Němci. Článek kritizující odsun či obranu německé menšiny ze strany ČSR prostě neexistoval.

Na podzim se Rudé právo zaštiťovalo lepší budoucností, kterou měl ČSR zaručit Sovětský svaz. Podepsání dekretů a samotné texty dekretů o znárodnění potravinářského průmyslu, soukromých pojišťoven či akciových bank atd. zabraly celé dvě velké strany těchto novin. Vůbec se komunisté velmi často zabývali majetkovými otázkami, pravdou je, že diskurs odsunu byl v tomto evidentně skryt. Zbavili jsme Němce práv, majetku, půdy, dávali jim tak najevo, co si myslíme o jejich případném setrvání v ČSR.

Skoro ke konci listopadu se spojenecká kontrolní rada rozhodla, jakým způsobem bude umísťovat odsunuté Němce, přijali Žukovův plán.²¹⁶ Rudé právo zdůrazňovalo podíl sovětského delegáta na odsunu, chtěli získat přízeň lidu a podpořit nosnou ideologii SSSR. V listopadu téma odsunu lehce ustalo.

V prosinci 1945 se k otázce vysídlení Němců připojila razantněji otázka Maďarů, oboje zabíralo přední strany novin. Zdůrazňovali, že dohoda o výměně obyvatel by prospěla hlavně Maďarské republice²¹⁷ a jejímu budoucímu demokratickému směřování.²¹⁸ Důraz na řád a organizaci při odsunu psali v každém z článků. Nikde nechybí alespoň jedna věta. K neustále opakované vizi budoucího státu bych připojila to, že chtěli, aby republika byla demokratickým státem a Rudé právo vidělo Sovětský svaz jako nejen spřátelenou mocnost, ale i garanta demokracie. Podporovali ideologii komunismu ve všech oblastech, dokonce Dr. Z. Nejedlý,

²¹⁵Rudé právo, č. 161., 15. 11. 1945, s. 1.

²¹⁶Rudé právo, č. 167., listopad 1945, 22. 11. 1945, s. 1.

²¹⁷Konec roku 1945 přinesl zprávu z Maďarska, kdy tamní vláda schválila dekret o odsunu Němců na základě postupimské konference. Původně se mělo jednat o vysídlení 250-300 tisíc osob, ovšem nakonec došlo na všechny Němce resp. osoby, které měli mateřský jazyk německý. Dohromady asi půl milionu lidí.

²¹⁸Rudé právo, č. 177., 4. 12. 1945, s. 1.

ministr školství a osvěty, hovořil o tom, že „žizníme po poznání pokrokové vědy sovětské.“ Ovšem přílišnou rusifikaci jako budoucí nebezpečí pro ČSR si nikdo nepřipouštěl, respektive ji komunisté vítali.²¹⁹

V lednu roku 1946 se téma odsunu akcentovalo v rámci bilance předchozího roku a činnosti ministerstva vnitra, což bylo úzce propojeno s osidlováním pohraničí.²²⁰ V zimním období kvůli přerušení odsunu z technických důvodů, frekvence článků logicky ustala. Ovšem podpora národního cítění a ideologická propaganda nikoliv. Ke konci ledna vyšla zpráva o budoucím zahájení odsunu Němců. Spojili s touto problematikou s možným připojením ČSR k pětiletému plánu hospodářskému plánu SSSR, celá Evropa směřovala „doleva“, mělo nám to přinést blahobyt, a také rychlou likvidaci neblahého dědictví po Němcích.

Rudé právo na počátku března vysvětlovalo, jak komunisté probojovali odsun Němců. Zdůrazňovali tři hlavní faktory, zaprvé jejich zásadní úlohu²²¹ při provádění odsunu, zadruhé rozdělení zkonfiskované půdy mezi ty nejpotřebnější, což také zařídili oni a za třetí to byli právě komunisté, kteří prosadili, aby Němci nedostali žádnou finanční náhradu za zabavenou půdu.²²² S logickým odůvodněním, že by s tím společnost nesouhlasila. Jelikož se jednalo o předvolební období (květen 1946 volby do NS), politická kampaň sílila, budovatelská propaganda slibující lepší zítřky, zabírala přední strany novin. Také populistické tendence o jednotě národa a Rudé armádě, jenž nám k této jednotě osvobozením pomohla, proto vstupují do popředí. V tomto období vycházelo Rudé právo na šesti, osmi i třeba dvanácti stranách. Měli tedy dostatek místa pro psaní agitačních zpráv, na rozdíl od třeba Lidové demokracie.

V březnu dále vyšly články o tom, že byl zmatek při odsunu. Dosavadní praxe s odsunem skutečných zrádců a fašistických Němců údajně rozhořčovala široké vrstvy pražského obyvatelstva, chtěly vše napravit.²²³ Téma odsunu bylo relativně zatlačeno důrazem na budoucnost republiky. V květnu 1946 se Rudé právo soustředilo na politiky KSČ. Ministr vnitra soudruh V. Nosek učinil projev:

²¹⁹Rudé právo, č. 177., 4. 12. 1945, s. 1.

²²⁰Rudé právo, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1-2.

²²¹Gottwald, Stalin - plán odsunu vznikl dle KSČ v Moskvě

²²²Rudé právo, č. 2., 1. 3. 1946, s. 1-2.

²²³Rudé právo 1946, 28. 3. 1946, s. 12.

*„Ukázalo se, že soužití Čechů a Němců není již možné, národ i vláda národní fronty jsou zajedno, že odsun musí být proveden. Po pevném zásahu generalissima Stalina na postupimské konferenci v náš prospěch, se započalo s odsunem v lednu letošního roku (1946), nebyla však naše vina (komunistů), že se to tak zdrželo. Nebyl to náš výmysl, že budeme Němců dávat do každého vagónu kamínka a vytápět jim vagony.“*²²⁴ Komunisté se zřetelně chtěli distancovat do jakýchkoliv problémů, navíc v tomto vyjádření byla zřejmě skryta kritika západních mocností, které vyžadovaly lidské zacházení s odsunovanými.

Dle ministra Noska dále odsun znamenal, že každý Čech bude muset více pracovat, pak se též ukáže, kdo je vlastenec v práci, v továrnách, na polích atd. Ukáže se tím, kdo to myslí poctivě, a kdo zneužívá odsunu ke stranicko-politické agitaci a demagogii.²²⁵ Ovšem KSČ nejvíce agitovala odsun Němců v rámci ideologie. O demagogii by se dalo hovořit s jistotou až v dalších letech, kdy se propaganda KSČ ještě zesílila.

V dubnu 1946 se objevuje zahraniční kritika odsunu z Anglie, britští poslanci se údajně rozčilovali, jakým způsobem jsme odsunovali Němce zpátky do říše, i v československém tisku prý byly útoky proti SNB a sběrným táborem, že jsme byli na Němce příliš tvrdí.²²⁶ Avšak tato kritika byla ojedinělá.

Žádnému sudetskému Němci nebylo dáno občanství ČSR. Mimo zcela výjimečných případů u jednotlivců, kteří měli skutečnou zásluhu o republiku. Zadruhé není žádná vůle ani úmysl ponechat tu Němce. Provedeme odsun do všech důsledků. Umožňujeme odsun též německým antifašistům, komunistům i socialistům a ostatním demokratům, neboť jejich místo je v Německu, ne v ČSR.²²⁷ Ukázalo se, že oproti předpokladu odsunutí jen „zlých“ Němců, kteří škodili naší zemi, by rádi odsunuli všechny Němce. Věřili, že Německo pro ně

²²⁴Rudé právo 1946, 16. 4. 1946 s. 1.

²²⁵Tamtéž.

²²⁶Rudé právo, č. 91., 16. 4. 1946 s. 1.

²²⁷Tamtéž.

Metodika jest taková to: Nejdříve posuzují žádosti Němců o čs. státní občanství ONV (okresní národní výbory), poté ÚNV a jeho úřadovna, pak projdou žádosti zemskými národními výbory a teprve poté přijdou na ministerstvo vnitra, které je podle dekretu č. 33 instancí rozhodující i konečnou. Pražský magistrát však výborům ani ministerstvu žádné žádosti pražských Němců neodevzdal.

bude lepší domov. Především pak měli pomáhat převychovávat německý národ od nacismu.²²⁸

Komunisté akcentovali téma odsunu, i co se týkalo smíšených manželství, slibovali, že se o očistu Prahy od Němců sami zaslouží. Bylo necelý měsíc před volbami, frekvence populismu sílila. Rudé právo vycházelo na šesti stranách prakticky standardně, a využili k volební agitaci každé téma včetně odsunu.²²⁹ Koncem dubna se Rudé právo vymezovalo vůči lidoveckému týdenku „Obzory“. Ten otiskl projev papeže, jenž hovořil o smutném druhu přesídlování, které se pojilo s imperialistickými tendencemi doby.²³⁰ Toto vymezení mělo velký smysl jistě v rámci nadcházejících voleb a diskreditace lidové strany jako soupeře, který takto podporoval nepřímo myšlenku, že odsun Němců byl špatný. Dle hlavy církve jsme vyháněli Němce z jejich zemí. Lidová strana ve svém úvodníku uvedla, že papež „umí hovořit lépe a krásněji než oni“. Rudé právo tedy vyzývá lidovce, aby vyjádřili před volbami, zda názorově souhlasí s Vatikánem či nikoliv.²³¹

Týden před volbami vycházelo denně osm deset i čtrnáct stran Rudého práva, agitace a boj o voliče byl na úplném vrcholu, komunisté se zaštitovali národními tématy, včetně třeba očisty Prahy od Němců, toto téma se objevuje až na straně deset. Zde akcentovali, že antifašisté již pochopili svou úlohu a ve většině případů se sami přestěhovali do Německa. Oni totiž měli za úkol vyvést Německo z mravní bídy, jenž na ně vrhl nacionální socialismus.²³² Ve skutečnosti možná antifašisté spíše sami pochopili, že by v ČSR byli jen tolerovanými cizinci bez menšinových práv, proto raději odešli sami. Jinak se používal termín antifašisté nikoliv třeba antinacionalisté, i když obě ideologie byly odlišné, diskursu splývali po fašismus.

Na počátku června 1946 vyšel pochvalný článek o Sovětském svazu, který povolil ČSR odsun dalších 650 000 Němců. Řešili odsun po parolodích, což byla novinka, dosud se odsouvalo nejvíce vlaky. Ke konci měsíce vyšla zpráva o hladkém průběhu vysídlení.²³³ V červenci pouze informoval tisk o počtech odsunutých. Úřady vysídlily již polovinu Němců, do konce roku chtěly odsun skončit.

²²⁸Rudé právo, č. 91., 16. 4. 1946, s. 1.

²²⁹Rudé právo, č. 92., 17. 4. 1946, s. 1.

²³⁰Rudé právo, č. 102., 20. 4. 1946, s. 2.

²³¹Rudé právo, č. 102., 20. 4. 1946, s. 2.

²³²Rudé právo, č. 117., 19. 5. 1946, s. 10.

²³³Rudé právo, č. 129., 2. 6. 1946, s. 1. ; č. 145., 23. 6. 1946

²³⁴V srpnu vyšel článek o ukončení odsunu, plánovala to vláda na 28. října, k tomu se přidružil problém osidlování pohraničí, jenž slibovali definitivně vyřešit brzy.²³⁵ Noviny v polovině srpna poukazují na neslýchaný projev maďarského ministra zahraničí, který razantně odmítl snahy o přesídlení Maďarů. Československo bylo rozčarováno, s odsunem této menšiny počítalo, mírová konference v Paříži se vyvíjela jiným směrem.²³⁶ Stránky Rudého práva však po celý srpen plnily názory a projevy československých politiků o tom, že z plánu vysídlení maďarské menšiny neustoupí. Vše měla vyřešit bilaterální dohoda. Rozhodně by neustáli domácí veřejné mínění, kdyby zaujali jiné stanovisko.²³⁷ V září se poté objevilo vysvětlení, proč zřejmě Maďaři nechtěli své krajany přijmout zpět. Vymlouvali se na nedostatečné zásoby potravin a nedostatek místa, kam by umístili přistěhovalce. Rudé právo je však obvinilo z toho, že potřebovali, aby jejich menšina zůstala v ČSR, neboť by mohla časem splnit stejný úkol jako předtím sudetská, revisionismus se musel mít o co opřít. Komunisté používali evidentně velmi tvrdou argumentaci.²³⁸ Kvůli nedohodě je ČSR kritizuje za znevažování mírové konference.²³⁹ V polovině září byl názor československé delegace stále stejný, a sice, že jedině odsun *Maďarů* „zaručí budoucí mír v Evropě.“²⁴⁰ Ke konci září argumentace velmi přitvrdila, „maďarská menšina musí odejít, aby se neopakoval Mnichov“ ČSR dávala najevo svůj názor. Maďarsko proti tomu rozeslo fámou o existujícím internačním táboře na Slovensku pro Maďary, což nebyla pravda.²⁴¹ Sovětský delegát Vyšinskij měl projev, kde se, spolu s dalšími slovanskými státy, postavil za odsun Maďarů.²⁴² SSSR zřejmě sledoval své zájmy a chtěl získat ještě větší uznání a respekt od Československa.

Rudé právo akcentovalo ke konci října s nelibostí, že se stále nepodařilo plně odsunout Maďary dle dohody, bránili se všemi možnými prostředky.

²³⁴Rudé právo, č. 161., 16. 7. 1946, s. 1.

²³⁵Rudé právo, č. 179., 6. 8. 1946, s. 1-2.

²³⁶Rudé právo, č. 187., 15. 8. 1946, s. 1.

²³⁷Rudé právo, č. 193., 22. 8. 1946, s. 1.

²³⁸Rudé právo, č. 206., 6. 9. 1946, s. 1.

²³⁹Rudé právo, č. 242., 19. 10. 1946, s. 1.

²⁴⁰Rudé právo, č. 213., 14. 9. 1946, s. 1.

²⁴¹Rudé právo, č. 215., 17. 9. 1946, s. 1.

²⁴²Rudé právo, č. 230., 5. 10. 1946

Dále se už podařilo nahradit odsunuté Němce v průmyslu, čímž komunisté oponovali těm, kdo tvrdili, že pro republiku bude složité nahradit tuto pracovní sílu, dosáhli 70% úrovně z roku 1937.²⁴³ Dne 25. října 1946 skončil organizovaný odsun Němců, tím pádem se téma v novinách již nevyskytuje.²⁴⁴ V zimním období tisk měl již jiná témata. Rudé právo si však připisovalo alespoň největší zásluhy za osídlení pohraničí republiky po odsunutých lidech.²⁴⁵

4.2 Svobodné slovo

Svobodné slovo byly noviny, které patřily Československé straně národně socialistické. K jejich obnovení došlo 16. května 1945. Uvádím je druhé v pořadí, protože tato strana skončila druhá ve volbách roku 1946 za vítěznými komunisty. Tento deník vycházel na čtyřech, občas šesti stranách. Obecně ve všech denících včetně Svobodného slova vycházely v počátku oslavné články o konci války. Byla téměř cítit obrovská úleva z ukončení světového konfliktu.

Hned v prvním květnovém čísle, stejně jako u Práva lidu, se objevila zpráva o německé záškodnické válce, Němci v pohraničních Sudetech pokračovali v boji, přestože válka již skončila. Mezi záškodníky byly občas i ženy.²⁴⁶ Termín odsun byl skryt „v očistě národa od Němců“, kterou nazývali nezbytností. Tato očista měla být zevrubná. Národní socialisté dávali důraz na tzv. „hospodářské odzbrojení“, v tomto článku se přímo objevilo, že české lidi z chudých oblastí chtěli přesídlit do oblastí, z nichž „vyženeme Němce“, rovnou zde bylo napsáno, že i od Maďarů „se očistíme“. To vše odůvodňovali jejich historickou vinou, rokem 1938.²⁴⁷

Zřizovala se nová státní správa, dalším tématem se stala problematika veškerého majetku Němců, který vzali do státní správy (národní výbory), pro občany to bylo evidentně důležité.²⁴⁸ Ke konci května napsalo Svobodné slovo vůbec nejúdernější vyjádření ze všech, a sice titulek článku: Zde se objevila totální nenávist vůči všem Němcům. Absolutní kritika těch Čechů, kteří přinesli žádost, že ten nebo onen

²⁴³Rudé právo, č. 246., 24. 10. 1946, s. 1.

²⁴⁴Rudé právo, č. 247., 25. 10. 1946, s. 1.

²⁴⁵Rudé právo, č. 288., 14. 12. 1946, s. 3.

²⁴⁶Svobodné slovo, č. 5., 16. 5. 1945, s. 1.

²⁴⁷Svobodné slovo, č. 7., 18. 5. 1945, s. 1.

²⁴⁸Svobodné slovo, č. 12., č. 13., 24. 5. 1945, s. 2., ; 25. 5. 1945, s. 1.

Němec byl „hodný“, označovali je za „šmelináře, co se dali koupit za mizerný peníz“. Dokonce podle tohoto článku, nesměla být žádná žena provdaná za Němce (smíšené manželství), považována za Češku. Každého, kdo by Němcům pomáhal, chtěli dát na pranýř, byl to „škůdce národa“. „*Německý národ byl odpovědný celý, musí nést trest za zločiny, jichž se dopustil. Proto žádné výjimky. Ty by se nám určitě v budoucnosti zle vymstily k nenapravitelné škodě národa a státu.*“ *Nezapomeňte Churchillova slova: Nejhodnější Němec je mrtvý Němec.*“²⁴⁹ Taková to nenávistná rétorika vůči Němcům, ale i vlastně Čechům, se nevyskytovala v žádném jiném ze tří ostatních deníků. Pouze ve Svobodném slovu, které bezostyšně používalo princip kolektivní viny, jenž odůvodňovalo zvěrstvy nacismu za války.

Vyskytoval se tu apel na to, že majetek Němců patřil státu, takže občané ho měli odevzdat. Objevuje se tu krátký článek o dvou Českách, které ukryly doma tři kufrы věcí od Němců. Porušily tím vyhlášku Národního výboru na Spořilově, za trest byly ostříhány do hola a veřejně pranýřovány na spořilovském náměstí.²⁵⁰ Některé státní orgány vzaly přísnost skutečně velmi vážně. O takových událostech žádný jiný politický deník nepsal, krátce, stručně, úderně.

V červnu 1945 otiskly celý projev E. Beneše v Lidicích, kde on sám říkal, že všichni Němci měli svůj díl viny na lidické katastrofě, protože se nepostavili nacistům.²⁵¹ Jeho slova byla velmi emotivní, princip kolektivní viny se z nich dal vyčíst. Na druhé straně na daném místě a v poválečné situaci nemohl zřejmě říci nic jiného.

Též zde vycházely plné texty dekretů na stranách novin, ovšem spíše na straně druhé či třetí. Oslavné články na československé osobnosti tiskly na titulní stranu (E. Beneš), sovětské představitele zmiňovaly spíše v menších zprávách. Spíše pro ně bylo důležité národohospodářské hledisko, osídlení pohraničí Čechy, kteří tam nehdľali jít za kariérou, ale pracovat.²⁵² Svými články podporovalo Svobodné slovo národní cítění a suverenitu. I v polovině června volalo Svobodné slovo po

²⁴⁹Svobodné slovo, č. 15., 29. 5. 1945, s. 2.

²⁵⁰Svobodné slovo, č. 16., 30. 5. 1945, s. 3.

²⁵¹Svobodné slovo, č. 27., 17. 6. 1945, s. 1.

²⁵²Svobodné slovo, č. 22., 6. 6. 1945, s. 1.

důsledné očistě od Němců.²⁵³ Pátá kolona zkrátka musela pryč, jak řekl V. Clementis, jehož projev byl otištěn.²⁵⁴ Ke konci tohoto měsíce se prezident jasně deklaroval, že vystěhování Němců mohlo být uskutečněno pouze s mezinárodní podporou. Proti se logicky stavěli henleinovci, byl tu jmenován třeba W. Jaksch.

V červenci psalo Svobodné slovo, že ČSR trvala na svých předmnichovských hranicích při jednáních v Moskvě. Tato jednání pak byla předzvěstí schválení odsunu. Dávalo důraz na hospodářskou obnovu, podobně jako v předešlých měsících. Zhruba v polovině měsíce vyšel na titulní straně kompletní dekret o potrestání nacistických zločinců, podporovalo to rétoriku národních socialistů.²⁵⁵ Den poté již informovali veřejnost o přípravách konference v Postupimi, 17. července začala.²⁵⁶ Prezident Beneš zde měl projev, kde jasně deklaroval, že Československo bude svobodné a nezávislé, menšiny se u nás neosvědčili kvůli roku 1938, navrhoval proto přesun obyvatelstva. Ovšem organizovaný a za lidských podmínek. Uvedl i konkrétní čísla, zhruba 200 000 nacistů uteklo již samo, asi tak 300-500 000 Němců myslel, že jim ČSR dovolila zůstat.²⁵⁷

Termín přesun se vyskytoval pouze v těchto novinách, obvykle se psalo o spíše odsunu.

V srpnu Svobodné slovo informovalo o požáru v Krásném Březně, přičemž byli zajištěni Němci, co tam žili, protože předpokládali, že to zapálili oni. Tato interpretace byla zcela ve shodě s dobovým pojetím.²⁵⁸ Druhý den vyšel podrobnější článek na dvou stránkách o tom, že za ten požár mohli němečtí vlkodlaci, kteří ukazovali, co umí.²⁵⁹ V té souvislosti se zmiňoval transfer jako jediné možné řešení, na podkladě této události doufali v jeho podporu, ta přišla hned následující den, kdy mocnosti odsun schválily v Postupimi. Svobodné slovo potom otisklo rozsáhlé a přesné výsledky postupimských jednání.²⁶⁰ Srpen byl následující dny naplněn zprávami o tom, jak ČSR uspěla se svým požadavkem

²⁵³Svobodné slovo, č. 29., 14. 6. 1945, s. 1., č. 30., 15. 6. 1945, s. 2.

²⁵⁴Svobodné slovo, č. 29., 14. 6. 1945, s. 1., č. 30., 15. 6. 1945, s. 2.

²⁵⁵Svobodné slovo, č. 52., 12. 7. 1945, s. 1-2.

²⁵⁶Svobodné slovo, č. 56., 17. 7. 1945, s. 1.

²⁵⁷Svobodné slovo, č. 61., 22. 7. 1945, s. 1.-2.

²⁵⁸Svobodné slovo, č. 69., 1. 8. 1945, s. 1.-2.

²⁵⁹Svobodné slovo, č. 70., 2. 8. 1945, s. 1.-2.

²⁶⁰Svobodné slovo, č. 71., 3. 8. 1945, s. 1.-2.; č. 72., 4. 8. 1945, s. 1-2.

odsunu, radost byla značná. Zároveň s tím vyšel dekret o úpravě státního občanství. Němci a Maďaři přestali být našimi občany, slavili to jako dějinné vítězství.²⁶¹ I Svobodné slovo, prostřednictvím ministra Ripky, poukazovalo na prosazení odsunu Němců díky SSSR. Ke konci srpna se akcentovalo znárodnění majetku a poté národní socialisté psali o bratrství Čechů a Slováků, zřejmě chtěli podpořit národní cítění občanů. Září začalo tématem osídlení pohraničí, poctivé lidi tam potřebovali přesídlit, co chtěli pracovat. Odsun zmínil Z. Fierlinger, když řekl, že péče o odsunované osoby bude věcí Německa. Kromě toho Britové uznali náš požadavek odsunu, podporovali nás v cestě k národnímu státu.²⁶² I návrh odsunu byl schválen, Svobodné slovo prakticky ob jeden den informovalo na svých stránkách v těchto měsících o vysídlení, což jen ukazuje na aktuálnost tématu.

V říjnu vydaly velmoci společné komuniké, kde bylo nařízeno, že Němci museli opustit území mimo hranice Německa, čímž definitivně byl odsun odsouhlasen. Celkově z východní Evropy mělo být odsunuto 4, 5 milionu Němců. Pro ČSR to znamenalo cestu k vlastnímu národnímu státu, na kterou se chystalo.²⁶³ Objevil se tu poprvé problém Maďarů, přičemž ČSR tuto problematiku měla vždy spojenou s Němci, neboť chtěla republiku bez menšin, svět však nikoli. Vláda hovořila o humánním, lidském odsunu, na základě pravidel. Po „nelidských metodách“ netoužila a zakazovala je. Především zřejmě kvůli mezinárodnímu mínění.²⁶⁴ Konec října byl ve znamení oslav znovuzvolení E. Beneše prezidentem, byl národní socialista, takže se mu noviny hodně věnovaly. Zároveň také přehlídkou budovatelských tezí a plánu na demokratickou republiku.²⁶⁵

Vláda jednala na počátku prosince o technických detailech odsunu Němců, ale Maďarů, včetně zásobování potravinami.²⁶⁶ Konec roku patřil ve Svobodném slovu mezinárodní politice např. Norimberský proces a vnitrostátní politice, kdy psali o potrestání zločinců či nejvíce o budování nového státu Čechů a Slováků.

²⁶¹Svobodné slovo, č. 73., 5. 8. 1945, s. 1.-2.

²⁶²Svobodné slovo, č. 101., 8. 9. 1945, s. 1. ; č. 102., 9.9. 1945, s. 1.

²⁶³Svobodné slovo, č. 125., 7. 10. 1945, s. 1.-2. ; č. 126., 9. 10. 1945, s. 1.

²⁶⁴Svobodné slovo, č. 131., 14. 10. 1945, s. 1.-2.

²⁶⁵Svobodné slovo, č. 146., 31. 10. 1945, s. 1.-2.

²⁶⁶Svobodné slovo, č. 173., 2. 12. 1945, s. 1.-2.

Na počátku roku 1946 v lednu se objevilo téma odněmčení společnosti ve všech oblastech. Již president Osvoboditel (T.G.M.) razil heslo: „*Musíme se odrahouštit!*“ Tehdejší prezident Obnovitel (E. Beneš) se vrátil s programem odněmčení a odmaďarštění nového Československa, mělo se tak stát v roce 1946. Ačkoliv znepokojivě vyznělo to, že ponechali příslib zhruba půl milionu Němců, že by mohli zůstat v pohraničí.

Jinak toto odněmčení národopisné a statistické mělo být proveditelné, neboť příkladem nám byl východě, kde se SSSR zbavil svých kolonistů německých v Povolží, v Besarábii, v baltských republikách, Bukovině i Haliči. Stejným způsobem byli Němci vytlačováni z Polska až po Odru a Nisu.

U mnohých jmen německých stačilo pouze počeštění: Schultz=Šolc, Schuster=Šustr, Kramer=Kramář, někde bylo možno sáhnout k překladům Böhm=Bém=Čech, Hofman=Dvořák. Všeobecně si úřad vyžadoval dobrozdání kanceláře Slovníku jazyka českého při České Akademii.²⁶⁷

Němci byli označováni jako cizí živel ve všech různých konotacích, přičemž k tomu dali Čechoslovákům sami právo, jak psaly všechny noviny. Ve všech oficiálních dokumentech se hovořilo o tom, že ti Němci, kteří se nijak neprovinili proti československému státu, budou moci zůstat. Docházelo k šetření jednotlivých případů, jenž byli po přezkoumání ponecháni v republice. Korektně budiž řečeno, že výjimek bylo velmi málo.

Odsun byl odložen v zimním období až do jara 1946. Sovětské vojenské okupační úřady zastavily odsun, protože Německo nebylo ještě zralé pro přijetí takového množství lidí. Malé transporty však stále odcházely. Odsun do sovětského pásma prováděli též po Labi, jednalo se s Labskou paroplavební společností, Rudé právo tento způsob též zmiňovalo. S Američany jednala ČSR následně, přičemž do jejich okupačního pásma měli odsunout 1 750 000 Němců. Rovněž naše republika neměla dostatek vozového parku, aby mohla tak rychle zdolat dopravu statisíců lidí. Transporty byly prováděny pouze po železnici. Americké úřady vyžadovaly, aby každý Němec měl u sebe legitimaci a příkrývku, aby s nimi bylo zacházeno lidsky. Každý smí mít 30 kg zavazadel. V některých městech se Němci sami hlásili

²⁶⁷Svobodné slovo, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

do transportů, protože měli již v Německu místo, kam mohli odjet.²⁶⁸ Odklad byl dán povětrnostními a také vyživovacími podmínkami v Německu. Odsun bude trvat do konce července, takže bude dostatek času na náhradu za německé specialisty.²⁶⁹

Byl otisknut projev předsedy sněmovny Josefa Davida, kde vzpomínal na výrok Lorda Rucinmana z roku 1938, který prohlásil: „Soužití Němců s Čechy v jednom státě je nemožné.“ Proto museli Němci bezpodmínečně „ven“ z naší republiky. „*Jako národ Masarykův se vynasnažíme, aby se odsun děl lidsky.*“²⁷⁰ Největším úkolem se pak stalo počestění pohraničí a osídlení poctivými lidmi. ČSR trvala na tom, aby tam lidé šli pracovat a nepočítali s rychlými výdělky.²⁷¹

Odsun Němců z Liberecka uvádím jako příklad průběhu transportu odsunovaných osob do Německa. „*Transport doprovázeli vojáci až do Brodu nad Lesy, kde bude předán Američanům. Němcům bylo přiděleno na osobu 2, 60 kg chleba, 428 gr cukru, 100 gr másla, 107 gr poživatin a 93 gr kávovin. Němci jsou výborně vybaveni šatstvem a obuví. Průměrná váha zavazadel se odhadovala 100 kg na osobu. Každý vagon dostal krabičku sirek, čtyři svíčky a jednu hru karet, aby jim nebyla dlouhá chvíle. Před nástupem do vagónů byli všichni Němci prohlédnuti, churaví z cesty vyloučeni. Každý dostal na osobu 1000 RM na první dny v říši.*“²⁷²

Tento popis ukazoval na lidské podmínky odsunovaných osob. Odsun ve své organizované fázi byl prováděn lidsky, humánně, dle předpisů postupimských.

Lord Jowitt, britský lord kancléř, vyslovil přesvědčení, že mír do budoucna nejlépe zajistí odsunem, který je lepší než soustava mezinárodního dozírání na menšiny. „Německé menšiny svým chováním dokázaly, že nejsou schopny se asimilovat. Henlein byl prostě Hitlerovým náhončím, pravil lord. Jací bychom byli realisté, kdybychom požadovali, aby si Češi znovu dovolili experiment, který se jim již jednou tak špatně vyplatil. Dále řekl, že poměry v československých táborech nejsou neuspokojivé, přál by si, aby totéž mohl říct o Polsku. V Polsku se Němcům, ani Polákům nedaří dobře, odsun očekává 2, 5 milionu v Maďarsku a 10

²⁶⁸Svobodné slovo, č. 4., 5. 1. 1946, s. 2.

²⁶⁹Svobodné slovo, č. 2., 3. 1. 1946, s. 3.

²⁷⁰Svobodné slovo, č. 24., 28. 1. 1946, s. 2.

²⁷¹Svobodné slovo, č. 24., 28. 1. 1946, s. 2.

²⁷²Svobodné slovo, č. 25., 29. 1. 1946, s. 2.

milionů v Polsku, z čehož je asi 5 milionů už v Německu.“²⁷³ Jediné Svobodné slovo uvedlo zahraniční kritiku odsunu, ovšem jiné země než ČSR, ale Polska, s kterým nebyl spokojen britský lord kancléř.

Na počátku dubna vyšel ve Svobodném slovu článek o tom, že v republice žít s Němci. Svaz osvobozených politických vězňů uspořádal v karlínském divadle veřejnou manifestaci, kde požadovali urychlený odsun všech Němců tedy i antifašistů. Ministr Ripka prohlásil, že odchod Němců nás hospodářsky poškodí, avšak budeme raději chudší, jenom když budeme sami.²⁷⁴ Absolutně nepřipouštěli možnost, že by odsun neprovedli. Mezi tehdejšími řečníky bych osobně vyzdvihla dvě jména, a sice Dr. Horákovou a zástupce Československé obce legionářské Dr. Sychravého, ti se spolu s ostatními usnesli na jasném požadavku rychlého odsunu Němců, neboť *soužití Němců v tomto státě není možné.*²⁷⁵

Zajímavý případ se stal v Praze, kdy deset poslanců interpelovalo pana ministra vnitra (V. Nosek) kvůli přihláškám Němců o československou státní příslušnost. Po několik týdnů bylo pražské obyvatelstvo pobouřeno, neboť Němci, které odsuzoval celý kulturní svět jako barbary, měli tolik neslýchané smělosti, dle národních socialistů, že hromadně žádali o naši státní příslušnost. Ministerstvo dalo pražské Němce do sběrných táborů. Hrdinná Praha nehodlala trpět pátou kolonu velezrádců, ještě neuschla krev na pražských barikádách. Pražané nechápali údajně, proč se pražským Němcům ponechaly tak velké byty, zatímco početné české rodiny marně hledaly střechu nad hlavou. Divili se i tomu, že je úřady nedirigovaly do sběrných táborů k nejbližším odsunům, proč se orgány k tomu povolané nezajímali o prověření státní spolehlivosti těchto Němců. Pražané bez rozdílu politických stran i věku Němce v Praze nechtěli.²⁷⁶

Došlo k interpelaci národně socialistická strana na ministerstvo vnitra, kvůli Průtahu v odsunu se řešil v tisku, protože se údajně nelíbil pražským občanům. Přičemž bylo „drzostí“ jak psali, že si 19 000 Němců zažádalo o československé národní občanství. Rudé právo (Komunistická strana) si z toho udělalo věc své strany a přišlo s prohlášením: „Pan ministr nařídil, aby ústřední národní výbor

²⁷³Svobodní slovo, č. 27., 31. 1. 1946, s. 2.

²⁷⁴Svobodné slovo, č. 84., 9. 4. 1946, s. 2.

²⁷⁵Svobodné slovo, č. 84., 9. 4. 1946, s. 2.

²⁷⁶Svobodné slovo, č. 85., 10. 4. 1946, s. 1.

pražský do týdne odevzdal všechny německé záležitosti ministerstvu vnitra, protože je třeba ukončit sabotáže očistné akce na pražské radnici.“ Samo svobodné slovo psalo, že může těžko určit, jak moc nadržovali komunističtí zástupci a ostatní radí sabotáži ve věci očisty, dle pravdy jde říci toto:

Rudé právo též psalo o průtazích v odsunu a velmi rozhodně se od toho distancovalo. Od podzimu 1945 sliboval ministr, že odsun Němců z Prahy začne. Pražané měli již dávno přání, zbavit a odsunout všechny Němce, kdyby ministerstvo konalo, nemuselo by se spekulovat o sabotáži. Navíc by byl v Praze dostatek bytů.²⁷⁷ Jelikož se jednalo o období dubna 1946, tedy zhruba měsíc před volbami, řevnivost mezi oběma stranami vrcholila. Politické body chtěly získat různými způsoby, populistickými prohlášeními, osočováním

V tomtéž čísle vyšel malý článek o Němcích, kteří vypálili Novou ves u Tachova. Shořelo zde 75 obytných domů, 56 stodol a 60 stájí, dále škola, kostel, fara a SNB. Požár byl záměrně založen, vítr vál od západu a domek, kde požár začal, stojí na nejzápadnějším okraji obce. V obci žilo 1 000 Němců a jenom 12 Čechů. Roku 1938 přešli Němci od sociální demokracie do SdP, v květnových volbách získala 12 mandátů z 18. Z 98 % byli novověští Němci fanatičtí nacisté. Po osvobození republiky jich mnoho uteklo přes hranice, udržují ilegální styky s těmi, jež zůstaly v obci. Mezi nimi bylo nutno hledat žháře, neboť v dubnu byl chystán odsun Němců. Němci jenom vynášeli svoje svršky, nesnažili se hasit. K zachraňování ostatních věcí je musely nutit československé orgány. Škoda je asi 14 milionů Kčs.²⁷⁸ Takové zprávy jen podporovaly diskurs odsunu jako nevyhnutelné záležitosti.

V září 1946 vyšel ve Svobodném slovu článek o jednání v Paříži na konferenci, kde Československo opakovaně vznášelo své požadavky na transfer Maďarů u ČSR, chtěli se s maďarskou delegací dohodnout na výměně maďarského obyvatelstva za slovenské. Do rozhodující fáze vyjednávání se zapojil sovětský delegát A. Vyšinskij, sám říkal: Konference je povinna vyřešit tento problém. Transfer je možný a nevyhnutelný. Sovětská delegace se vyslovila pro důsledné rozřešení problému Maďarů v ČSR odsunem. Vše zdůvodnila bezpečností nejen

²⁷⁷Svobodné slovo, č. 91., 17. 4. 1946, s. 1.

²⁷⁸Svobodné slovo, č. 91., 17. 4. 1946, s. 1.

v ČSR, ale i v Evropě. Vyšinskij připomněl i historické pozadí, přípravy Mnichova a angažovanost maďarské menšiny. Československo se snažilo o dohodu přímo s Maďarskem, bohužel neúspěšně. Zároveň Vyšinskij vyvrátil námitky Maďarů, že by pro odsunutí jedince nebylo místa. Dále vyvrátil maďarské pomluvy o rázu odsunu, neboť československá vláda projevila spontánně ochotu provést odsun humánním způsobem. Po tomto všem řečeném, se sovětský delegát pozastavil nad tím, že Maďarsko se vzpírá přijetí vlastních lidí. V novinách vyšel úplný překlad celého tohoto projevu pro jeho závažnost.²⁷⁹

Zajímavostí může být Vyšinského argumentace, že z čísel vyplývá odsun 500 000 Němců z Maďarska do amerického pásma okupačního pásma v Německu, do Maďarska mělo být přesídleno 200 000 Maďarů z ČSR, proto se následně ptá, zda bude pro přesídlené Maďary v Maďarsku místo, protože maďarská vláda tvrdila, že nebude, ale on říkal, že místo bude.²⁸⁰

Celkově se v diskursu českých zemí, prizmatem dnešní doby, málo hovoří o odsunu Maďarů. ČR (ČSR) trápil spíše odsun Němců. Maďaři byli historickou zátěží Slováků, nicméně odsun všech menšin z území Československa byl dobově žádoucí pro blízkou budoucnost republiky. Svobodné slovo bylo naladěno na populistickou notu před volbami, proto o tom referovalo velmi podrobně. ČSR však měla nemalou snahu dohodnout s Maďarskem nějaké přijatelné podmínky pro obě strany.

Ministr Jan Masaryk hovořil o zklamání z vyjednávání v Paříži. Poukazoval na všechny špatné zkušenosti Československa, mnichovský diktát, vídeňskou arbitráž, okupaci velké části Slovenska Maďary, a také rány, které utrpěli nevinní slovenští a čeští lidé. „*Neumíme dost dobře vyčítat*“²⁸¹, říkal Masaryk, ovšem nelze přejít vše to, co lid zažil.²⁸² Maďaři navrhli, abychom jim postoupili část svého území. Odvolávali se na zákony a procedury. Ministr rozhořčeně odpověděl: „Ne.“ Transfer považovali v československé delegaci za nejlepší řešení. Velká Británie a Spojené státy se postavily proti tomuto návrhu, měly své důvody. Jako jediné řešení problému transferu byla navržena bilaterální jednání, přestože

²⁷⁹Svobodné slovo, č. 222., 27. 9. 1946, s. 1-2.

²⁸⁰Svobodné slovo, č. 222., s. 1-2.

²⁸¹Svobodné slovo, č. 227., s. 1-2.

²⁸²Svobodné slovo, č. 227., 4. 10. 1946, s. 1-2.

československá delegace i mnohé další deklarovaly, že Maďarsko by bylo schopno pojmout ten omezený počet Maďarů.²⁸³ Pojmy transfer či odsun byly zaměňovány, synonymně.

Zajímavý je tu fragment Stalinova projevu: V Rusku se dle něj dal uskutečnit socialismus jen násilnou revolucí, zatím co Anglie a jiné země mohly k němu dojít demokratickou cestou a vývojem. Autor článku se podívoval nad tím, že tomuto projevu Stalina, byla věnována médií malá pozornost. Národní socialisté též podporovali levicovou politiku, zřejmě proto ve volbách skončili na druhém místě. Dalším zajímavým aspektem článku je poté tvrzení, že kulturního člověka bylo nedůstojné, aby socialistický řád zaváděl pomocí diktatury, když si byl vědom jeho morálního a hospodářského odůvodnění, tím pádem vítězství.²⁸⁴

Poslední transporty Němců opustily republiku ve dnech 27. a 29. října 1946. K prvnímu říjnu bylo odsunuto 2 674 000 osob. Zároveň bylo v pohraničí usídleno 2 100 000 osob, takže do předpokladu chybí asi 400 000 osob, z toho asi 170 000 dělníků. V průběhu jediného roku jsme zvrátili proud dějinného náporu téměř celého tisíciletí.²⁸⁵

Maďarsko se na mírové konferenci nesetkalo s úspěchem ohledně repatriace 200 000 Maďarů, prohlásil maďarský ministr zahraničí Gyöngyösi, s tím že i některé vítězné národy opustily pařížskou konferenci také nespokojeny.²⁸⁶

V prosinci zmiňovali odsun Němců, kde se psalo o neklidných hranicích, protože se Němci tajně vraceli zpátky. „*Lépe žít čtyři měsíce v Československu ve vězení než v Německu na svobodě.*“ To byla slova údajně skoro všech Němců, chodili pro potraviny v celých houfech, proto i vláda musela řešit tuto situaci. Odnášeli si od nás do Německa spoustu potravin, nebylo by to však možné bez lidí, kteří za peníze udělali vše. V Německu byla tehdy nouze, proto si chodili pro potraviny do ČSR.²⁸⁷ ONV v Liberci se ohrazoval proti hospodářským kontrolám. Prý na to nemá okresní národní výbor právo a podobně. Všichni ti, kteří se provinili proti národní cti a Němci překračující hranice půjdou příště rovnou do pracovních

²⁸³Svobodné slovo, č. 227., s. 1-2.

²⁸⁴Svobodné slovo, č. 222, 4. 10. 1946, s. 1-2.

²⁸⁵Svobodné slovo, č. 240, 19. 10. 1946, s. 1-2.

²⁸⁶Svobodné slovo, č. 240, 19. 10. 1946, s. 1-2.

²⁸⁷viz třetí kapitola,

táborů. Zůstanou tam tak dlouho, dokud nepřijdou k rozumu.²⁸⁸ Toto byla poslední zmínka o odsunu ve Svobodném slovu a snaha podpořit vlnu národní cti československých občanů ukázkou jejich humánnosti. Možná to měl signál i pro zahraničí, že „ti zlí Němci“ se u nás neměli tak příliš špatně. Kromě toho tu i naznačili radikální řešení provinilců - zavření do táborů.

4.3 Lidová demokracie

Lidová demokracie byl deník, který vydávala Československá strana lidová. Noviny byly obnoveny dne 12. 5. 1945, přičemž vycházely obvykle na dvou stranách, později na čtyřech. Celkově měly tyto noviny méně prostoru oproti ostatním deníkům, nevycházely v takovém počtu stran. Zřejmě neměly ani příliš širokou čtenářskou základnu.

Odsun je bezprostředně po válce skryt ve vyjádřeních typu „dostaneme odtud Němce i Maďary“. Ano, Maďaři byli dáni na roveň s Němci, což se jim velmi nelíbilo. Toto téma se však více objevovalo až v roce 1946, kdy bylo aktuální.

V květnu se v poválečném diskursu objevuje v souvislosti s odsunem v první řadě vize nové republiky jako národního státu Čechů a Slováků, Dr. Z. Nejedlý²⁸⁹, komunistický ministr školství řekl, že počítá s pomocí všech lidových vrstev, chceme národní stát Čechů a Slováků, jako lidové demokratické plně uznáváme slovenský národ, touto cestou dojdeme k nejkrásnější shodě.²⁹⁰ Stalo se to hlavním cílem politické reprezentace, s čímž souvisela i odgermanisace republiky na všech možných úrovních jako příklad lze uvést zavření německých škol. Nejen nenávisť vůči všemu německému, ale také strach z opakování hrůz způsobených německým nacismem poháněl společnost směrem ke snaze vypořádat se s Němci.

V červnu přibýlo do diskursu znárodnění českého pohraničí či konfiskace půdy z „cizáckých, zrádcovských a zpronevřitelských rukou zpět národu“, chtěli

²⁸⁸Svobodné slovo, č. 293., 22. 12. 1946, s. 5.

²⁸⁹ČSBD., Z. Nejedlý, ministr školství a osvěty za KSČ, online dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-16948-zdenek-nejedly>

²⁹⁰Lidová demokracie, č. 1., 13. 5. 1945, s. 1.

zkonfiskovat německý majetek a předat ho českému státu, který ho rozdělil později v rámci pozemkové reformy do českých rukou.²⁹¹

Oproti Rudému právu, které řešilo konfiskaci půdy bezprostředně v květnu, lidová demokracie nebyla tak úderná a téma se objevilo o pár týdnů později. I když termíny používala obdobné, tedy „cizácké či zpronevřitelské ruce“, těch, kteří si nezasloužili, aby jim majetek zůstal, tedy hlavně Němci a Maďaři, výjimek bylo málo, jak akcentoval tisk sám. Ojedinelé případy se připouštěly, ale plošně byly oba národy označeny za provinilé státní zradou, a tím pádem tyto osoby nemohly zůstat našimi občany.

Zároveň ale byla vydána výstraha ministerstva vnitra Čechům, aby odevzdali veškerý majetek zabavený Němcům, národním výborům, protože tento majetek patří republice. Každá osoba, která by tento majetek rozkladla či zničila se vydávala nebezpečí zatčení a přísného potrestání.²⁹² O týden později Lidová demokracie otiskla celý projev komunistického státního tajemníka za V. Clementise o „vyřešení otázky Němců a Maďarů“, přičemž termín vyřešení byl používán často a samozřejmě, stejně jako rovnítka mezi oběma národy, které se maďarské menšině příliš nelíbilo, což dávala najevo na pozdější konferenci v Paříži. Ještě zde zmíním, že lidovci se nedrželi stranické příslušnosti, ale tiskly i projevy „opozičních“ politiků, v pravdě zřejmě proto, že to byli vysocí představitelé státu a jejich čtenáře zajímalo aktuální dění z jejich úst.²⁹³

Později červnu se objevily pokyny pro úpravu státního občanství osob německé národnosti. Konala se i vládní schůze o osnově ústavním dekretu o státním občanství. Podrobně se řešil odsun cizího obyvatelstva z pohraničí, byly vydány prozatímní pokyny pro vojenské oddíly, aby postupovaly ve shodě s národními výbory.²⁹⁴ Postupně se obnovený státní aparát snažil o vypořádání se menšinovou otázkou, ve shodě s veřejným míněním, jak to prezentovala Lidová demokracie.

V červenci potom sílí podpora boje za osvobození od Němců, důvodem zřejmě byla počáteční fáze mírové konference. Zároveň opatrně veřejnost informovali

²⁹¹Lidová demokracie, č. 24., 7. 6. 1945, s. 1.

²⁹²Lidová demokracie, č. 24, 7. 6. 1945, s. 1.

²⁹³Lidová demokracie, č. 30, 14. 6. 1945, s. 1.

²⁹⁴Lidová demokracie, č. 33, 17. 6. 1945, s. 1.

o tom, že zhruba 500 000 Němců zůstane v ČSR. Obecně oba dva letní měsíce byly naplněny zprávami o budoucí suverenitě a samostatnosti ČSR. Anglie dokonce požadovala odročení kvůli nedořešeným hranicím, odsun však měl řešen hned. Noviny dále informovaly podrobně o konferenci v Postupimi.²⁹⁵

Bylo vydáno společné komuniké o rozhodnutí Velké trojice, které nabádalo k úplnému zničení nacionálně sociálně učením, stejně jako německého válečného potenciálu. A především byl podpořen náš požadavek odsunu.²⁹⁶ Hned vedle vyšla zároveň zpráva o vyšetřování požáru v Krásném Březně, který zde zmiňují, protože byl sveden na „pátou německou kolonu“ a posloužil jako argument pro odsun.²⁹⁷ Tyto zprávy samozřejmě podporovaly a ospravedlňovaly odsunové plány ve všeobecném diskursu, především ten požár měl urychlit vysídlení. Ke konci srpna se k tomu přidává ještě řešení konfiskační a osidlovací politiky v praxi, i lidovci podporovali osídlení pohraničí českými lidmi, otiskly i ony dekrety na titulní straně, ovšem nebyly zdaleka tak ideologicky úderní jako národní socialisté či komunisté.²⁹⁸

Na podzim se Spojenecká kontrolní rada usnesla, že by do konce srpna příštího roku chtěla ukončit odsun Němců, ze všech zemí (ČSR, Polsko, Maďarsko, Rakousko), krátké oznámení vyšlo na druhé straně novin. Plán to byl velmi ambiciózní. Zároveň vyšel i článek který vybízel k národní očiště, v tom se noviny shodovaly a podporovaly toto cítění, společně s bratrstvím se Slováky.²⁹⁹

V roce 1946 se první zmínka o odsunu objevila na počátku ledna, a sice o tom, že byl odložen až na jaro³⁰⁰, v prosinci 1945 se neprováděl, řešili totiž jeho technické parametry, jakým způsobem bude prováděn postupný odsun právě do amerického pásma. Spojenci měli obecně problémy s návaem mas lidí v Německu. Američané chtěli legitimaci pro každého odsunovaného, do tohoto pásma ještě odsun prováděn nebyl, dle plánu tam mělo odejít 1 750 000 Němců. tudíž jednání s Američany pokračovala.³⁰¹

²⁹⁵Lidová demokracie, 22. 7. 1945, s. 2., 31. 7. 1945, s. 2.

²⁹⁶Lidová demokracie, 3. 8. 1945, s. 1.

²⁹⁷viz 3. kapitola - excesy, násilnosti

²⁹⁸Lidová demokracie, 22. 8. 1945, s. 1.

²⁹⁹Lidová demokracie, 7. 11. 1945, s. 2.

³⁰⁰Lidová demokracie, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

³⁰¹Lidová demokracie, č. 14., 17. 1. 1946, s. 1.

Zhruba v polovině ledna sice vyšel článek s nadpisem odsun, ale v obsahu bylo jen jedno souvětí, možná chtěli nalákat čtenáře na zajímavé téma. Vystěhování Němců se poté řešilo až 20. ledna v souvislosti s Maďarskem, kdy odtud a z Československa mělo být přestěhováno 2 a čtvrt milionu Němců. Lidová demokracie používala relativně korektní pojmy odsun, transfer či vystěhování. V roce 1946 se společnost začala více zabývat odsunem Maďarů, který začal být aktuální. Československo se snažilo technickým požadavkům spojenců na odsun vyhovět.

Mezinárodní pohled na odsun byl prezentován v Lidové demokracii například návštěvou britského labouristického poslance Daviese v Československu, který sám přiznal, že „*ve vzdálené Anglii nechápou občas dobře nutnost odsunu, že ČSR nemůže trpět nepřátelské menšiny na svém území.*”³⁰² Navštívil pohraničí (i slovenské, kde žili Maďaři) i některé tábory, stížnosti slyšel ojedinele, respektive pouze v zajateckém táboře, kde si bývalí členové SS a gestapa stěžovali na přiděly potravin a měli pravdu. Dávky stejné velikosti totiž dostávali sovětští zajatci a Židé za německé okupace, vskutku šalamounsky vymyšleno.³⁰³ Viděl humánní postup československých státních orgánů, byl spokojen. Celkově tři články o odsunu za měsíc leden není mnoho, i když na titulních stranách, odsun neprobíhal, pro Lidovou demokracii to nebylo nosným tématem.

V únoru řešili otázku výměny maďarského obyvatelstva, 150 000 Maďarů ze Slovenska mělo být vyměněno za 150 000 Čechů a Slováků z Maďarska, movitý majetek si mohli lidé vzít s sebou, nemovitý jim měl být proplacen. Československá strana bilaterálně jednala s maďarskou a nechápala, proč se nedokázali již dohodnout. Maďarská delegace se vymlouvala, že nemá zmocnění jednat o takových tématech. Objevila se tu tvrdá kritika Maďarska za jeho postoj prakticky „vítězné mocnosti” (i když jí nebyla), která odsouvala Němce (cca 400 000) a konfiskovala jejich majetek.³⁰⁴

Přesto však jednání probíhala ve smířlivém duchu, dohoda se rýsovala. Objevil se tu termín „celkové řešení problému”, rozhodně to bylo mírnější vyjádření než

³⁰²Lidová demokracie, č. 17., 20. 1. 1946, s. 1.

³⁰³Lidová demokracie, č. 17., 20. 1. 1946, s. 1.

³⁰⁴Lidová demokracie, č. 37., 13. 2. 1946, s. 1.

konečné řešení. V zimním období se tisk odsunem zabýval minimálně, neboť byl přerušen.

Na jaře se uskutečnil první odsun Němců, vyšly hned dva články v jednom čísle, i když ten o popisu odsunu až na straně 3, což je oproti ostatním novinám neobvyklé. Byla připojena i fotografie smějících se lidí ve vlaku, který měl namířeno do Německa. V Československu se všemožně snažili, aby odsun působil transparentně a humánně. Lidová demokracie informovala o prvním úspěšném transportu 1 200 Němců z Prahy. Celá událost byla popsána do detailu, se statistikami k odsunovaným osobám a včetně sklíčenosti převážně říšských Němců nad tím, že museli být odsunuti. „Mnozí z těch zarytých Němců se loučili těžce, protože i internační tábor byl lepší než nejistý osud v rozbitém Německu.” Dva aspekty bych ráda zvýraznila, zaprvé termín transport používali hojně, i když s tímto pojmoslovím přišli nacisté, ovšem evidentně to nebylo bráno v této konotaci. Organisoovaný odsun byl vysídlovací nikoliv vyhlazovací akcí, v tomto duchu referovala československá média, snažila se poukázat na spravedlnost celé akce. Druhý aspekt byla poté záležitost, která československou veřejnost příliš netrápila a to jest budoucí život odsunovaných osob v Německu. Oni nevěděli, co bude dál. Ve své podstatě byli tito lidé vystěhováni ze svých domovů a navrátili se ke svému národu, s kterým měli stejný jazyk, historii, kulturu, mentalitu. Jenomže většinová německá společnost na ně pohlížela skrz prsty, trvalo dlouhou dobu, než je přijala do svého diskursu a nepovažovala je za obtížné cizince.³⁰⁵

Tomuto odpovídalo i referování dubnového článku o chladném přijetí sudetských Němců v Bavorsku, 70% z nich mělo být vysídleno do amerického pásma, zbytek osob poté do sovětského. Dokonce sami Němci se snažili tyto své odsunuté krajany co nejvíce rozdělit v rámci ubytování, aby nebyli všichni na jednom místě a nemohli tvořit nějaká větší uskupení.³⁰⁶ Občas se vyskytly případy zkroušených vysídlených Němců, co si po odsunutí stěžovali na Čechy, co jim provedli, ovšem mezinárodní pozorovatelé (američtí, českoslovenští i němečtí) tyto příběhy vyvraceli.³⁰⁷

³⁰⁵Lidová demokracie, č. 43., 9. 3. 1946, s. 3.

³⁰⁶Lidová demokracie, 6. 4. 1946, s. 1.

³⁰⁷Lidová demokracie, 6. 4. 1946, s. 1.

V květnu 1946 Lidová demokracie otiskla americké statistiky o odsunovaných osobách do americké zóny, v červnu se řešil možný konec odsunu všech 650 000 Němců do sovětské zóny. Věřili si, že do listopadu vysídlí všechny osoby.³⁰⁸

V červenci přišel tento deník s velice originálním názorem A. Zápotockého, tehdejšího předsedy ÚRO³⁰⁹, který řekl, že pro něj očista od zrádců a kolaborantů těsně po revoluci byla lepší než současné soudy. „*Proti této akci protestovalo pár precitlivělých intelektuálních estétů a reakčních duší, blízkých kolaborantům, ale národ s ní souhlasí. Tato očista stála mravně výše než ta oparagrafovaná. Únavná, vleklá procesní jednání, která užívají všech možných i nemravných prostředků, aby byl zastřen pravý stav věci, aby utahali a otrávil veřejnost, lezla údajně veřejnosti už z krku.*”³¹⁰

K tomu se dá zkonstatovat, že jako komunista byl v této době velký populista a radikální myšlenky mu nebyly cizí. Kromě toho komunistická ideologie se stávala ústy některých členů skutečně originální/bizarní.

Podzim v Lidové demokracii roste frekvence tématu odsunu, především zřejmě kvůli srpnové pařížské mírové konferenci, která probíhala v tu dobu. Účastnil se jí ministr zahraničí J. Masaryk, jehož projev zde byl otištěn. Dával důraz vlastenectví a historický kontext špatných zkušeností s menšinami v ČSR. Chtěl dát jasně najevo, že žádná menšina, tedy ani maďarská, nemohla mít žádná práva na území republiky. Delegáti s ním souhlasili.³¹¹ V podstatě se jednalo o první z řady kroků k tomu, aby ze Slovenska byly vysídleni všichni Maďaři, především v rámci zachování míru nejen v Československu, ale i Evropě. V tomto případě se jednalo o výměnu obyvatelstva spíše než o odsun, 100 000 Maďarů bylo připraveno vrátit se do vlasti, výměnou za 100 000 Slováků z Maďarska, 200 000 Maďarů slovenského původu mohlo zůstat na Slovensku, dalších 200 000 však muselo odejít. Diplomaté tehdejší situaci rozklíčovali následovně: SSSR podpoří Československo v jeho plánech, západní mocnosti (USA a VB) nebyly nikdy extrémně nakloněny k přesunům většího počtu osob, pro začátek nebude jejich

³⁰⁸Lidová demokracie, 2. 6. 1946, s. 1.

³⁰⁹Lidová demokracie, 19. 7. 1946, s. 3. ÚRO=Ústřední rada odborů, A. Zápotocký, online dostupné z: <http://www.panovnici.cz/antonin-zapotocky#cv> [cit 29. 12. 2017]

³¹⁰Lidová demokracie, červenec 1946, 19. 7. 1946, s. 3.

³¹¹Lidová demokracie, 3. 8. 1946, s. 1.

postoj zřejmý. „Německý problém“, tedy odsun Němců, jak to nazývali, měl být vyřešen do října.³¹² Maďarská delegace však od počátku dělala vše proto, aby tomu předešla. Argumentovala možným vznikem iredentistického hnutí a také budoucími územními požadavky vůči Československu.³¹³

Československo si však stálo plně za vysídlením maďarské menšiny a z národohospodářských důvodů začalo též požadovat úpravu jižních hranic mezi Slovenskem a Maďarskem.³¹⁴

Maďarský ministr měl projev, ve kterém kritizoval ČSR, že odsun by nebyl spravedlivý. Ohradil se vůči tomu V. Clementis, který doslova řekl, že se Československo snaží o „konečné vyřešení problému maďarské menšiny“ a jasně deklaroval nezvratné historické okolnosti, kolaborace maďarských vůdců, sabotáže po osvobození, proto tedy nebylo myslitelné, aby mohli zůstat.³¹⁵

Rovněž se maďarské straně nelíbil princip kolektivní odpovědnosti Maďarů. Oproti tomu se ČSR snažilo o korektní dohodu, dokonce chtělo odsun odložit o 3 až 6 měsíců kvůli nelehké situaci v Maďarsku.³¹⁶

V září se toto téma jen prohlubovalo, zabíralo přední strany těchto novin, čím razantněji chtěla československá delegace odsun prosadit, tím vehementněji se maďarská bránila, kompromisní návrhy jiných zemí (viz USA) též moc nepomohly.³¹⁷ I v říjnu vydrželo tempo jednání na konferenci, jenž nespěla příliš k dohodě. Ke konci září vychází na straně 3 celý projev sovětského delegáta A. J. Vyšinského o odsunu Maďarů, který říkal, že tato akce je v zájmu světového míru.³¹⁸

I na počátku října stále zabírá přední stranu Lidové demokracie téma transferu Maďarů, ovšem požadovali dohodu obou států. Prezident Beneš se rovněž vyjádřil k této konferenci a jasně podpořil vlastenecké cítění národa.³¹⁹ Konec října pak jen bilancoval, že v Československu zůstalo 300 000 Němců a ministr Nosek

³¹²Lidová demokracie, 4. 8. 1946, s. 1.

³¹³Lidová demokracie, 4. 8. 1946, s. 1.

³¹⁴Lidová demokracie, 11. 8. 1946, s. 1.

³¹⁵Lidová demokracie, 14. 8. 1946, s. 1.

³¹⁶Lidová demokracie, 20. 8. 1946, s. 1.

³¹⁷Lidová demokracie, 17. 9. 1946, s. 1. - 2., 19. 9. 1946, s. 2.

³¹⁸Lidová demokracie, 27. 9. 1946, s. 3.

³¹⁹Lidová demokracie, 3. 10. 1946, s. 1-2.; 9. 10. 1946, s. 1-2.

podrobně popisoval, jakým způsobem probíhaly transfery do jednotlivých pásem.³²⁰ Poslední sdělení týkající se Maďarska bylo v listopadu o domnělém transferu Maďarů do českého pohraničí.³²¹

Problematika odsunu Němců se již v novinách neobjevila, neboť odsun byl ukončen. Až v prosinci bylo posledním sdělením tohoto roku, které se týkalo Němců, zpráva o mimořádném lidovém soudu, který řešil zradu sudetských Němců.³²²

Lidová demokracie obecně psala nejstřízlivěji ze všech čtyř periodik. Podporu národního cítění zde akcentovali také, ale ne v tak silné míře, i když výrazy jako cizáci se tu vyskytovaly. Odsun Němců byl chápán jako relativně samozřejmá věc, ale jeho jistota a pravdivost nebyla hořčnatým způsobem zdůrazňována jako v denících ostatních.

4.4 Právo lidu

Právo lidu³²³ byly noviny vydávané Československou stranou sociálně demokratickou. První výtisk po válce vyšel 12. května 1945. V tomto prvním čísle byly otisknuty organizační směrnice o 11 bodech, jak se lidé mají chovat po válce. Z hlediska odsunu Němců z ČSR se budu věnovat dvěma z těchto bodů. Bod č. 9 obsahoval toto: „*Pomáhejte při zajišťování nepřátel republiky a stejně i při zajišťování kolaborantů, zrádců a pomahačů z řad českých.*“³²⁴ V bodě č. 10 se pak psalo, že všechny akce a rozhodnutí se měly provádět v dohodě s ostatními skupinami bloku a v souladu s pracovními zásadami programu československé vlády. Za akční výbor československé sociálně demokratické strany dělnické Z. Fierlinger³²⁵, B. Laušman³²⁶, V. Majer.³²⁷

³²⁰Lidová demokracie, 25. 10. 1946, s. 1-2.

³²¹Lidová demokracie, 26. 11. 1946, s. 1-2.

³²²Lidová demokracie, 11. 12. 1946, s. 1-2.

³²³ČSSD, webové stránky Česká strana sociálně demokratická, Aktuality 2011-2017, online dostupné z: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/pred-120-lety-zacalo-vychazet-pravo-lidu-nejvyznamnejsi-list-ceske-socialni-demokracie/>
květen – prosinec, 1945: Právo lidu, noviny vydávané Československou stranou sociálně-demokratickou (dnes ČSSD)

³²⁴Právo lidu, č.4., 14. 5. 1945, s. 1.

³²⁵Vláda ČR, Zdeněk Fierlinger, předseda vlády (5.4.1945 - 6.11.1945) (6.11.1945 - 2.7.1946), online dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/zdenek-fierlinger-28019/> Z. Fierlinger byl předsedou tehdejší československé vlády za Československou stranou sociálně demokratickou, rovněž v minulých letech působil jako blízký spolupracovník prezidenta Beneše atd.

Vyskytoval se tu jednoznačný důraz na zajištění nežádoucích osob, avšak vše se mělo dít dle pravidel, nikoliv bezhlavě, divoce či nespravedlivě. Očista národa se nevyhnula ani žádné profesi, například vyšel přímo článek o tom, že novináře aktivisty předali lidovému soudu.³²⁸

Sklon zdůrazňovat lidovost veškerého jednání se objevil vše všech novinách té doby, nejvíce u Rudého práva. Lidovost veškerého jednání se v diskursu odsunu zdůrazňuje oba dva roky. „*Lid byl poškozen, lidu bylo ublíženo, lid na základě svého práva uplatní soudní moc a rozhodne, jakým způsobem budou zrádci a kolaboranti potrestáni.*” Skoro by se to dalo přirovnat k starověkému citátu: „*Vox populi, vox Dei.*“³²⁹ Myslím, že zde byla obrovská vůle se nějak s celou poválečnou situací vypořádat, ovšem nikoliv se pomstít. Příliš se tehdejší veřejnost (myslím lid československý) bála toho, že by se mohly hrůzy války opakovat. Spatřovali ve spravedlivém trestu odsunu vypořádání se s nastalou situací. Vnímali to jako jediné možné preventivní řešení proti případným dalším válečným konfliktům. Témata Němců či odsunu, pokud se o nich psalo, tak jen na předních stranách, byla to aktuální problematika, veřejnost chtěla být informována.

První zmínka o Němcích v tomto deníku cílila na německý odpor v pohraničí, kde se rozhodli „*Živlové z SS a Hitlerjugend se v Liberci rozhodli, že budou partyzánsky bojovat do posledního muže.*” Potřebovali ukázat, že to někteří Němci odmítli vzdát a zabíjeli nevinné Čechy. „*Jednalo se o mstivé akce stvůr, které nacistická výchova snížila na úroveň nedůstojnou lidí. Nalézali se zastřelení a zavraždění Češi na sudetském venkově. Vždy k večeru se na okraji města objeví několik záškodníků (i ženy) a střílejí české obyvatelstvo. Česká ozbrojená stráž za pomoci příslušníků rudé armády záškodníky obvykle zneškodnila.*”³³⁰ Tyto zprávy zcela jistě prohlubovaly českou nenávist vůči všemu německému, vytvářely podhoubí pro vysídlení Němců z republiky. V různých obměnách zpráva objevila

³²⁶Vláda ČR, Bohumil Laušman, člen Československé strany sociálně demokratické, ministr průmyslu (5.4.1945 - 6.11.1945), online dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/zdenek-fierlinger-28019/>

³²⁷Právo lidu, č.4.,14. 5. 1945, s. 1.

Vláda ČR, Václav Majer, člen Československé strany sociálně demokratické, ministr výživy (5.4.1945 - 6.11.1945) (6.11.1945 - 2.7.1946), online dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/prehled-ministru-24683/>

³²⁸Právo lidu, č.4.,14. 5. 1945, s. 1.

³²⁹Hlas lidu, hlas boží.

³³⁰Právo lidu 1945, č. 5., 16. 5. 1945, s. 1.

ve všech čtyřech denících, lze konstatovat, že se Němci v pohraničí, nechtěli vzdát bez boje, i když kapitulace již byla podepsána. Zajímavým faktem je pak, že to byly i ženy či převážně ženy, které patřily mezi záškodníky.

Bezpečnost Čechů v Sudetech (pohraničí) dále v květnu zabírala přední strany Práva lidu. Stále docházelo k zabíjení českých lidí nacisty. „Dostali jsme několik dopisů z pohraničí, aby příslušná místa přikročila k různým opatřením v Sudetech. Je třeba brát rukojmí z řad Němců. Za každý útok na Čecha budiž zajištěno 20 Němců - jinak nebude pokoj. To je přání všech českých lidí z našeho pohraničí.”³³¹

„Němce a Maďary dostaneme z republiky, německé školy budou zavřeny.”³³² První náznak vysídlení se objevil již v květnu, ovšem pouze v tomto slovním spojení: „dostaneme je z republiky”. Společnost pokládala odsun za něco nevyhnutelného, i když v té době ještě ČSR neměla dojednanou podporu.

Dále byl dáván důraz na odgermanisaci republiky, mimo jiné i v kultuře, pro příklad ministr Z. Nejedlý, hovořil o radikálním řešení situace Němců a Maďarů v republice. Němčina pak v rámci odgermanisace opustila české školy, učebnice upravili, učitele z řad kolaborantů propustili, odsunuli..., „očistili od nich školství”. To byla jasná představa budoucí republiky bez Němců ve všech možných odvětvích. „Účelem této války je nejen zničit Německo a Němce, nýbrž i fašismus, kdekoliv se objevuje. Na konec ministr promluvil o svých dobrých zkušenostech s kulturou v Sovětském svazu.”³³³ Příklad kultury SSSR, z kterého bychom se měli poučit, zmiňují proto, že i v těchto novinách sociálních demokratů se pomalu objevuje fenomén plíživého příklonu k Sovětskému svazu. Zřejmě se jednalo o pochopitelný vývoj, neboť většinu republiky osvobodila Rudá armáda.³³⁴

Zdůrazňovalo se již od obnovy novin vytvoření nového slovanského státu, bez Němců a Maďarů. Oba národy se provinily proti republice, proto pro ně nebylo u nás místo, doslova „Nechceme a nebudeme trpět páté kolony ve svém domově.”³³⁵ ČSR měla velmi špatné zkušenosti s menšinami. Ovšem postup vůči

³³¹Právo lidu 1945, č. 9., 20. 5. 1945, s. 1.

³³²Právo lidu, č. 3., 14. 5. 1945, s.1.

³³³Právo lidu, č. 3., 14. 5. 1945, s. 1.

³³⁴Americká armáda osvobodila menšinu ČSR, když se zastavila na demarkační linii u Plzně, proto se oslavovala především Rudá armáda. viz Jakl, T., *Květen 1945 v českých zemích: Pozemní operace vojsk osy a spojenců*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2004, s. 176.

³³⁵Právo lidu, č. 3., 14. 5. 1945, s.1.

nim měl být korektní a humánní, jak zdůrazňovali prakticky ve všech člancích týkajících se odsunu. Občas bývalo i napřímo řečeno, že „budeme spojencům a vůbec mezinárodnímu společenství ukazovat svou lidskost, i když jednáme se zrádci našeho národa.“³³⁶ Čechoslováci (my) nechtěli, aby byli světem vnímáni stejným způsobem jako Němci (oni), kteří zavinili válku svými krutostmi, proto jsme se neustále zaštiťovali lidskostí a humánností.

Vize budoucí republiky byla jasná, z projevu ministra Noska³³⁷, bylo třeba provést „očistu“ od Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Neměla to být pomsta, ale o přísnou a tvrdou spravedlnost, která musela postihnout všechny bez rozdílu. Přebudování aparátu veřejné správy a zajištění majetku zrádců a kolaborantů dekretem prezidenta republiky o národní správě byla zásadní priorita.³³⁸ Projevy vysoce postavených členů vlády tiskly v těchto novinách zcela běžně, bez ohledu na politickou příslušnost.

Právo lidu podobně jako Rudé právo v prvních květnových dnech řešilo konfiskaci majetku, pravidelně zde vycházely i zprávy o vydávání dekretů, stejně jako texty některých dekretů samotných. Veřejnost čekala, jakým způsobem se bude řešit aktuální situace, jak naložíme s válečnými zločinci, kolaboranty, v neposlední řadě s Němci jako takovými. O odsunu se psalo od počátku obnovení novin, dle mého soudu byl chápán Čechoslováky jako jednoznačná věc, u které se jenom přesně ještě nevědělo, kdy začne, a jak bude probíhat.

V červnovém článku poukazovali přímo na kritéria toho, kdo z členů menšin mohl zůstat v republice a kdo nikoliv. „*Zůstat budou moct pouze ti, kteří se neprovinili spoluprací s nepřitelem a zůstali věrni demokracii. Ostatní budou zbaveni státního občanství, majetek bude zabaven ve prospěch republiky a oni vystěhováni dle zásad transferačních.*“³³⁹

Občanství jim vzal na základě ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, dekret byl vydán 2. srpna 1945, jedná se o jeden z nejdůležitějších dekretů, který zbavil

³³⁶Právo lidu, č. 3., 14. 5. 1945, s. 1.

³³⁷Totalita.cz, ministr vnitra za KSČ v letech 1945-1953 V. Nosek online dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_nosekv.php

³³⁸Právo lidu, č. 6., 17. 5. 1945, s.1. ; č. 8., 19. 5. 1945, s.1.

³³⁹Právo lidu, č. 20., 2. 6. 1945, s. 1.

všechny osoby německé a maďarské národnosti. Zde právě uplatnilo Československo kolektivní vinu, přestože vyjmuli z tohoto ustanovení Němce a Maďary, co se aktivně podíleli na odporu proti okupaci, jenomže výjimek bylo velmi málo s ohledem na celkový počet Němců v ČSR.

Podpurným argumentem pro odsun německé menšiny byla pochopitelně historická argumentace vyháněním Čechů z pohraničí či jeho zabírání v době 1938. Jako zrádci republiky museli být označeni všichni členové Henleinovy strany před Mnichovem. Dále také ti, co se provinili proti životu, zdraví, svobodě a majetku českých lidí. Požadováno bylo rychlé a radikální řešení: „*Je třeba s německou a maďarskou otázkou hnout co nejrychleji. Ti, kteří zůstanou, nebudou ovšem míti škol ani jiných menšinových práv.*”³⁴⁰ Postupem času argumentace přitvrzovala a bylo jasně deklarováno, že menšiny přišly o téměř všechna práva, i kdyby zůstaly v ČSR.

Dále byl vydán a publikován dekret č. 16/1945 Sb. o mimořádných lidových soudech: Němci, kteří byli vyňati z opatření.³⁴¹ Z čehož je patrné, že pokud byla daná osoba(y) svým povoláním nějak důležitá či užitečná pro republiku, odsouvat ji okamžitě nebylo účelem, právě naopak. Až za ni byla adekvátní náhrada, odsunuli ji.

Urychleně by se dále měl rozdělovat majetek Němců a Maďarů a zrádců, vláda řešila dekret o konfiskaci majetku všech zmíněných skupin.³⁴²

V. Clementis³⁴³ ve svém rozhlasovém projevu jasně říká: „*Jedno nám všem bylo jasné, že Němci, kteří se stali po Mnichově a později říšskými občany na našem území, tu nemají co pohledávat. Jsou to prostě obtížní cizinci, kteří musejí jít.*” Český pohled byl jednoznačný, exilová vláda dobře slyšela hlas lidu ohledně menšin v ČSR. Spojení „obtížní cizinci“ či pátá kolona hovořilo samo za sebe. Sovětský svaz pochopil jako první nutnost řešení situace a schválil opatření československé vlády. Stejně tak Anglie a USA byly informovány. Vyhradily si

³⁴⁰Právo lidu, č. 33., 17. 6. 1945, s. 1.

³⁴¹Právo lidu, č. 20., 2. 6. 1945, s. 1.

Zaprvé: Ti, co se navrátili z koncentračních táborů a za druhé ti, co činně podporovali český národ. A konečně za třetí poté ti, kdo jsou nezbytní pro fungování závodů, národní výbory a jejich správní komise jim poskytnou ochranu.

³⁴²Právo lidu, č. 31., 15. 6. 1945, s.

³⁴³Totalita.cz., V. Clementis. online dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_clementisv.php

právo na odpověď, zda ano či ne. Vládu ČSR však nic neodradilo od jejího záměru. Nutno podotknout, že si vláda tyto proklamace mohla dovolit právě v závislosti na tom, že měla spojence v Sovětském svazu.³⁴⁴

„Zločiny Němců stáli život statisíce Čechů a Slováků³⁴⁵ v Evropě je málo národů, které nezažili nacistickou brutalitu, a mohli by se odvážit hájit Němce. Zlomek Němců, který nezklamal, je výjimka potvrzující pravidlo, na ty slušné Němce se opatření nevztahují. Maďarské oddíly se na Slovensku chovali jako gestapo, slušným nic nehrozí.“³⁴⁶ Explicitně zde bylo řečeno, že nevinným resp. slušným nic nehrozilo. Dokázat nevinu bývá však mnohdy těžší než se zdá na první pohled. Na vyloženou presumpci nevinu nebyl čas ani vůle při volání po radikálním řešení.

„Československý lid nikdy ve svých dějinách nikomu nevyhrožoval, nic o nikoho nežádal, co není jeho, nebo nač by neměl právo. Ale za poslední léta okupace slyšel tolikrát z německých úst tolik pohrůzek, doprovázených hrůznými činy, že oprávněně žádal a žádá, aby ti z Němců, kdo v těžkých dobách zklamali a nedovedli si vážit všeho, co jim pobyt v českých zemích skýtal, byli dopraveni tam, kam po celá léta pošilhávali a kam je táhlo srdce.“³⁴⁷

Chtěli Němce odsunout, přesto se o nich psalo jako o našich Němci, případně čeští Němci = náš problém. Nenávist vůči všemu německému sílila již během Protektorátu a v roce 1945 vrcholila. Naši Němci - chtěli jsme se jich zbavit. Republika se dále musela odgermanizovat od jmen, měst, krajů. Poté 12.července 1945 byl otištěn dekret o trestech nacistům, zrádcům a jejich pomahačům.³⁴⁸ Tímto noviny podporovaly jednotu národa a slovanství zároveň.

Právo lidu publikovalo v červenci další článek, a sice o poměrech v internačních táborech s názvem: *Jak žijí Němci v internačních táborech?* Evidentně tím chtěli poukázat na organizovanost a humánnost zacházení s nimi, podpořit jednoznačnost a správnost odsunu, proto tiskový odbor ministerstva informací uspořádal „zájezd“ do kladenských internačních i pracovních táborů pro zástupce našeho i cizího tisku. V Dříně bylo tehdy 93 žen a 2 děti, měly dostatek jídla, každý měl svou

³⁴⁴Právo lidu, č. 31., 15. 6. 1945, s.1.

³⁴⁵Spočítat a dohledat konkrétní čísla zemřelých osob se nepodaří asi nikdy úplně, odborníci se rozcházejí v názorech, ovšem obecně se bere jako relevantní údaj: 250-300 000 osob

³⁴⁶Právo lidu, č. 31., 15. 6. 1945, s.1.

³⁴⁷Právo lidu č. 31., 15. 6. 1945, s. 1. viz „Wir wollen Heim ins Reich“

³⁴⁸Právo lidu, č. 33., 17. 6. 1945, s. 1.

postel (ne jako po 3 v Německu). Vařila se tam zvlášť strava pro děti do 6 let, zrovna měli rajskou s brambory a cibulkou. Kdo nemohl pracovat, nechodil do práce, nezabíjeli ho jako v Německu.³⁴⁹

V Dubí vládl pořádek, neměli tam žádnou epidemii ani hmyz. Bylo tam 900 lidí. „Zástupce Reuterovy kanceláře se přesvědčil, že v ČSR žijí spravedliví lidé, a také se tím netajil. A na žádost německého vojenského lékaře, aby dostal distinkce, odpověděl zástupce Daily Heraldů pan Silagi: „Já se necítím morálně dost silným, abych za vás intervenoval. Já byl 3 roky v německém koncentračním táboře! - To stačí.“³⁵⁰

Tyto skutečnosti měly svědčit o transparentnosti celého procesu. Působilo to tak, jako by se ČSR bála, že kdyby tomu tak nebylo, mezinárodně by to vrhlo na ni špatné světlo. Důstojně se vypořádat s problémem odsunu Němců, abychom nebyli podezříváni z nějakých krutostí vůči nim, to byl československý cíl.³⁵¹

V tomtéž čísle vyšla zpráva o provokativním chování Němců vůči Čechům, přesněji Němci se stavěli na odpor, protože nechtěli být odsunuti. Došlo i ke ztrátám na životech. Z rozhovorů s českými činiteli ovšem vysvítalo přání, aby se postupovalo při odsunu dle zřetelů lidskosti.³⁵²

V době července 1945 začínala (27. července - 2. srpna 1945) Postupimská konference. Ještě nebylo definitivně rozhodnuto o odsunu, nebyla získaná podpora napříč politickým mezinárodním spektrem. Proto Právo lidu zřejmě apelovalo na humánní zacházení s potenciálně odsunovanými osobami, neboť pokud by docházelo k násilí, myšlenka odsunu takového množství obyvatel by se mohla stát těžko mezinárodně prosaditelnou ze strany ČSR.³⁵³

Evakuace Němců měla být provedena lidsky a řádně dle Postupimi, 3 miliony Němců byli zhruba v ČSR. Ti Němci, jenž byli proti nacismu, nemuseli opustit ČSR. Existovali tři kategorie Němců dle tehdejšího pana předsedy vlády: Za prvé

³⁴⁹Právo lidu, č. 59., 20. 7. 1945, s. 1 - 2.

³⁵⁰Právo lidu, č. 59., 20. 7. 1945, s. 1 - 2.

³⁵¹Fond ministerstvo vnitra - správa internačních, sběrných a pracovních táborů 1945 - 1951 (E-6) ; Fond Zemský národní výbor Praha - Zemské velitelství internačních a jiných středisek pro zemi Českou 1945 - 1949 (E-7)

³⁵²Právo lidu, č. 59., 20. 7. 1945, s. 1.

³⁵³Právo lidu, č. 65., 27. 7. 1945, s. 1. ; viz také web ČT24, online dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1329225-velka-trojka-v-postupimi-rozhodla-o-evrope-podle-stalinovych-karet> [cit. 13. 12. 2017]

sudetští Němci, kteří zde žili již před druhou světovou válkou. Za druhé kolonisté, které přivedla nacistická vláda za války do ČSR. A konečně za třetí skoro milion německých uprchlíků z Horního Slezska, přičemž uteklo asi 200 000- 300 000 Němců před Rudou armádou.³⁵⁴ Pakt se SSSR byl záruka pro svobodu, tak to tehdy bylo bráno.³⁵⁵ Sovětský svaz vybojoval válku, chtěli v jeho područí ochránit mír v Evropě. Časově se posouváme do podzimu 1945, kdy skončila Postupimská konference a zpráva o Němcích, kteří zůstali vlkodlaky, jen podporovala snahy o vysídlení. Češi budovali zničené pohraničí a Němci jim mařili plány. „*Němci byli přes den zkroušeni, že oni nechtěli válku ani Hitlera, ale ve skutečnosti se chovali jako úhoři. V noci se slézali na opuštěných místech, kde kuli pikle. - ničili a rozbíjeli. Vojenské orgány dopadly 200 wervolfů, kteří verbovali lidi k té noční práci.*”³⁵⁶ Tisk tím chtěl upozornit na neustálé nebezpečí ze strany Němců, pokud by zůstali v republice. Vlastně tak potvrzoval správnost rozhodnutí v Postupimi.

Evakuace německého obyvatelstva měla být jednotná a lidská. Osídlovací úřad v Praze vypracoval jednotný plán evakuace³⁵⁷ a osídlení. V rámci plánu spočítají ONV a SK soupis Němců, aby odsun byl v duchu lidové demokracie lidský. Jednotkou odsunu se stala rodina. Němci byli shromažďováni do sběrných táborů, kde bylo o ně postaráno i po stránce zdravotního ošetření německým lékařem a stravování na účet ONV. Ze sběrných středisek je předali MNO, které už připravilo železniční soupravy, Němci si mohli vzít potraviny na 7 dní ze svých bydlíšť. Odsunem Němců neměly být dotčeny hospodářské zájmy státu. Republiku chtěli vyčistit do 11 měsíců.³⁵⁸

Na podzim vychází různé články o transferu Němců z ČSR, veřejnost je informována ze dne na den, úplně přesně. Správní úřad pro německé uprchlíky oznamuje, že z Polska, ČSR a Maďarska má být vypovězeno 6 500 000 Němců na základě dohody s maršálem Žukovem, velitelem sovětského okupačního pásma. Z ČSR bude odsunuto dva a čtvrt milionu osob, jež mají odjíždět po 6 000 denně.³⁵⁹

³⁵⁴Právo lidu, č. 74.,75., 7., 8. 9. 1945, s.1-2.

³⁵⁵Právo lidu, č. 103., 9. 9. 1945, s. 1-2.

³⁵⁶Právo lidu, č. 109., 16. 9. 1945, s.1-2., Rozhlasový projev Z. Fierlingera o návštěvě VB

³⁵⁷Můžeme si všimnout různého pojmenování odsunu - vysídlení, evakuace

³⁵⁸Právo lidu, č. 129., 11. 10. 1945 viz dobové dokumenty nadřízených orgánů, kde se píše o transparentnosti odsunu

³⁵⁹Právo lidu, č. 132., 15. 10. 1945, s.1.

V Právu lidu používali neutrální pojem evakuace, vysídlení, odsun, ovšem i transfer. Prezident E. Beneš prohlásil, že Němci odejdou, ale celý náš postup ve věci jejich odsunu musí být lidský, slušný, správný, morálně odůvodněný, přesně plánovaný a se všemi spojenci pevně dohodnutý. Všechny orgány, které se proti tomu prohřeší, budou volány k pořádku. Vláda nedovolí ničit pověst republiky neodpovědnými živly.³⁶⁰ Republiku by poškodilo v zahraničí, kdyby docházelo k násilnostem, protože byl přislíben a podepsán humánní přístup k odsunovaným osobám. Tato výzva však vyšla v době, kdy už k nějakým excesům bezprostředně po válce došlo, jak víme z dnešního pohledu.³⁶¹ Možná proto se objevil tento apel, aby se to neopakovalo, i když přímo řečeno to nebylo. Tyto noviny nepsaly o násilnostech Čechů, kterých by se dopouštěli na Němcích. I kdyby k něčemu docházelo, nálada ve společnosti byla silně protiněmecká. Zřejmě by zvedli silnou vlnu nevole.

Na počátku roku 1946 zřejmě veřejnost řešila nějaké pochybnosti, psalo o odsunu Němců ve smyslu, že v něm nedošlo k dezorganizaci. V prosinci 1945 se neprováděl odsun kvůli debatám o technických záležitostech, a také zimnímu období. Američané například chtěli, aby každý Němec měl svou legitimaci, takže jakmile ČSR splnila technické detaily, odsun pokračoval. Se Sověty se ještě jednalo, v té době bylo 700 - 800 000 Němců v sovětském pásmu. Zbývalo odsunout asi 700 - 750 000 Němců. Do amerického pásma poté 1 750 000 Němců, tam dosud nebyl prováděn odsun. Do pohraničí proti tomu se mělo vrátit asi 1 600 000 Čechů.³⁶²

S odsunem souvisela úzce internace osob. Nikdo nevinný již nebyl v lednu 1946 internován dle Práva lidu, během revoluce byla uvalena vazba na některé osoby, byly sestaveny komise, které řešily jednotlivé případy, existovaly 3 druhy rozhodnutí takovéto komise: *„Bud’ byla uvalena soudní vazba na osobu internovanou a případ postoupen veřejnému žalobci, a nebo internovaný byl propuštěn z vazby, případ byl poté postoupen ústřednímu národnímu výboru k řízení o trestání některých provinění dle cti či internovaný mohl být propuštěn*

³⁶⁰Právo lidu, č. 133., 16. 10. 1945, s.1.

³⁶¹Viz 3. kapitola - násilnosti, excesy

³⁶²Právo lidu, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

a řízení zastaveno.”³⁶³ Zevrubné informování veřejnosti o odsunu bylo zjevné, spolu se všemi odůvodněními. Další článek poukazoval na lidskost při vysídlování osob, potvrzovali to i míněním zahraničních novinářů, kteří byli přizváni k účasti. Článek se jmenoval: „*Odsun se rozjíždí. Zahraniční novináři byli překvapeni naší velkorysostí.*”³⁶⁴

V pátek v 17 hodin 23 minut vagónový vlak opustil mariánské lázně a vezl 1 000 Němců, kam byli vždy srdcem taženi! Překvapením pro novináře bylo, že každý vůz měl potraviny a kamna. Mnozí si vzpomněli na německé transporty. U našich transportů byli lékaři i ošetřovatelky. Zahraniční novináři netajili své překvapení. Dr. Krejza poukázal na to, že každý, kdo trpěl za okupace v německých žalářích, se musí pozastavit nad klidem, s jakým odsun provádíme.³⁶⁵ Zevrubný popis prvního transportu z ČSR do Německa měl podpořit humánnost našeho jednání.

O pár dní později vyšla zpráva o dehonestaci naší republiky v Rakousku vysídleným sudetským obyvatelstvem.³⁶⁶ „*Ve Vídni i v Rakousku ostouzeli Sudeťáci naši republiku. Ovšem do té doby, než odsunuté osoby Rakušané poznali. Nyní jsou razie na sudetské Němce ve Vídni, sváženi do Melku, odtud pak jsou posíláni do Německa – Heim ins Reich! Kdybychom se my, zrovna tak zbavovali zrádných Němců, jako to, nyní činí Rakušané se svými německými bratry, to by bylo hluku ve světě! (byli sváženi otevřenými, nekrytými vozy do sběrného tábora v Melku.*”³⁶⁷ Tady zřejmě tisk poukazoval na to, že ČSR byla pod drobnohledem zahraničí a nemohla si dovolit vyložené netransparentnosti v odsunu, proto jim nepřišlo zřejmě správné, že si svět nevšímal také Rakouska.

V dubnu se vysocí představitelé státu pochlubili, že se jim podařilo vyřešit osídlování pohraničí, bylo zde již více Čechů než Němců. Za 8 měsíců mělo přesídlit asi 1 800 000 Čechů do pohraničí.³⁶⁸ Osídlení pohraničí totiž bylo klíčové pro budoucnost republiky, aby půda neležela ladem a domy nechátraly.

V květnu roku 1946 byly nadcházející volby ve středu zájmu novin. V červenci se řešil odsun Maďarů na konferenci v Paříži, neustále se řešila otázka menšin,

³⁶³Právo lidu, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1. viz výše pasáž o internačních táborech, prameny potvrzují

³⁶⁴Právo lidu, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

³⁶⁵Právo lidu, č. 22., 26. 1. 1946, s. 1.

³⁶⁶Právo lidu, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

³⁶⁷Právo lidu, č. 2., 3. 1. 1946, s. 1.

³⁶⁸Právo lidu, č. 75., 5. 4. 1946, s. 1.

i postup výměny maďarských obyvatel. Ministr J. Masaryk se vyjádřil: „*Nechceme menšinu.*” Po tom, co se stalo, nebyly jiné možnosti. Problém německé menšiny byl dle ministra J. Masaryka jeden z nejtěžších úkolů nové ČSR, měl být vyřešen do konce října 1946.³⁶⁹

Nyní se stala problémem maďarská menšina. Asi 500 000 jich žilo na Slovensku, 200 000 Maďarů v ČSR (schopno a ochotno přijmout za své občany). Zbytek měl být transferován do Maďarska. ČSR bylo za to ochotno přijmout všechny Slováky, žijící v Maďarsku. Připomínalo to způsob výměny obyvatelstva spíše než odsun.

Podpurné argumenty a odůvodňování odsunu se objevovalo, kde to jen bylo možné, například zpráva o obrovském požáru továrny na porcelán u Karlových Varů, což bylo pokládáno za údajnou německou zlomyslnou akci. Němce automaticky podezřívali z kdejaké špatnosti, i když to bylo bez jasných důkazů. A nabádali české obyvatelstvo k opatrnosti.³⁷⁰

Následující příběh jen uvozoval československou převahu nad Německem. Jednalo se o schovaný milionový poklad proradného Němce. Němec zakopal zlato a stříbro ve sklepě a po svém odsunutí si pro něj poslal. Zkráceně tedy: Na poštovním úřadu v Moravské Třebové našli milionový poklad, kterého se pokusili zmocnit tři neznámí muži, dva z nich dopadli. Poklad patřil advokátovi Hofrichterovi, kterého odsoudili na 12 let lidovým soudem do těžkého žaláře. Jeho syn uprchl do Vídně, najal si tři muže, kteří uměli rusky a vydávali se za partyzány, tudíž pro ně nebyl problém pohybovat se po ČSR. Přijeli na místo, dali se zavřít na poštovním úřadě a v noci pátrali po pokladu. Domovníkovi, řekli, že jsou partyzáni a že si tu zakopali nějaké šatstvo. Ten jim uvěřil, dal jim krompáče a oni se dali do práce. Náhodou šel tudy poštmistr, který zaslechl hlasy ze sklepa a poté vyslechl stejnou historku. Uměl však trochu rusky a došlo mu, co hledají, zavolal SNB. Nalezli poklad, zlaté, stříbrné mince, náramky, prsteny, náhrdelníky, brože, briliantové šperky za cca 1 000 000 Kčs. Jen zlata bylo 20 kg.³⁷¹ Němci měli totiž zákaz dle zásad transferačních (a samozřejmě dekretu č. 5/1945 Sb. a č. 12/1945Sb.) brát si s sebou k odsunu velké majetky, šperky apod. Všechn majetek i nemovitosti

³⁶⁹Právo lidu, č. 150., 3. 7. 1946, s. 1.

³⁷⁰Právo lidu, č. 150., 3. 7. 1946, s. 1.

³⁷¹Právo lidu, č. 151., 4. 7. 1946, s. 1-2.

propadly republice jako náhrada za válečné újmy, takže to krylo reparace. Veškerý majetek se měl odevzdat orgánům státní správy, aby ho shromáždily, a pak s ním naložily pro dobro všech. Z čehož vyplývají dřívější i pozdější apely na odevzdávání majetku Němců do rukou NV.

Do konce roku 1946 musí být ukončen organizovaný odsun. Tak zněla základní teze vlády, která se splnila. Vládní prohlášení jasně deklarovalo konec organizovaného odsunu a v dohledné době mělo skončit i osídlení českého pohraničí. Přibližně 2, 5 milionu občanů tam našlo svůj nový domov, přikročilo se k úpravám majetko - právních poměrů v pohraničí, ale i ve vnitrozemí. Půda nových přídělců byla zaknihována a při přidělovacích řízeních se počítalo se snesitelnými splátkami. Při oceňování rodinných domů se přihlíželo k sociálním poměrům uchazečů. Obětem války a persekucí byly poskytnuty úlevy, finančně nezapomněli ani na kraje postižené válkou.³⁷²

V červenci 1946 se objevovaly zprávy o počtech odsunutých, vlastně jako by se státní správa a vláda chlubily tím, jak odsun zdárně pokračoval, v té době odsunuli již přes polovinu Němců. Za přítomnosti ministra vnitra V. Noska a vládního zmocněnce pro odsun Němců Dr. Kučery si prohlédli v Liberci pražští novináři odsunové středisko a jeden ze sta vlaků do sovětského a amerického pásma. Veškeré práce probíhaly dobře, za velkého vypětí úřadů pověřených organizací odsunu.³⁷³

Od 15. července 1946 denně odsouvali 12 000 Němců. Každý vlak doprovázela lékařská a ošetrovatelská služba za vedení důstojníka, který odevzdává odsunované zástupcům sovětské nebo americké armády. Každý člen transportu včetně dětí byl řádně evidován, dokonce i jeho přání, kam by chtěl být v Německu umístěn. Dále se snažili zabránit vzniku epidemických onemocnění (což se nepodařilo úplně). Starala se o to epidemická ústředna vedená profesorem doktorem Patočkou a docentem Raškou. Ke každému vlaku připojili zásoby potravin na 3 dny³⁷⁴ Němci v Německu byli dáváni do tzv. rozptylovacích táborů.

³⁷²Právo lidu, č. 153., 9. 7. 1946, s. 1-2.

³⁷³Právo lidu, č. 159., 16. 7. 1946, s. 1-2.

³⁷⁴Konkrétně tedy 2 440 kg chleba, 190 kg cukru, 73 kg tuku, 162 kg poživatin, 1 621 kg brambor, 140 kg mouky aj.

Při odsunu do amerického pásma využívají úřady prázdných vlaků UNRRA³⁷⁵. Těžce nemocní (slepí, hluchí, duševně choří, sirotci atd.) měli být odsunutí ihned, jakmile jim sjednají dohodu o zvláštních sanitních vlacích. Ministr vnitra Nosek všem poděkoval a slíbil, že vláda bude nadále sledovat situaci.³⁷⁶

V srpnu vychází v Právu lidu další zpráva o transportu, tentokrát ze středočeských Lešan, ³⁷⁷ jedná se o rozsáhlé pojednání o poměrech v táboře. Němky, než transport opustil hranice, zpívaly teskné písně. V Německu si hned stěžovaly na kruté zacházení. Zveřejnili dopis jedné Němky, jenž psala svému kamarádovi/příbuznému ze sovětského okupačního pásma: „*V transportovaném vlaku bylo 40 vagónů. V každém vagónu bylo 30 lidí, měli jsme dost místa. Český důstojník, co doprovázel transport, uměl velmi dobře německy a vůbec s námi bylo vlídně zacházeno. Po dorážení na místo jsme byli v karanténě 14 dní. Neměl si nechat si namluvit, že je v sovětském okupačním pásmu nějaký nepořádek. Jídla nebylo nadbytek, ale nehladověli. Dostávali údajně více než v anglo - americké zóně. Byla však nouze o obuv. Lidé kvůli hladu přebíhali do ruské zóny. Také se neměl bát krádeží ze strany ruských vojáků, ty báchorky byly přímo hlouposti. Měl přijet co nejdříve, byli šťastní, že se dostali do Německa a byli tu svobodní. A svobody se naučili si vážit. Parteigenossin Hanka*”³⁷⁸

Na přelomu srpna a září vycházely v Právu lidu články na podporu vysídlení Maďarů, vláda nechtěla žádné menšiny. Maďaři se provinili, proto usilovala o jejich vysídlení na mírové konferenci, jenž se konala v Paříži roku 1946. Z. Fierlinger ve svém projevu řekl, že „*věří v mír, pokud budou menšiny přesídleny.*” S Maďary se chtěli dohodnout, předložili návrh na transfer, ovšem maďarští představitelé se plánu odsunu bránili.³⁷⁹ V roce 1946 se vysídlení maďarské menšiny řešilo na stránkách novin značně, právě kvůli probíhající konferenci o něm. Právo lidu upozorňovalo na to, podobně jako velmi často Rudé právo, že „*lid čeká těžká práce při budování republiky.*”³⁸⁰ I když z tohoto deníku

³⁷⁵Wikipedia.org., UNRRA, mezinárodní organizace viz online dostupné z:

<https://www.google.cz/search?q=unrra&oq=unrra+&aqs=chrome..69i57j0l5.3799j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8> [cit. 13. 12. 2017]

³⁷⁶Právo lidu, č. 159., 16. 7. 1946, s. 1.

³⁷⁷Právo lidu, č. 176., 4. 8. 1946, s. 1.

³⁷⁸Právo lidu, č. 192., 23. 8. 1946, s. 1.

³⁷⁹Právo lidu, č. 200., 1. 9. 1946, s. 1.

³⁸⁰Právo lidu, č. 199., 31. 8. 1946, s. 1.

cítíme potřebu lidové demokracie, psali však o navazování na masarykovský duch nového československého státu. Ten však měl blíže k demokracii a navazoval tradici první republiky, než směřování k socialismu a ideologii SSSR.

V září otisklo Právo lidu článek o tom, že by se někteří Němci chtěli po svém odsunu vrátit zpět do ČSR. Zrodil se tam tajný spolek, mnohé osoby jezdily naproti transportům a vyzývaly ostatní letáky, aby se přidaly k nim se svými nároky na škody utrpěné násilím Čechů.³⁸¹ Jednalo se o hlavně Prchalovce či Jakschovce³⁸², vůči kterým mělo být diplomaticky zasaženo. Zřejmě se obávali tvrdého trestu i ve staronové domovině, proto tento plán.

První stranu v říjnu též zabrala zpráva z mírové konference v Paříži, kde se z hlediska ČSR měl vyřešit problém maďarské menšiny, kterou měli též odsunout. USA a VB nepodpořily na konferenci myšlenku vysídlení maďarské menšiny, ministr byl zklamán, těžko to doma pak vysvětloval. Maďaři, kteří by chtěli zůstat, nebudou mít práva jako menšina. Dle ministra Masaryka mělo ČSR demokraticky pevné základy a chtělo spolupracovat se západem tak i se Sovětským svazem. Pouze slovanské národy však podpořily vysídlení Maďarů.³⁸³ Sovětský delegát se již vyslovil pro podporu odsunu Maďarů z ČSR, jeho delegace to považovala za přiměřené, vysídlit 200 000 Maďarů zpět do Maďarska. Podívoval se nad tím, že maďarská země nechtěla přijmout své krajany.³⁸⁴ V říjnu skončil oficiálně odsun Němců. Přesněji 27. října měl odjet poslední transport do sovětského pásma a 29. října do amerického.³⁸⁵ Právo lidu uvedlo konkrétní číslo 2 165 135 Němců. Zhruba 300 000 Němců dle statistiky tohoto deníku smělo zůstat v republice, neboť se jednalo o antifašisty a omilostněné, chybělo asi 820 000 Němců, kteří buď padli, anebo uprchli ještě před odsunem.³⁸⁶ Od této chvíle se téma odsunu Němců logicky vytratilo z diskursu, neboť skončil. Noviny už měly jiná témata k řešení.

³⁸¹Právo lidu, č. 210., 13. 9. 1946, s. 2.

³⁸²Příznivci L. Prchaly, online dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/lev-prchala.php> ; a W. Jaksche online dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/historie-neznamy-otec-evropy-d22-/p_spolecnost.aspx?c=A051110_145111_p_spolecnost_wag [cit. 1. 1. 2018]

³⁸³Právo lidu, č. 229., 6. 10. 1946, s. 1.

³⁸⁴Právo lidu, č. 218., 22. 9. 1946, s. 2.

³⁸⁵Právo lidu, č. 239., 18. 10. 1946, s. 1.

³⁸⁶Právo lidu, č. 246., 26. 10. 1946, s. 1.

5 Závěr

Problematika odsunu Němců z Československa je do dnešních dnů téma velmi citlivé. Pacht' vysídlených osob nikdy úplně nevymizí, stejně tak jako hořkost české a slovenské společnosti po vykonaných činech hitlerovského Německa na území Protektorátu Čech a Moravy.

Odsun menšin byl vnímán československou veřejností i politickou reprezentací v podstatě jako samozřejmá záležitost. Nedovedli si budoucí život vedle Němců, především těch sudetských v pohraničí, vůbec představit. Němci měli být vysídleni, to bylo cílem londýnského exilu. Sovětský svaz výrazně pomohl svým souhlasem s odsunem prosadit tuto myšlenku mezinárodně na konferenci v Postupimi. Západní velmoci neměly však vždy jednoznačné stanovisko, občas se objevily i negativní konotace směrem k odsunu. Kritika přicházela ze strany Velké Británie. Týkala především podmínek organizovaného odsunu, případně násilného chování Čechů vůči Němcům v internačních táborech. Českoslovenští představitelé se s těmito připomínkami poté vyrovnávali prohlášeními v tisku. Veřejnost byla naladěna protiněmecky, deníky například nepsaly o žádných excesech českých obyvatel vůči Němcům. Naopak podporovaly mínění občanů zprávami o záškodnických akcích německé menšiny v pohraničí.

Odsunované osoby měly splňovat charakteristiku především tu, že byli německé národnosti. Dále se provinily vůči republice, tím že se přihlásily k německé národnosti v roce 1938. Staly se tzv. „henleinovskou pátou kolonou“, kterou Československo odmítalo mít na svém území. Chtělo „vyřešit otázku Němců“ jednou provždy, jak psaly svorně všechny deníky.

Budoucí republika československá měla být proto národním státem Čechů a Slováků. Menšiny byly zásadně nežádoucí, protože pomáhaly rozbít republiku. Všechny deníky akcentovaly potřebu národního státu, Rudé právo nejvíce apelovalo na slovanství, podobně i Právo lidu. Svobodné slovo pak zdůrazňovalo vlastenectví až možná nacionalistické tendence. Nejstřízlivější byla Lidová demokracie. Menšinová politika se však netýkala jen Němců, ale i Maďarů, s kterými byla později uskutečněna výměna obyvatelstva. Maďarská menšina

vadila především Slovákům, neboť byli nuceni žít za okupace jižního Slovenska pod jejich útlakem. Odsun této menšiny se nakonec nepovedl zcela dle představ ČSR, neboť k tomu nebyla mezinárodní vůle. Západním mocnostem se vysídlení nelíbilo od počátku. Sovětský svaz v začátku souhlasil, ovšem časem také přestal odsun podporovat. Nechtěl Maďarsko zbytečně oslabovat v jeho cestě k lidově demokratické republice, protože v tom případě by postupně spadlo pod vliv SSSR.

Krajně levicový tisk, v tomto případě Rudé právo, se zásadně zaštitoval Sovětským svazem jako partnerem pro zachování míru a budoucího budování lidově demokratické republiky. Prosazení odsunu i odsun samotný byly v tomto tisku chápány jako zásluhy sovětských představitelů (Stalin, Žukov atd.).

Socialistická (komunistická) ideologie byla opřena o zachování bezpečnosti, klidu a míru v Evropě, ale i třeba o sovětské zkušenosti v oblasti kultury nebo školství. Důraz na tvrdou práci, která čekala československý lid po vysídlení Němců, nejznatelněji akcentovali komunisté, případně socialisté. Cokoliv pozitivního pro československý národ bylo prosazeno, zasloužil se o to dle nich Sovětský svaz.

Národní socialisté i komunisté se velmi věnovali národohospodářské problematice, konfiskaci majetku Němců a s tím spojenému osídlování pohraničí českým obyvatelstvem. KSC si připisovala největší zásluhy, Rudé právo ze všech deníků bylo zdaleka nejúdernější. Nejvíce se později vymezovalo vůči ostatním volebním soupeřům. Rudé právo a Svobodné slovo stály zásadně proti sobě, od údajných problémů s odsunem na podzim roku 1945 až do voleb v následujícím roce.

Právo lidu, sociální demokraté, sice používali podobnou rétoriku jako komunisté, ovšem nebyli tak výrazně propagandističtí. Chválili Sovětský svaz, podporovali konfiskaci majetku i odsun menšin, ale rétoriku měli umírněnější. Obecně vycházely tyto noviny na čtyřech stranách, prostor pro agitaci nebyl tudíž tak velký.

Lidová demokracie nevycházela též na velkém počtu stran, v počátcích pouze dvou, později na čtyřech. Prostor pro agitaci a ideologii měla omezený, navíc používala nejstřízlivější jazyk ze všech deníků. Lidovci nebyli tak úderní jako socialisté či komunisté, možná neměly dostatek finančních prostředků či nevelkou

čtenářskou základnu. Křesťanské myšlenky jim také zřejmě nedovolovaly být příliš radikální.

Společenská aktuálnost tématu byla během těchto dvou let různorodá. Bezprostředně po osvobození byla tematika vysídlení německé menšiny skryta v pojmech očisty národa, řešení menšinové otázky či konfiskaci půdy zrádců, atd., kam byli Němci počítáni také. Veřejnost tím dávala najevo, že bude docházet k znárodnění majetku, odjímání práv menšin, čímž byl naznačován i záměr odsunu nežádoucího obyvatelstva. Jednoznačně se začalo psát o provedení odsunu až v době, kdy ho podpořil SSSR (Rudé právo, Svobodné slovo, Právo lidu) či až v srpnu, kdy byl definitivně schválen na konferenci v Postupimi (Lidová demokracie). O odsunu nejvíce psalo Rudé Právo, které si také přisuzovalo absolutní zásluhy při prosazování této záležitosti. Svobodné slovo bylo též úderné a národní socialisté se vymezovali například vůči průtahům v odsunu na podzim 1945, z čehož vinili komunistické politiky, přičemž ti to zásadně odmítali.

I když všechny deníky referovaly o stejných aktuálních událostech, každý lehce odlišným způsobem a pro jiný typ čtenářů. Lidé často odebírali pouze periodikum své strany, což je mohlo ovlivňovat. Rudé právo se klonilo rétorikou k socialistické ideologii, na velkém počtu stran velmi často agitovalo. Právo lidu podporovalo sice levicové myšlenky, nikoliv však tak vyhraněně jako Rudé právo. Svobodné slovo se vymezovalo někdy až nacionálně, vyzdvihovalo národní cítění Čechů a Slováků. V porovnání s těmito novinami Lidová demokracie informovala s nejmenším ideologickým podtextem.

6 Zdroje

Archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek - ABS Praha, Kanice u Brna

Archiv ministerstva vnitra České republiky - Kanice u Brna

- fond ministerstvo vnitra - správa internačních, sběrných a pracovních táborů
1945 - 1951 (E-6)

- fond Zemský národní výbor Praha - Zemské velitelství internačních a jiných
středisek pro zemi Českou 1945 - 1949 (E-7)

Rudé právo 16. 5. 1945 - 31. 12. 1946

Svobodné slovo 15. 5. 1945 - 31. 12. 1946

Lidová demokracie 12. 5. 1945 - 31. 12. 1946

Právo lidu 12. 5. 1945 - 31. 12. 1946

Seznam použité literatury:

Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 304. ISBN 9788086057668.

Arburg, A., Staněk, T., (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl II., svazek 1. Duben-srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování.* vyd. 1., Ve Středoklukách : Susa, 2011, s. 957. ISBN 978-80-86057-71-2.

Antikomplex, *Sudetské osudy.* vyd. 1., Praha: Antikomplex, 2006, s. 216. ISBN 80-861-2574-2.

Beneš, E., *Šest let exilu a druhé světové války: řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45.* vyd. 4., Praha: Družstevní práce, 1946.

Beneš, E., *Odsun Němců z Československa a dokumenty.* vyd. 3., Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011, Knihnice Společnosti Edvarda Beneše. s. 87. ISBN 978-80-86107-51-6.

Beneš, Z. a kol., *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948.* vyd. 2., Praha: Gallery, 2002, s. 304. ISBN 80-86010-60-0.

- Beran, L., Schwarz, J., (ed.) *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. Praha: Pulchra, 2009, Testis. ISBN 978-80-87377-02-4.
- Bourdieu, P., *Teorie jednání*. vyd. 1., Praha: Karolinum, 1998, s. 179. ISBN 80-7184-518-3.
- Domnitz, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. vyd. 1., Praha: Dokořán, 2007, s. 157. ISBN 978-807-3631-512.
- Dudová, R., *Kvalitativní metodologie sociologického výzkumu: konstruktivistická grounded theory a rozumějící rozhovor*. In. Šubrt, J. a kol. 2010. *Soudobá sociologie IV*. Karolinum. Praha: Karolinum, s. 365. ISBN 978-80-246-1789-3.
- Fairclough, N., *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge, 2003. s. 270. ISBN 978-0-415-25893-7.
- Fairclough, N., *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 251. ISBN 978-0745612188.
- Fasora, L., Hanuš, J., Malíř, J., (ed.) *Moravské vyrovnání z roku 1905 - možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě: sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference konané ve dnech 10.-11. listopadu 2005 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2006, s. 387. ISBN 80-86488-36-5.
- Foucault, M., *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann, 2002, s. 293. ISBN 978-80-87054-43-7.
- Foucault, M., *Rád diskurzu*. vyd.1. Bratislava: Agora, 2006, Myslenie nášho času ISBN 80-969394-3-2.
- Fajmon, H., Hloušková, K., (eds.) *Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*. vyd. 1., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, s. 115. ISBN 80-732-5065-9.
- Gebhart, J., Kuklík, J., *Velké dějiny zemí Koruny české (1938-1945), XVa*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2008, ISBN 80-7185-582-0.

Gellner, A., *Národy a nacionalismus*. Praha. Hříbal, 1993, s. 158. ISBN 80-900892-9.

Houžvička, V., (ed). *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. vyd.1., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 175. ISBN 978-807-3252-960.

Hroch, M., *Evropská národní hnutí v 19. století: společ. předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha: Svoboda, 1986. Otázky dějin. s. 397.

Hroch, M., *Na prahu národní existence*. vyd. 1., Praha: Mladá fronta: 1999, s. 280. ISBN 80-204-0809-6.

Hroch, M., (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. vyd. 1., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003, Studijní texty s. 444. ISBN 80-86429-20-2.

Jakl, T., *Květnové vítězství: konec skupiny armád Střed*. vyd. 1., Praha: Mladá fronta, 2015, s. 176. ISBN 978-80-204-3685-6.

Jech, K., Kaplan, K., *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. vyd. 2., Brno: Doplněk, 2002, ISBN 80-7239-115-1.

Kaplan, K., *Pravda o Československu 1945-1948*. vyd. 1., Praha: Panorama, 1990, s. 245. ISBN 80-7038-193-0.

Komu sluší omluva: Češi a sudetští Němci : (dokumenty, fakta, svědectví). vyd. 1., Praha: Erika, 1992, s. 227. ISBN 80-85612-02-X.

Kuklík, J., *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. vyd. 1., Praha: Karolinum, 1996, s. 196. ISBN 80-7184-138-2.

Macháček, P., *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. vyd. 1., Praha: Aventinum, 2002, ISBN 80-7151-199-4.

Mandler, E., *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. vyd. 1., Praha: Libri, 2002, Otazníky našich dějin. s. 125. ISBN 80-727-7139-6.

Miessler, J., *Kritická diskursivní analýza (CDA) a velké množství masmediální textů*. Online dostupné z:

http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/miessler.pdf [cit 16. 11. 2017]

- Mikulec, J., *31.7.1627 - rekatolizace šlechty v Čechách: či je země, toho je i náboženství*. Praha: Havran, 2005. ISBN 80-86515-54-0.
- Němeček, J., *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. vyd. 1., Praha: Littera Bohemica, 2002, s. 152. ISBN 80-8591621-5.
- Petráň, J., *Počátky českého národního obrození: společnost a kultura v 70.-90. letech 18. stol.* Praha: Academia, 1990. ISBN 8020000615.
- Richter, K., *Sudety*. vyd. 2., Praha: Noos, 2016, s. 165. ISBN 978-80-88117-01-8.
- Staněk, T., *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, vyd. 1., Academia 1991, s. 536. ISBN 80-200-0328-2.
- Staněk, T., *Perzekuce 1945*. vyd. 1., Praha: ISE, 1996, s. 231. ISBN 80-852-4199-4.
- Staněk, T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948) : studijní materiál*. vyd. 1., Ostrava: Amosium servis, 1992, s. 111. ISBN 80-854-9804-9.
- Staněk, T., *Tábory v českých zemích 1945-1948*. vyd. 1., Opava: Tilia, 1996, s. 263. ISBN 80-902075-3-7.
- Šedivý, J., *Osudné spojenectví: Praha a Moskva: 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015. Tajný archiv. s. 286. ISBN 978-80-204-3823-2.
- Štefanica, J., *Odsuny a v ýmeny skupín obyvateľstva európskych štátov v prvej polovici 20. storočia*. In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč. 2, 2010, č. 4, s. 78-93. online dostupné z: http://www.pravnedejiny.sk/file/page4_file13.pdf
- Vašát, P. *Kritická diskurzivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi*. online dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>
- [cit 12. 11. 2017]
- Vávra, M., *Diskurz a diskuzivní analýza v sociologii*. In: Šubrt, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum, s. 210. ISBN 978-80-246-1413-7
- Vávra, M., *Tři přístupy k analýze diskursu - neslučitelnost nebo možnost syntézy?* webová stránka FSV., online dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/publication.php?id=2263> [cit 22. 12. 2017]
- Weber, M., *Metodologie, sociologie, politika*. Praha: Oikoymenth, 2009, s. 356.

Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-389-6.

Wodak, R., Meyer, M., *Methods of critical discourse analysis: Introducing qualitative methods* London: SAGE Publications, 2001, s. 193. ISBN 0-7619-6154-2.

Zimmermann, V., *Sudetští Němci v nacistickém státě*. Praha: Prostor, 2001, s. 580. ISBN 80-7203-390-5.

Encyklopedie:

Encyklopedie Diderot. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. vyd. 1., Praha: Diderot, 1999, sv. 8. ISBN 80-902-5552-3.

Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. N-Q 15., völlig Neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus

Brockhaus, Fritz A., ed. *Der große Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. Unk-Zz 15., völlig Neubearb. Aufl. von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Leipzig: F.A. Brockhaus

Malá československá encyklopedie. M-Pol vyd. 1., Praha: Academia, 1984, s. 880.

Masarykův slovník naučný: Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl I. A - Č. vyd. 1., Praha: Československý kompas, 1925, s. 1166.

Masarykův slovník naučný: Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl V. N - Q. Praha: Československý kompas, 1931, s. 1127.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. heslo národ N-Q. V Praze: J. Otto, 1890.

Universum. *Všeobecná encyklopedie. 1. - 8. díl*. vyd. 1., Praha: Odeon, 2000, s. 649. ISBN 80-207-1066-3.

Webové stránky:

ABS ČR, webové stránky Archivu bezpečnostních složek., online dostupné z: <https://www.abscr.cz/> ; <https://www.abscr.cz/data/pdf/inventar/inventar-a12.pdf> [cit 12. 11. 2017]

Ilyrie – zeměpisné označení online dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/illyrie-ilyrie>

Eliáš, A., generál, československý politik, online dostupné z: <http://zivotopisyonline.cz/alois-elias-2991890-1961942-popraveny-predseda-vlady/>

Ministr vnitra V. Nosek komunistický politik ČSR, online dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/vaclav-nosek.php> [cit. 29. 12. 1017]

Ministerský předseda VB, C. R. Attlee., online dostupné z: <https://www.thefreedictionary.com/Attlee> [cit. 29. 12. 1017]

M. A.Voight, český historik německého původu viz online dostupné z: http://www.wikiwand.com/cs/Mikul%C3%A1%C5%A1_Adaukt_Voigt [cit. 5. 12. 2017]

J. A. Riegger, 1. český demograf, online dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_ceskoslovensko= [cit. 5. 12. 2017]

NK ČR, webové stránky Národní knihovny České republiky, online dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/zakladni-dokumenty> [cit 12. 11. 2017].

Norman Fairclough, profesor lingvistiky, webová stránka Wikipedia.org, online dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Norman_Fairclough [cit 15. 11. 2017]

Paměť národa. online dostupné z: http://www.pametnaroda.cz/anniversary/detail/id/32?locale=cs_CZ [cit 16. 11. 2017]

PS PČR, webové stránky Poslanecké sněmovny PČR, Anenské patenty, online dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=6716> [cit 23. 11. 2017].

Stream.cz, Slavné sny, Den, kdy vypukla první světová válka. online dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/10003112-den-kdy-zacala-prvni-svetova-valka-28-cervenec> [cit 28. 11. 2017].

Totalita.cz, V. Kopecký, online dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_kopeckyv.php [cit. 29. 12. 1017]

Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR), *Tři osudové březnové dny*. online dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/tri-osudove-breznove-dny-14-16-brezen-1939> [cit 28. 11. 2017].

V. Clementis, slovenský komunistický politik, online dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/vladimir-clementis.php> [cit. 29. 12. 1017]

Velká trojice/trojka, webové stránky moderní dějiny, online dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/velka-trojka-a-mezinarodni-jednani/> [cit. 29. 12. 1017]

Webové stránky rozhlasu - Sever - Ústecký kraj, „Hans Krebs - muž, který pomáhal rozbít Československo“ online dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/sever/severoceskyatlas/_zprava/447677 pro porovnání s:

<http://www.fronta.cz/dotaz/hans-krebs> či

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_\(politik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_Krebs_(politik)) [cit 1. 12. 2017]

Webové stránky ČBDB (Československá bibliografická databáze), Nejedlý, J. online dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-25016-jan-nejedly> [cit. 27. 11. 2017]

Webové stránky Lancasterské university, Ruth Wodak, online dostupné z: <http://www.lancaster.ac.uk/linguistics/about-us/people/ruth-wodak> [cit 22. 11. 2017]

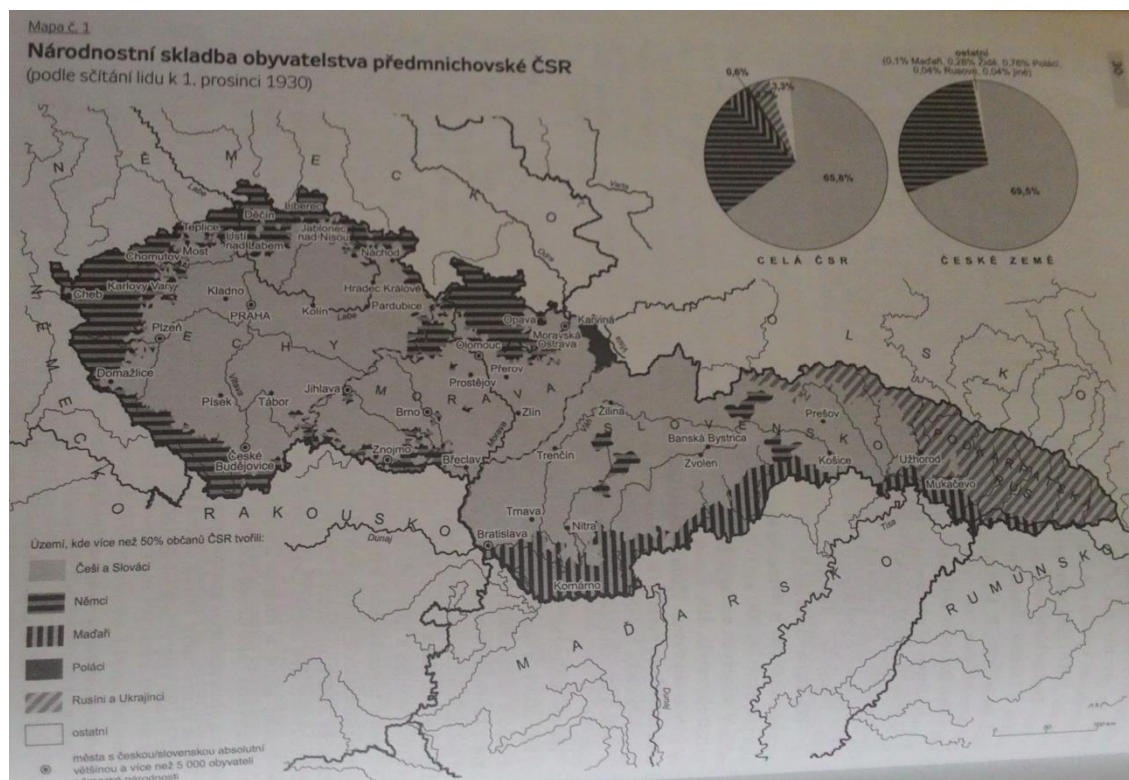
Webové stránky University Leiden, Teun van Dijk, online dostupné z: <http://www.ascleiden.nl/content/ASC-community/members/teun-van-dijk> [cit 22. 11. 2017]

Wikipedia Die freie Enzyklopädie., Siegfried Jäger, online dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Siegfried_J%C3%A4ger [cit 22. 11. 2017]

7 Přílohy

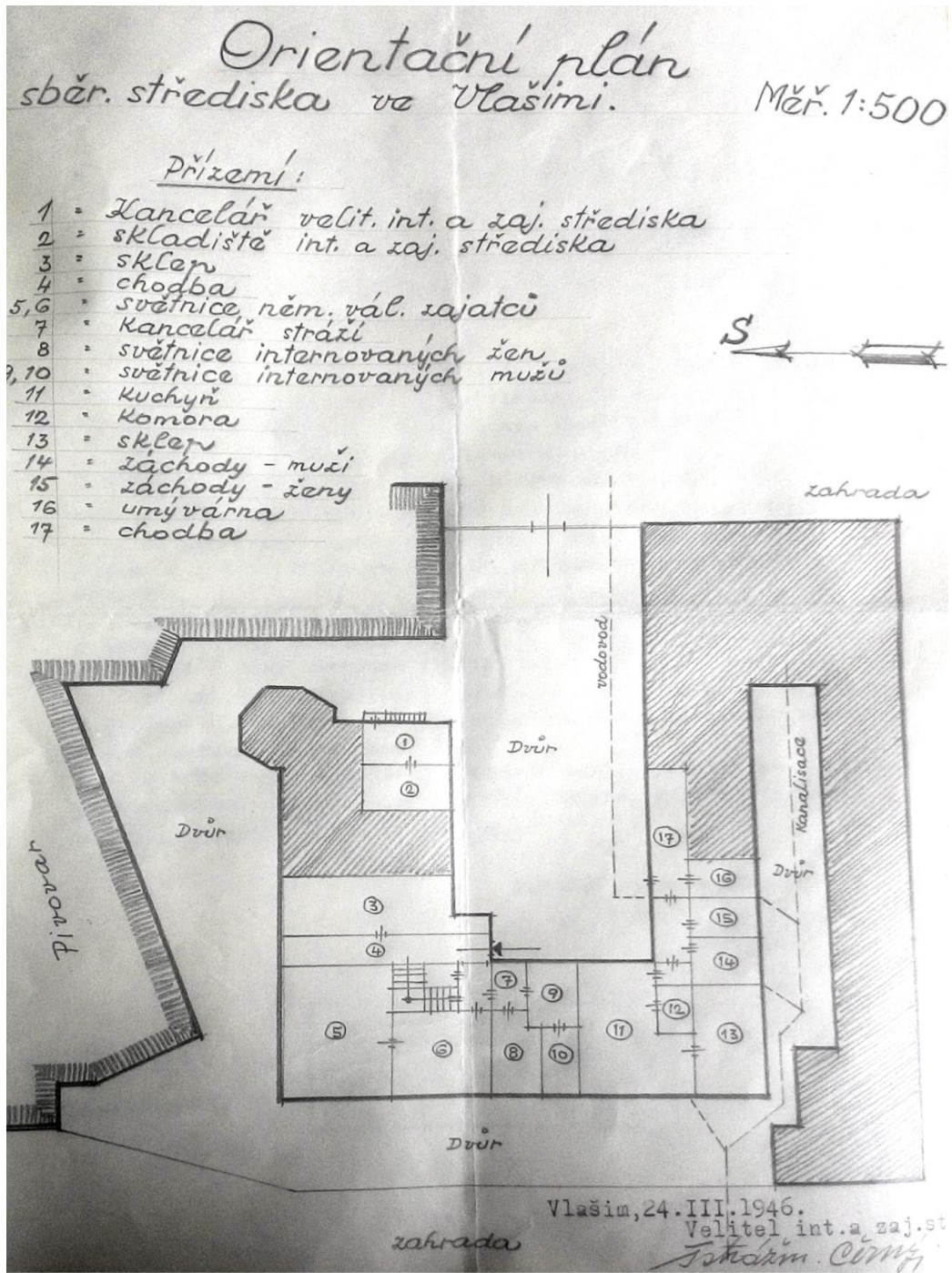
Obrázek č. 1.:

Národnostní skladba obyvatel dle sčítání lidu z roku 1930



Zdroj: Arburg, A., Staněk, T.,(ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 30.

Obrázek č. 2: Plán internačního tábora ve Vlašimi - pro ilustraci



Zdroj: fond ONV Vlašim (SOKA Benešov) - 24. 3. 1946

Obrázek č. 3: Pohraničí podle definice Osidlovacího úřadu v Praze z roku 1946 a obvody Oblastních osidlovacích úřadoven



Zdroj: Arburg, A., Staněk, T.,(ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů; Díl I. Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici.* vyd. 1., Ve Středoklukách: Susa, 2010, s. 7. mapa č. 8.